SOSIAALITYÖN KRIISI JA MIELENILMAUS 2003
Poliittisen julkisen keskustelun retoriikka-analyysi

Kaisa Haapakoski
Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Sosiaalityön pro gradu -tutkimus
Tammikuu 2006

TUTKIMUSSELOSTE

Sosiaalityön kriisi ja mielenilmaus 2003
Poliittisen julkisen keskustelun retoriikka-analyysi

Tekijä: Kaisa Haapakoski
Tieteenala: Sosiaalityö
Tammikuu 2006
Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
95 sivua + liite (3 sivua)
Ohjaaja: Mikko Mäntysaari

TIIVISTELMÄ

Vuonna 2003 järjestettiin Suomessa sosiaalityöntekijöiden mielenilmaus, jonka syyksi Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. mainitsi sosiaalityön kriisiin puuttumisen. Tutkielmassa pohditaan julkista poliittista keskustelua yleensä ja tarkastellaan mielenilmauksen jälkeisten tapahtumasta kertovien tekstien argumentointia ja keskustelua sosiaalityön kriisistä.

Teoreettisena lähtökohtana tutkimuksessa toimivat Jürgen Habermasin ja Murray Edelmanin näkemykset julkisuuden muotoutumisesta ja median uutisoinnista sekä Kari Palosen käsitys politiikan retoriikoista. Tutkimuksen empiirisen osan tapausanalyysissä hyödynnettiin ensisijaisesti Chaïm Perelmanin ja Lucie Olbrechts-Tytecan retoriikkateoriaa. Aineistotapaus koostui ammattijärjestö Talentian ja sanomalehtien mielenilmausta käsitelleistä teksteistä sekä eduskunta-arkiston teksteistä, jotka liittyivät sosiaalityön kriisiin.

Analyysin pohjalta tekstien yleisin yleisösuhde muotoutui päättäjätason suuntaan. Argumentointi oli pääasiassa assosiatiivista eli yhdistelevää. Tutkimuksessa selvisi, että aineistotapauksen tekstien väitteissä pohjattiin kritiikittömästi näkemyksiin päätöksentekijöiden oikeutetusta vaikutusvallasta sekä sosiaalityön työmuodon hyvyydestä. Toisaalta raha- tai resurssipuhe oli tärkeää ja arvona vedottiin myös asiakkaiden asemaan ja heikkojen auttamiseen. Sosiaalityön kriisistä muodostui horjuva tilanne, joka voisi kääntyä joko hyvään tai pahaan.

Johtopäätöksenä on, että tekstien kriisitarinoissa väitettiin, että päättäjät toimisivat moraalisesti oikein sijoittaessaan varoja sosiaalisektorille, sillä näin myös heikommat asiakkaat tulisivat autetuksi. Arvoihin ja konkreettisiin tekijöihin vedoten julkisessa keskustelussa muodostui yhtä aikaa politisoinnin, mutta myös erilaisia politikoinnin tasoja. Ammattijärjestö sai mielenilmauksen suhteen äänensä kuuluviin sanomalehdissä onnistuneesti, sillä lehdet yhtyivät paljolti samantyyppiseen argumentointiin Talentian kanssa. Tutkimuksen seurauksena voi pohtia, missä määrin nykysuomen julkisessa keskustelukulttuurissa on sopivaa nostaa esiin vastakkaisia näkemyksiä, joissa sosiaalityön työmuodon vaikuttavuutta kritisoitaisiin ja rahalliset sijoitukset kyseenalaistettaisiin.

AVAINSANAT: julkisuus, julkinen keskustelu, retoriikka-analyysi, sosiaalityö, kriisi, Habermas.

SISÄLTÖ

TUTKIMUSSELOSTE

1. JOHDANTO 3

1.1. Alkusanat: Aiheen etsinnän matka 3

1.2. Aiempien tutkimusten anti 5

1.3. Tutkimuksen tavoitteet 8

1.4. Aineisto 9

1.5. Tutkimuksen rakenne 13

2. POLITIIKKA JA JULKINEN KESKUSTELU 15

2.1. Politiikka toimintana ja retoriikkana 15

2.2. Jürgen Habermasin ideaalijulkisuus ja sen murentuminen 16

2.3. Politiikan konstruktiivisuus ja symbolisten merkkien käyttö julkisuudessa 20

2.4. Näkökulmien yhdentyminen tutkimuksessa 22

3. RETORIIKKA TUTKIMUKSEN LUKUTAPANA 25

3.1. Klassinen ja uusi retoriikka 25

3.2. Aristoteleen klassisen retoriikan keinot 27

3.3. Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan teoria analyysissä 29

3.4. Kenneth Burken retoriikkanäkökulma pohdinnassa 32

3.5. Teorioiden tarkastelu ja kriittiset näkökulmat 34

3.6. Retoriikan sijoittaminen tutkimuksessa 37

4. TAPAUSKOHTAINEN AINEISTOANALYYSI 40

4.1. Tekstien taustat, poliittinen tilanne vuonna 2003 40

4.2. Analyysin rakenne ja tulkinta 42

4.3. Talentian, sanomalehtien ja poliitikkojen vaihtelevat yleisösuhteet ... 44

4.4. Argumentoinnin lähtökohdat ja esisopimukset ... 51
Yhteisinä lähtökohtina päättäjävalta ja sosiaalityö ... 51
Konkreettiset esisopimukset ja arvoesisopimukset ... 53
Arvo- ja konkreettisten esisopimusten jako ... 57
Vaihteleva näkemys muista vaikuttajista ja sosiaalityön kriisistä ... 58

4.5. Argumentoinnin tekniikat ... 61
Argumentoinnin tekniikat liittyvät laajempaan kokonaisuuteen ... 61
Assosiatiiviset kvasiloogiset argumentit ja vertaaminen ... 62
Assosiatiivinen todellisuuden rakenteeseen perustuva argumentointi: aika, suunta ja rinnakkaisuus ... 64
Assosiatiivinen todellisuuden rakennetta muokkaava argumentointi: esimerkit ja metaforat ... 70
Dissosiatiivinen argumentointi: erottelunäkökulma ... 72

5. VETOAMISEN TAPA JA KRIISIRETORIIKAT ... 73

6. YHTEENVETO ... 77

6.1. Habermasin ideaalijulkisuuden ja sosiaalivaltion julkisuuden piirteet retoriikassa ... 77

6.2. Retoriikka ja politiikka tutkimuksen tapauksessa: politisoinnista politikointiin ... 79

6.3. Pohdinta symbolisten kriisikertomusten tehosta ja identifikaatiosta ... 81

7. PÄÄTÄNTÖ ... 85

7.1. Matkan määränpää ... 85

7.2. Loppusanat: sosiaalityön kriisi julkisessa keskustelussa ... 87

KIRJALLISUUS ... 89

LIITTEET ... 96

Liite1: Aineistolista ... 96

1. JOHDANTO

1.1. Alkusanat: Aiheen etsinnän matka

Sosiaalityön tilanne tai olosuhteet problematisoidaan aika-ajoin julkisessa keskustelussa. Tämän huomion tein varhaisessa vaiheessa, etsiessäni pro gradu -työhön aihetta ja myöhemmin lähestymistapaa. Koska kiinnostukseni kohteena oli alun alkaen yleisesti sosiaalityötä käsittelevä julkinen keskustelu, on aiheen tarkentuminen näin laajasta lähtökohdasta johtuen käynyt läpi monta vaihetta.

Etsin aluksi yleisemmin tietoa siitä, mitä julkisuudesta tai poliittisesta julkisesta keskustelusta on kirjoitettu. Löysin Jürgen Habermasin (1962/1989) julkisuuden rakennemuutosta käsittelevän väitöskirjan, joka on laaja ja systemaattinen yritys ymmärtää julkisuuden muotoutumista. Samalla tein kuitenkin paljon työtä selatessani yksityiskohtaisesti sosiaalityöstä Helsingin Sanomissa lähivuosina käytyä mielipidekirjoittelua. Kirjoituksissa oli useita kiinnostavia aihepiirejä, mutta jostain syystä tartuin sanapariin ”sosiaalityön kriisi”, johon vedottiin muutamissa argumenteissa. Tekstejä löytyi paljon lisää luettuani läpi kaikki 2000-luvun Talentia (ent. Sosiaalityöntekijä) -lehdet ja internetistä löytämäni tekstit.

Sosiaalityön yhdistäminen kriisi -sanaan ei ole ainutlaatuinen 2000 -luvun ilmiö. 1990 -luvun taloudellisen laman alkuvuosina käytiin myös keskustelua sosiaalityön tilanteen muuntumisesta. Hannu Piiroisen (2005) väitöskirjassa kuvataan erään sosiaalityöntekijän kirjoitusta Sosiaalityöntekijä-lehdessä tuon ajan poikkeuksellisesta tilanteesta. Työntekijä puhuu työpaikkansa tunnelmista ja työn kriisiytymisestä: *”…kriisi näkyy siten että lähes jokainen meistä on lähdössä. Työn tappavan kiireisyyden lisäksi on tullut toimeentulotuen säästölinja, joka vaikuttaa asiakassuhteisiin.”* (Piiroinen 2005, 75.) Lama-aika antoi puheille ja kuvauksille omanlaisensa kontekstin, sillä työttömyydestä tuli tuolloin suuri yhteiskunnallinen ongelma. Tämä näkyi sosiaalityössäkin asiakasmäärien kasvuna monen vuoden ajan. Sosiaalityö muotoutui aiempaa kirjavammaksi ja työntekijät kohtasivat uudella tavalla muun muassa mielenterveysongelmia ja väkivaltaisuutta. (Piiroinen 2005, 19-20.) Taloudellisen laman aiheuttama kriisi ja murroksen aika oli kuitenkin 2000-luvulle tultaessa tasaantunut.

Mistä on kyse nykyisissä kriisipuheissa? Seurattuani kirjoituksia ja luettuani poliitikkojen kannanottoja näyttää siltä, että kriisi on käytännössä yhdistetty usein kuntien resurssipulaan, pätevien sosiaalityöntekijöiden puutteeseen, työssäjaksamiseen, työoloihin sekä asiakkaiden oikeuksien toteutumisen puutteeseen. Samalla on puhuttu siitä, että käytännön työntekijöiden näkökulma suhteessa päättäjien näkökulmiin eroaa hyvin paljon, eikä hallinnon puolella kriisiä nähdä samalla tavalla. Esimerkiksi Kari Raivio (2004) lainaa Petri Kinnusen haastattelua:

> *”- Vaikka osa valtionhallinnosta kriisin näkeekin, valtiovalta kokonaisuutena ei sitä tunnista. Politiikan päämääristä keskusteltaessa sosiaaliset kysymykset eivät ole keskeisiä”.*

Samassa artikkelissa on toisesta näkökulmasta myös Synnöve Karvinen-Niinikosken maininta sosiaalityön nykyisestä ”kriisistä”:

> *”-Toisaalta kriisipuhe on tuotettu paljolti ammattikunnan ulkopuolelta hallinnollisissa ohjelmissa hyvinvointijärjestelmän uudelleen organisoimiseksi ja tehtävärakenteiden muuttamiseksi”.*

Näyttäisi siltä, että sosiaalityön nykyisessä kriisikeskustelussa on nähtävissä poliittisia puolia ja jännitteisiä suhteita eri toimijoiden välillä. Keskustelu on siten poliittista julkista keskustelua.

Lähden etsimään tutkimuksessani vastauksia kysymyksiin pohtimalla teoreettisesta näkökulmasta poliittista julkista keskustelua. Tässä yhteydessä mielenkiintoni kohdistuu erityisesti Jürgen Habermasin teoriaan ideaalijulkisuudesta ja sen rakennemuutoksesta, mutta myös poliittisen kielen ymmärtämiseen Murray Edelmanin sekä Kari Palosen teoretisointien avulla. Toiseksi etsin vastauksia tutkimukseni empiirisen osion yksittäistapauksessa. Aineistona toimii keskustelutapaus, jossa ilmaus sosiaalityön kriisistä on olennainen. Kysyn, millaisilla kielellisillä tavoilla tekstit pyrkivät vaikuttamaan julkisuudessa sosiaalityöntekijöiden mielenilmauksen yhteydessä vuonna 2003 sosiaalityöntekijöiden järjestön eli Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n näkökulmasta ja toisaalta journalismissa? Entä kuinka ja missä yhteyksissä poliitikot puhuvat mielenilmauksen jälkeisenä vuonna sosiaalityöstä ja tästä ”kriisistä” eduskunnan asiakirjoissa, puheenvuoroissa ja suullisella kyselytunnilla?

Käsittelen tutkimukseni aihetta siis muun muassa suhteessa Kari Palosen, Jürgen Habermasin ja Murray Edelmanin näkemyksiin. Lähestymistapani empiirisen osion tarkasteluun rakentuu tarkemmin retoriikan näkökulmasta, jossa hyödynnän Chaïm Perelmanin ja Lucie Olbrechts-Tytecan ajatuksia. Pohdintaosiossa Kenneth Burken retoriikkakäsitys ja identifikaatiomalli toimivat aihepiirin symbolisen tason ja identifikaation tehon pohdinnan taustalla.

1.2. Aiempien tutkimusten anti

Nimenomaan sosiaalityökeskustelun ja poliittisen julkisuuden kysymyksiä yhdistävää sosiaalityötä koskevaa tutkimusta ei ole kovin paljon tehty Suomessa tai sitä on ainakin ollut vaikea löytää. Julkista keskustelua ja retoriikkaa koskeva tutkimus ei ylipäätään ole ryhmiteltävissä omaksi selkeäksi kokonaisuudekseen, vaan tutkimusta on tehty aiemmin esimerkiksi media-, journalismi- ja politiikan sekä valtio-opin tutkimuksen piirissä. Erityisen hankalaa on kuitenkin löytää sosiaalityötä ja poliittista julkista keskustelua käsittelevää tutkimusta sellaisesta näkökulmasta, joka on tässä työssä keskeinen. En nimittäin aio tutkia varsinaisesti sosiaalityön julkisuuskuvia tai representaatioita tai käyttää diskurssianalyyttistä näkökulmaa. Sen sijaan tutkimukseni lähtökohta löytyy retoriikan ja argumentoinnin analyysistä. Esittelen seuraavassa tarkimmin sellaiset tutkimukset, joista on ollut työni ideoinnissa eniten apua ja joiden tarkastelunäkökulmissa olen nähnyt jotakin merkityksellisesti antoisaa oman tutkimukseni kannalta.

Ensimmäinen tutkimus ei liity varsinaisesti sosiaalialaan, vaan poliittiseen julkiseen keskusteluun valtion budjetista. Esa Reunanen on tehnyt julkisen keskustelun ja poliittisen budjetinmuodostuksen yhdistävää journalistista tutkimusta. Hänen tutkimuksessaan verrattiin budjettijournalismin muotoutumista Suomen ja Ruotsin sanomalehdistössä, ja tarkoituksena oli selvittää julkisen keskustelun piirteitä pääsyn, dialogisuuden ja harkitsevuuden kriteerein sekä hahmotella keskustelun eri toimijaryhmiä (Reunanen 2003, 12). Reunasen näkökulmassa korostuu journalismin tutkimus, mutta tutkimuksen taustana annetaan arvoa myös Habermasin jul-

kisuusteorialle, käsitykselle poliittisen tahdonmuodostuksen yhteyksistä ja näiden asioiden pohtimiselle. Habermasin malli hyvistä julkisen keskustelun kriteereistä on ohjannut eri toimijatahojen julkisuuteen pääsyn tarkastelua. Omassa tutkimuksessani Habermasin merkitys julkisuuden teoreetikkona on keskeinen, kuten Reunasella.

Varsinaisesti sosiaalipolitiikan ja julkisuuden yhdistävä klassikko 1980-luvulta on Peter Goldingin ja Sue Middletonin tutkimus ”*Images of Welfare*”. Golding ja Middleton tutkivat hyvinvointivaltion ja köyhyyden kuvia brittiläisessä mediassa, ja tutkimus tehtiin kvantitatiivisesti, sisällönanalyysin menetelmin. (Golding & Middleton 1982.) Tutkimuksessa esitetään myös näkemys, jossa ryhmitellään sosiaalihuollon uutisten journalistisia lähteitä. Näkemyksen mukaan uutisoinnissa käytetään pääasiassa kolmenlaisia lähteitä, jotka ovat politiikka, etu- tai painostusryhmät sekä tiedotteet, erikoislehdet tai selvitykset. (Golding & Middleton 1982, 114-124.) Tätä kautta muotoutuu näkökulma, jossa sosiaalihuollon uutisoinnista tulee melko passiivista. Poliitikkojen päätöksistä tai selvityksistä kerrotaan kommentoimatta, eturyhmien kommentoinnissa korostuu ryhmän ääni. Yksityisen ihmisen arvo julkisuuden sosiaalipoliittisissa kysymyksissä ja uutisten lähteenä jää täten vähäiseksi. Oman tutkimukseni keskustelutapauksessa Talentian tiedote mielenilmauksesta ja uutisointi tästä aiheesta voivat sijoittua Goldingin ja Middletonin näkökulmaan uutisoinnin lähteistä. Talentia ja mielenosoittajat sosiaalityöntekijöiden ryhmän edustajana olivat uutisten aiheiden taustalla.

Goldingin ja Middletonin tutkimus on kuitenkin melko iäkäs. Uudempaa tutkimusta edustaa Suomessa tekstin- ja sosiaalityön tutkimusta yhdistellyt Hannu Piiroisen väitöskirja. Piiroinen tutki sosiaalityöntekijöiden omia lama-ajan ammattilehtikirjoituksia Sosiaalityöntekijä ja Sosiaaliturva –lehdissä. Tutkimuksessa keskityttiin sosiaalityöntekijöiden tulkintoihin työn arjesta ja olosuhteista laman yhteiskunnallisen murroksen yhteydessä. Piiroinen (2005, 43-46) tarkasteli sosiaalityöntekijöiden kirjoituksia hyödyntäen diskurssianalyysin ja kategorisoinnin näkökulmia. Sosiaalityö näyttäytyi tutkimuksen valossa 1990-luvulla muuntuvana työnä, jossa oli tuona aikana ja sosiaalityöntekijöiden tulkinnassa paljolti epävarmuutta ja ammatillisia jännitteitä. Työssä sosiaalityöntekijöiden tulkintojen muutosta työstä, on pohdittu modernin ja postmodernin –käsitteiden avulla. Niinpä

tutkimuksessa kysytäänkin missä määrin tulkintojen muutos on kuvattavissa käsityksenä, jossa moderneista tulkinnoista on siirrytty postmoderneihin tapoihin ymmärtää sosiaalityötä. (Piiroinen 2005, 135-157.)

Piiroinen esittää tutkimuksensa johdannossa lisäksi näkemyksiä sosiaalityöstä ja politiikasta tai poliittisuuden yhteyksistä. Suomalaisessa keskustelussa sosiaalityöstä näyttää 1990-luvun jälkeenkin hänen mukaansa olevan edelleen piirteitä jännitteistä, jotka saivat alkunsa lama-ajalta. Sosiaalityöntekijät esittävät kritiikkiä työolosuhteita kohtaan, mutta poliitikot saattavat hyödyntää retoriikassaan kiistelevää keskustelua manipulatiivisesti muotoillen. Esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden poliittisuus saattaa olla vetoamista päätöksentekijöihin usein työolosuhteisiin liittyen, kun taas poliitikot voivat käyttää sosiaalityötä muun muassa menestyäkseen ja profiloituakseen huono-osaisten puolella oleviksi. Piiroisen tutkimuksen keskeisin ääni on poliittisesti työntekijöiden ääni, joille annetaan harvoin tilaa (Piiroinen 2005, 13-14). Omassa tutkimuksessani yhdistyy politiikan ja poliittisuuden ja sosiaalityön suhteen pohtiminen. Sen sijaan analyysitavoissani en keskity diskurssianalyyttiseen kategorisointiin vaan hyödynnän retoriikkateorioita.

Toinen uudehko työ on Tiina Jauhiaisen (2004) pro gradu -työ. Tässä työssä hyödynnettiin nimenomaan retoriikka-analyysiä tutkittaessa sosiaalityöhön liittyvää poliittista tekstitapausta. Jauhiaisen pro gradussa tarkasteltiin kansanedustajien puhetta kuntouttavasta työtoiminnasta puhtaasti retoriikan ja argumentoinnin näkökulmasta. Argumentoinnin analyysi perustui Chaïm Perelmanin retoriikkateoriaan ja aineistona olivat eduskunnan asiakirjat koskien kuntouttavan työtoiminnan lakiesitystä. Työssä ilmeni että poliitikot puhuivat pääasiassa workfare –tyylisesti aktivoinnista korostaen avunsaajien velvollisuutta ottaa vastuuta tilanteestaan. Toisaalta keskustelussa ilmeni, että suomalaisessa keskustelussa on vahvasti myös köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisyä korostavia humaaneja painotuksia. (Jauhiainen 2004, 79-83.) Omassa työssäni retoriikka-analyysi perustuu myös Perelmanin (ja Olbrechts-Tytecan) teoretisointiin, kuten Jauhiaisella.

Muita yksittäisiä julkista keskustelua, sosiaalialaa tai argumentointia eri tavoilla painottaneita töitä tai tutkimuksia on muutamia. Elina Palola (2004) on esitellyt Yhteiskuntapolitiikka –lehden artikkelissa retoriikka-analyysiä, jossa tarkasteltiin

Euroopan komission puheenvuoroissa rakentunutta ja hallitsevaa sosiaalipoliittista diskurssia ’Euroopan sosiaalisesta mallista’. Palola käytti argumentoinnin ja pysäytetyn kertomuksen näkökulmaa poliittisen puheen tutkimisen metodina ja pohti aiemman eurooppalaisen sosiaalipolitiikan retoriikan muuntumista tämän uuden hallitsevan diskurssin pohjalta. Sami Moksunen on tutkinut sosiaalitoimen julkisuutta osana suurempaa vuosina 1988-1990 toiminutta sosiaalitoimeen liittyvää Tiedotusprojektia. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös sosiaalityöstä käytävää keskustelua sanomalehdissä ja mielipidekirjoittelun etenemismekaniikkaa hyökkäys, puolustus, sovittelu –prosessin kautta (Moksunen 1991, 166). Hilkka Summa (1989) on tutkinut asuntopoliittisia suunnitelmatekstejä ja hyvinvointiretoriikkaa argumentoinnin näkökulmasta. Tutkimuksen lähtökohtakysymyksenä oli, miksi tehokkuutta korostava hallinto pitää yllä käytäntöjä, jotka eivät toteuta tarkoitustaan. Lisäksi sosiaalityön, keskustelun ja politiikan kysymyksiä lähentyvää tutkimusta on tehnyt diskurssianalyyttisestä näkökulmasta esimerkiksi Arja Jokinen, joka tutki paikallishallinnon poliitikkojen asunnottomuuspuheita (Jokinen 1996). Samoin diskurssianalyysiä ja retoriikka-analyysiä jollain tavalla yhdistellyt tutkimus on Leena Verkkosaari-Jatan pro gradu, jossa tutkittiin lastensuojeluun liittyvää julkisen mielipidekeskustelun argumentointipositioita suhteessa lastensuojelun kysymyksiin.

1.3. Tutkimuksen tavoitteet

Tämän tutkimuksen aihepiiri liikkuu sosiaalityön ja argumentoinnin, poliittisuuden sekä julkisen keskustelun kysymysten ympärillä. Kielellisen vaikuttamisen tasot sijaitsevat työssäni sosiaalityöntekijöiden ammattijärjestön, journalismin ja valtakunnallisten päättäjien kielellisissä suhteissa julkisessa keskustelussa.

Tutkimuksen tavoite ja tärkeimmät kysymykset ovat siis tarkentuneet aineistona olevien tekstien analyyttisen lukemisen sekä teoreettisen position ottamisen kautta. Koko tutkimukseni taustakysymyksenä on ollut, mitä poliittisella julkisella keskustelulla voidaan ymmärtää. Tämä kysymys on vaikuttanut siihen, mitä käsittelen tutkimukseni teoreettisessa osiossa. Tarkoituksenani ei ole ollut vastata tä-

hän kysymykseen, vaan pohtia sitä. Sen sijaan aion vastata varsinaisen aineiston käsittelyn avulla tutkimuksen empiirisen osion kysymyksiin.

Olen asettanut aineistoanalyysille tarkemmin kolme tavoitetta kysymysten muodossa:

1. Miten valitsemani julkisen aihelman ympärille sijoittuvat tekstit muotoutuvat argumentatiivisesti yleisön, esisopimusten ja tekniikoiden suhteen,
   - ammattijärjestön, Talentian teksteissä
   - sanomalehtien teksteissä
   - eduskunnan asiakirjoissa ja edustajien puheissa?
2. Kuinka sosiaalityön kriisi nostettiin retoriikassa esiin eli kuinka asia eksplikoitiin sekä mitä tällä mahdollisesti haluttiin saavuttaa?
3. Millaisia politisoinnin ja politikoinnin tasoja keskustelussa saattaa olla?

Ensimmäisen kysymyksen kohdalla kuvaan tekstien tarkkaa muotoutumista. Tarkoituksena on kuvata tekstien keskeisiä yleisösuhteita, esisopimuksia sekä argumentoinnin erottelevia ja yhdisteleviä tekniikoita. Toisessa kysymyksessä mielenkiinto kohdistuu siihen ilmiöön, että teksteissä vedottiin toistuvasti sosiaalityön kriisiin ja kriisiä käytettiin retorisesti argumentoinnissa. Kolmanneksi muodostan muutaman hahmotelman siitä, millaista politisointia tai politikointia eri toimijaryhmien teksteissä saattoi olla.

1.4. Aineisto

Aineistotapauksen valinta vei tutkimukseni suunnittelussa aikaa. Mielenkiintoni kohdistui siis sosiaalityötä koskevaan poliittiseen julkiseen keskusteluun, mutta myös näkemykseen jossa sosiaalityöstä puhuttiin kriisissä olevana tai kriisiytyvänä. Valitsin harkinnan jälkeen kaikista läpi käymistäni (ks. kappale 1.1.) kirjoituksista selkeän argumentoivan tapauksen, jossa vedottiin sosiaalityön kriisiin. Valintani kohdistui näin 10.4.2003 järjestettyyn sosiaalityöntekijöiden mielenilmaukseen viidessä kaupungissa, joita olivat Turku, Tampere, Helsinki, Espoo ja Oulu. Sosiaalityöntekijöiden ammattijärjestö eli Sosiaalialan korkeakoulutettujen am-

mattijärjestö Talentia ry. antoi mielenilmauksesta tiedotteen, jonka otsikossa nostettiin esiin ilmaus sosiaalityön kriisistä. Kannanotossa vaadittiin, että sosiaalityön kriisi on pysäytettävä (Liite1: TA1). Mielenilmausta käsiteltiin varsinaisen mielenilmauksen jälkeen tiedotusvälineissä ja myös ammattijärjestön omassa lehdessä.

Aineistooni on siis valikoitunut tapaus, jossa sosiaalityöntekijöiden etujärjestön, eli tässä tapauksessa sosiaalityöntekijöiden ammattijärjestö Talentia ry:n, alulle panemaa julkista viestiä on uutisoitu journalismin alueella, sanomalehdissä. Aineistoksi muotoutuivat täten Talentian aiheesta antama tiedote sekä ammattijärjestön lehden mielenilmausta käsitelleet kirjoitukset ja kaikkien mielenilmauskaupunkien pääsanomalehtien materiaali. Toisaalta tutkimukseni taustana on vaikuttanut huomattavasti Habermasin teoria julkisen keskustelun poliittisen sfäärin toimijoista, etujärjestöistä, mutta myös ajatus siitä että julkisen keskustelun kautta parlamentaariset elimet voisivat ottaa käsittelyynsä julkiseen keskusteluun nousseita asioita (Habermas 1992/1996, 359). Niinpä halusin ehdottomasti ottaa vertailun vuoksi aineistooni mukaan myös päätöksentekojärjestelmää edustavia puheita tai kirjoituksia. Aineistossa on siksi mukana mielenilmauksen jälkeen vuoden ajalta kaikki eduskunnan asiakirja-arkistojen puheenvuorot, joissa on vedottu Talentian tiedotteessa korostettuun näkemykseen sosiaalityön kriisistä.

Aineistossa on määrällisesti Talentian tekstejä neljä, sanomalehtien tekstejä 14 sekä poliitikkojen tekstejä eduskunnasta 23 kappaletta. Tarkka aineistolista on työni liitteenä (Liite1). Otin mukaan aineistoon kaikki mielestäni sopivat löytämäni tekstit. Valitsemisprosessissa pidin keskeisenä sitä, että Talentian ja sanomalehtien kohdalla tekstit liittyivät selkeästi mielenilmaukseen, josta teksteissä myös kerrottiin suorasti. Teksteissä saatettiin esimerkiksi kertoa miksi mielenilmaus järjestettiin tai mitä mielenilmauksessa tapahtui, mutta myös eritellä muita ilmiöitä keskeisesti sen kautta, mitä mielenilmaus edusti. Eduskunnan poliitikkojen teksteissä painotin puolestaan sitä, että puhuja käytti sanaa kriisi liitettynä sosiaalityöhön. Huomioin suullisella kyselytunnilla ja kirjallisessa kysymyksessä tietenkin myös tekstit, jotka tavallaan vastasivat sosiaalityön kriisin maininneelle edustajalle.

Talentian eli ammattijärjestön kohdalla etsin tekstejä ensiksi järjestön internetsivuilta (www.talentia.fi), jossa on järjestön kannanottoja ja tiedotteita usean vuoden ajalta. Toiseksi kävin läpi järjestön julkaisemat lehdet 2000-luvulta. Löytyi muutamia tekstejä, jotka koskivat selkeästi mielenilmausta, sitä käsitellen. Valitsin aineistoon ensinnäkin Talentian antaman tiedotteen mielenilmauksen järjestämisestä ja syistä. Lisäksi aineistossa on mukana mielenilmauksen jälkeen Talentia -lehdessä (ent. Sosiaalityöntekijä) julkaistut kaikki kolme artikkelia, jotka käsittelivät sosiaalityöntekijöiden mielenilmausta. Talentia –lehti on siis ammattijärjestö Talentia ry:n pääjulkaisu, joka ilmestyy yhdeksän kertaa vuodessa (Elektroninen lähde: Talentia. Julkaisut/Jäsenlehti).

Mielenilmauskaupunkien sanomalehtien (Helsingin Sanomat, Aamulehti, Turun Sanomat, Kaleva, Hufvudstadsbladet) kohdalla otin aineistoon mukaan kaiken journalistisen materiaalin, joka käsitteli suoraan ilmaistuna sosiaalityöntekijöiden mielenilmausta. Käytännössä tein lehtien arkistoista hakuja, erilaisilla sanayhdistelmillä ja valitsin aineistoon tekstit jotka kertoivat suoraan mielenilmauksesta. Luin uutisia arkistojen lisäksi läpikäyden myös mikrofilmeiltä. Arkistot olivat käytössä internetissä joko maksullisina (Helsingin Sanomat, Aamulehti) tai maksuttomina (Turun Sanomat, Kaleva, Hufvudstadsbladet). Ne sanomalehdet, joiden arkistossa oli vain verkkolehdessä julkaistu materiaali tai joiden arkistoselosteesta ei käynyt selvästi ilmi mitä arkisto sisältää (Turun Sanomat, Kaleva, Hufvudstadsbladet), kävin läpi sekä mikrofilmeiltä että selaten. Kalevan sekä Turun Sanomat selasin paperiversiona kahden viikon ajalta mielenilmauksen jälkeen.

Kaikkien mielenilmauskaupunkien päälehdissä oli uutinen aiheesta. Mielenilmauskaupunkien sanomalehdissä oli kirjoitettu tapahtuneesta yleensä artikkelissa Kotimaa –osastolla. Tämän tutkimuksen aineistossa on mukana myös sanomalehtien online-versioissa sekä pääkirjoitussivulla julkaistut kirjoitukset, joissa mielenilmaus oli nostettu esille. Lisäksi mukana on lähiviikkoina lehdissä olleet yleisönosaston kirjoitukset, joissa tapausta oli jollain tavalla kommentoitu.

Poliitikkojen tekstejä etsin eduskunnan asiakirja-arkistosta. Tein arkistosta hakuja erilaisilla hakusanayhdistelmillä, jotka liittyivät esimerkiksi sosiaalityöhön, mielenilmaukseen, -osoitukseen, kriisiin, kriisiytymiseen. Eduskunnan asiakirja-

arkistosta ei löytynyt sosiaalityöntekijöiden mielenilmauksen jälkeen vuoden ajalta ollenkaan ajankohtaiskeskustelua tai tekstejä, joissa mielenilmaus olisi mainittu tai joissa olisi kommentoitu tapahtunutta suoraan. Koska mielenilmauksen tiedotteessa keskeinen väite koski sitä, että nykyisessä tilanteessa sosiaalityö on kriisissä, etsin valitsemani aineisto-osuuden tältä pohjalta.

Asiakirja-arkistosta löytyi aineistoon sopivia sosiaalityö- ja kriisi –sanat yhdistäviä täysistunnoissa esitettyä puheenvuoroja erilaisilla hakusanayhdistelmillä ja seulonnan (luin siis läpi useita hakutulostekstejä, joista vain osa oli sopivaa aineistoon) läpi mielenilmauksen jälkeisen vuoden ajalta 19 kappaletta. Vuoden 2003 syksyllä oli erään suullisen kyselytunnin aiheena sosiaalityön kriisi ja tämä lyhyehkö keskustelu on kokonaisuudessaan aineiston osa. Mukana on seuraavan vuoden alkupuolelta myös yksi kirjallinen kysymys, johon peruspalveluministeri Liisa Hyssälä oli vastannut, sekä yksi keskustelualoite, josta ei ollut kuitenkaan keskusteltu täysistunnossa vaan asia oli rauennut. Aineistossa mukana olevat irralliset puheenosiot, joissa sosiaalityö oli yhdistetty kriisitilanteeseen ja -sanaan, olivat suuremmista keskustelukokonaisuuksista, jotka käsittivät erityisesti hallituksen valtion talous- ja lisätalousarvioesityksiä.

Aineiston suhteen pohdin myös muutamaa tekijää, jotka liittyivät tekstien tarkoitukseen tai poliittisen julkisen keskustelun ja valitsemani tekstityypin erityiskysymyksiin. Ottamalla tällaisen aineistokokonaisuuden tutkimukseni kokonaisuudessa käsittelyyn, väitän että Talentian tekstit, sanomalehdet ja eduskunnan tekstit ovat osa julkista keskustelua ja ottavat osaa poliittiseen julkiseen keskusteluun. Talentia ammattijärjestönä toimii tietenkin paljon julkisuudessa. Talentian internetsivuilla mainitaan, että ammattijärjestön viestintä tukee järjestön edunvalvonnallisia tavoitteita ja yhteiskunnallista vaikuttamista (Elektroninen lähde: Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja viestintä). Lisäksi kerrotaan suoraan, että ”*Talentia osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun sosiaalialan korkeakoulutuettujen työn tuloksista ja edellytyksistä ja antaa lausuntoja ja kannanottoja*…” (Elektroninen lähde: Talentian lausunnot ja kannanotot). Ammattijärjestö siis ilmoittaa selkeästi ottavansa osaa julkiseen keskusteluun.

Sanomalehdissä otetaan osaa poliittiseen ajankohtaiseen keskusteluun niin suoraa kantaaottavissa pääkirjoituksissa tai kolumneissa, mutta myös uutisoinnissa. Usein korostetaan sitä, että sanomalehdissä pyritään objektiiviseen uutisointiin, eikä uutisella näin ollen voisi olla pyrkimystä vaikuttaa johonkin tiettyyn asiaan. Toisaalta journalismin nykytutkimuksessa on myös nostettu esiin kriittisiä näkökulmia. Esimerkiksi Puhakka & Ridell (1996) näkevät, että journalismissa otetaan osaa diskursiiviseen politiikkaan ja näin ollen toimittajat myös tekevät diskursiivista politiikkaa. Sanomalehtien tekstejä on näin ollen mahdollista tutkia retoriikan näkökulmasta.

Eduskunnan osuus julkisessa keskustelussa on omanlaisensa. Eduskunnassa on selkeästi oma säännelty keskustelujärjestyksensä ja käsiteltävät aiheet ja esitykset, lakiesitykset kulkevat parlamentissa tietyn kaavan kautta. Kuitenkin eduskunnassa käydään myös ajankohtaiskeskustelua, jossa voisi yleisten periaatteiden mukaan nostaa esiin nopeastikin aiheita, jotka eivät esimerkiksi liity suoraan käsiteltävissä oleviin lakiesityksiin. Eduskunnan internet-sivuilla kuvataan eduskunnassa käytävää keskustelua seuraavalla tavalla:

> ”*Eduskunnan täysistunto on pyritty kehittämään maamme tärkeimmäksi ajankohtaisen poliittisen keskustelun foorumiksi. Tavoitteena on, että merkittävä ajankohtainen asia voidaan ottaa nopeastikin täysistunnossa käsiteltäväksi. Tämän mahdollistavia eduskunnan työskentelymuotoja ovat suullinen kyselytunti, välikysymys, ajankohtaiskeskustelu ja pääministerin ilmoitus*” (Elektroninen lähde: Eduskunta poliittisen keskustelun foorumina).

Täysistunto on siis aivan selkeästi paikka ajankohtaiselle julkiselle ja poliittiselle keskustelulle.

1.5. Tutkimuksen rakenne

Tämä tutkimus on saanut alkunsa siis ainakin kahden asian tarkastelusta. Tarkastelun kohteena on ollut sekä poliittinen, vaikuttamaan pyrkivä, julkinen keskustelu yleensä että tarkemmin tarkasteltuna eräs sosiaalityöhön liittyvä 2000-luvun julki-

sen keskustelun juonne sosiaalityön mielenilmauksesta ja -kriisistä. Keskeiset kysymykset tutkimuksessa ovat: mitä poliittisen julkisen keskustelun voi ymmärtää olevan sekä mitä ja millaista on julkinen keskustelu valitsemassani keskustelutapauksessa sosiaalityön kriisistä. Tutkimukseni aihe ja tavoite ovat tarkentuneet näiden aihepiirien avulla sekä teoreettisesti että empiirisen osion suhteen.

Tutkimukseni jakaantuu rakenteellisesti kolmeen osaan. Ensimmäisessä, teoreettisessa, osassa tarkastelen poliittista julkista keskustelua ja julkisuutta erilaisten näkökulmien avulla. Keskityn kuvaamaan käsitystä julkisesta keskustelusta poliittisissa yhteyksissään sekä vaikuttamaan pyrkivänä puheena tai tekstinä. Samalla pohdin retoriikan näkökulmaa tällaisen keskustelun tarkastelun tutkimuksellisena apuvälineenä ja lukutapana. Toinen osa on tutkimukseni empiirinen osio, jossa kuvaan retoriikka-analyysin avulla aineiston tulkintaa. Aineistona on tapaus 2000-luvun sosiaalityötä käsittelevästä julkisesta keskustelusta. Kolmanneksi pyrin asettamaan teoreettisessa yhteenvedossa rinnakkain tässä tutkimuksessa kuvatun empiirisen aineistoanalyysin tulkinnan sekä keskeiseksi tarkastelun kohteeksi nousevat teoreettiset lähtökohdat, Jürgen Habermasin näkökulman ideaalijulkisuudesta ja sen murenemisen vaiheesta suhteessa aineistotapaukseen, politikoinnin ja politisoinnin mahdollisuuksien tarkastelut sekä symboliseen ja identifikaatioon liittyvät näkökulmat kriisikertomusten retorisesta tehosta.

2. POLITIIKKA JA JULKINEN KESKUSTELU

2.1. Politiikka toimintana ja retoriikkana

Politiikka on tutkimuksessani keskeinen käsite, joka yhdistyy keskustelun tutkimiseen ja kielelliseen vaikuttamiseen. Kari Palonen on tarkastellut politiikkaa käsitehistoriallisesta näkökulmasta (Palonen 1993). Ajattelumallissa päädytään siihen, että lopulliset ideaalit, totuudet ja faktat ovat mahdottomia. Politiikka ei ole määriteltävissä yhdeksi, eikä se ole staattinen tila, ehkä pikemminkin aspekti. Tästä on kyse myös silloin kun retoriikan tutkimus liitetään kieleen, teksteihin ja politiikkaan. Palosen (1997, 2) mukaan kieli on politiikkaa konstituoiva ulottuvuus. Politiikka on liikkuva käsite, josta on olemassa kilpailevia näkemyksiä ja vaihtelevuutta ajan suhteen. (Palonen 1997, 2, 11.)

Palosen näkemyksessä politiikan retoriikat ovat ajan kuluessa muuntuneet staattisista tulkinnoista toiminnallisiksi (Palonen 1993, 6-7). Käsite politiikka onkin tyypiteltävissä erilaisten politiikan retoriikkojen kautta, kun taustalla on ajatus siirtymisestä poliittiseen toimintaan. Politiikan luokiteltuja retoriikkoja ovat policy-, polity- politikointi- ja politisointiretoriikat (Palonen 1993, 6-16). Liikkeen ja ajan perspektiivissä politikointi ja politisointi ovat ensisijaisia toimintaretoriikkoja. Sen sijaan policy ja polity toimivat liikkeen rajapinnoissa, joilla politiikkaa vakautetaan tai sidotaan.

Policy-retoriikassa käsiteltävää kysymystä koskevista vaihtoehdoista on valittava yksi linja. Ratkaisutilanteessa valitaan tietynlainen policy, linja, jonka muuttamisen ajatellaan olevan hankalaa. Eli policy-perspektiivissä ratkaisusta muodostuu melko vakinainen näkökulma. Polity-retoriikkaa ilmenee taas, kun poliittinen näyttäytyy jo valmiiksi vakiintuneiden rakenteiden, normien ja toimintatapojen kautta. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi valtiosääntö tai puolueiden ohjelmat, joissa sanastoja ja symboleja on vakiinnutettu. (Palonen & Summa 1996, 11-13.)

Politikointi (politicking) voidaan ymmärtää esimerkiksi toimijoiden väliseksi kamppailuksi, ammattipoliitikon toiminnaksi vallan hankkimisessa tai asioiden ajamisessa. Kamppailu nousee politikoinnissa lopputuloksia tärkeämmäksi. Politisoinnin (politicization) tavoitteena on puolestaan luoda pelivaraa sekä nostaa esille uusia toiminnan mahdollisuuksia, joita ei ole ennen politikoinnin piirissä ollut. Nimet ja käsitteet ovat esimerkiksi politisoinnin kohteita, joilla on mahdollista avata toimintatilaa ja kyseenalaistaa vallitsevaa. (Palonen & Summa 1996, 11-13.)

Vaikka Palonen ja Summa (1996, 11) näkevät erilaiset politiikan retoriikat erilaisiin tutkimusintresseihin liittyviksi, pohdin tässä tutkimuksessa sekä politisoivaa että politikoivaa tasoa. Hahmottelen tutkimuksessa pohtien ensisijassa politisoinnin, mutta myös muutamia politikoinnin mahdollisuuksia tutkimassani retorisessa tapauksessa. Aineistossa on argumentointikeinoja sekä julkisessa keskustelussa puheteon politiikkaa, jossa tekstien politisoivat ja politikoivat piirteet ovat olennaisia. Käytän siis politikoinnin ja politisoinnin käsitteitä liittyneenä poliittisen julkisen keskustelun tarkasteluun, en siihen kuinka politiikka-käsite on retorisesti muotoutunut.

2.2. Jürgen Habermasin ideaalijulkisuus ja sen murentuminen

Jürgen Habermas (1962/1989; 1990/2004) on tutkinut julkisuutta etsien julkisuuden rakenteellista muuttumista 1700-luvulta väitöskirjansa (Strukturwandel der Öffentlicheit) ilmestymisvuosiin asti. Habermasin teoriasta on keskusteltu ja sitä on paljon myös kritisoitu (mm. Tuori 1988; Curran 2000, 135). Tutkimuksessa tarkastellaan Habermasin tutkimusta ja teoriaa porvarillis-liberaalin julkisuuden ideaalimallista sekä myöhemmän julkisen tilan sosiaalivaltion vaiheen kritisoimista tästä ideaalimallista käsin.

Teoriassa porvarillinen ideaalijulkisuus, joka muotoutui 1700-luvulta lähtien klubien ja katukahviloiden julkisissa keskusteluissa, rakentui julkisen vallan ja yksi-

tyisen tilan välille. Julkisuus jakaantui kolmeen osaan: poliittiseen tilaan, kirjalliseen julkisuuteen sekä kulttuurituotteiden markkinoihin liittyvään ”kaupunkijulkisuuteen”. (Habermas 1962/1989, 30; 1990/2004, 60) Erityisesti poliittisen tilan julkisuus oli yksityisiä henkilöitä ja julkista valtaa yhdistävä tila, jossa tulisi olla mahdollista keskustella täysin avoimesti niin yksityisen ihmisen kuin valtiovallankin näkökulmista. Julkisen keskustelun kautta, jossa yksityisellä ihmisellä on osansa, voisi toteutua onnistunutta yhteistä tahdonmuodostusta ja julkista yksityisten asioiden rationalisointia ja julkisen mielipiteen muodostumista. (Habermas 1962/1989, 27-31; 1990/2004, 60-61.) Habermasin kuvauksessa julkisuus oli porvarillis-liberaalissa ihannetilassa lyhyesti sanoen kommunikaatiorakenne, jossa oli mahdollista tehdä näkyväksi, tematisoida ja dramatisoida elämismaailman ongelmia, jotka voitaisiin myöhemmin ottaa käsiteltäviksi parlamentaarisissa elimissä (Habermas 1992/1996, 359). Ideaalijulkisuus kuului ensisijassa yksityiseen tilaan, mikä tarkoitti keskustelussa avoimuuden mahdollisuutta.

Julkisuus menetti Habermasin mukaan myöhemmin ideaalin porvarillis-liberaalin luonteensa yksityisenä tilana ja yksityistä tilaa ja julkista valtaa yhdistävänä elementtinä ja näiden tilojen välissä välittävänä. Modernisaatiossa yksityisen painotuksen tilalle tuli kokoavia eturyhmiä ja organisaatioita, jotka esimerkiksi käyttivät julkisuutta manipulatiivisesti haluten vaikuttaa vaikkapa äänestyskäyttäytymiseen. (Habermas 1962/1989, 203; 1990/2004, 285, 290-292.) Uusi julkisuus oli ryhmittymien massaperustaista kulutusjulkisuutta, jossa eivät keskustelleet enää yksityiset ihmiset, vaan ammattilaisten julkisesta keskustelusta oli tullut kulutustavaraa ja kaupantekoa. (Habermas 1962/1989, 163-164; 1990/2004, 267-284.) Habermas erotti siis poliittisessa julkisuudessa toisistaan porvarillis-liberaalin, kriittisen ideaalijulkisuuden sekä toisaalta sosiaalivaltion julkisuuden, jossa ideaalijulkisuus mureni. Koiviston sekä Väliverrosen (1987, 16) kuvauksen mukaan Habermasin sosiaalivaltiossa julkisuudesta tuli ylhäältä päin tuotettua joukkotiedotuksen välittämää julkisuutta sekä massakulttuuria, jota yleisö passiivisesti kulutti. Yksityisellä ihmisellä ei ollut enää mahdollisuutta vaikuttaa julkisuuteen muuten kuin osana organisaatiota. Julkisuuttakaan ei toisin sanoin enää ”ollut”, sillä se piti ”tehdä” (Koivisto & Väliverronen 1987, 33).

Tuorin (1988, 68-69) mukaan Habermas ei usko liberaalin julkisuuden palauttamiseen sosiaalivaltioksi kutsutussa myöhemmässä vaiheessa, mutta uskoo silti kriittisen julkisuuden rakennusmahdollisuuksiin demokraattisten etujärjestöjen ja organisaatioiden (tällainen voisi olla vaikkapa ammattijärjestö Talentiakin) sisäisten avointen julkisuuksien avulla. Tuorin mukaan ajatus kriittisen poliittisen julkisuuden elvyttämisestä ei kuitenkaan vaikuta vakuuttavalta (1988, 68). Curranin (2000, 139) mukaan puolestaan avoin viestintä vaatii ristiriitaisten mielipiteiden ja jyrkkienkin konfliktien nykyistä parempaa sietoa sekä hyväksyntää mediassa. Tämäkin ajatus on siis aivan toisenlainen kuin Habermasin teorian diskursiivisen tahdonmuodostuksen sovussa ja rationaalisesti neuvotteleminen.

Roberts ja Crossley (2004) esittävät kolme kriittistä näkökulmaa Habermasin teoriaan. Ensiksikin teoria vihjaa siitä, että porvarillinen liberaali julkisuus perustui ihmisten vapaaseen ja yhtäläiseen mahdollisuuteen ottaa osaa keskusteluun. Tällaisessa näkökulmassa ei tunnusteta valta- ja voimasuhteiden näkökulmaa. Porvarillinen julkisuus ei ehkä todellisuudessa ollut myöskään median kulta-aikaa niin, etteikö mediaa olisi voitu käyttää manipulatiivisesti joidenkin eturyhmien hyväksi. Jo Ranskan vallankumouksen aikana median julkisuutta käytettiin asioiden ajamisessa hyväksi. Kolmanneksi teoria sulkee pois muut mahdolliset ulos suljetut tai syrjäytetyt julkisuudet kuin miehisen porvarillisen julkisuuden. (Roberts & Crossley 2004, 11-12.)

Habermasin väitöskirjan ongelmaksi on kuvattu myös sitä, että siinä yhdistyy sekä aatehistoriallinen että reaalihistoriallinen taso. Jännitettä syntyy näin ollen idean ja todellisuuden välille. (Koivisto & Väliverronen 1987, 38.) Olen ymmärtänyt tutkimuksessani Habermasin julkisuuden tietynlaiseksi melko staattiseksi rakennetuksi ideaalimalliksi julkisuuden ja poliittisen päätöksenteon yhteyksistä. On kyseenalaista, onko tällaista mallia todellisuudessa koskaan ollut olemassa ja voisiko ideaalijulkisuus ylipäätään milloinkaan olla mahdollista. Habermas luottaa julkisuuden rakennemuutoksen tutkimuksessa ja historiantutkimuksessaan ylipäätään laajaan kokoavaan ja yhtenäiseen julkisuuden muutoksen kertomukseen. Tämä näkökulma olisi hyvinkin vieras esimerkiksi kriittisessä feministisessä tutkimuksessa tai Foucault’n genealogian ajatuksiin perustuvassa tutkimuksessa. Habermasin teoria on nähtävissä erilaiseksi suhteessa konstruktionismia tai maailman ja

ilmiöiden monitulkinnallisuutta sekä epärationaalisuutta painottaviin näkemyksiin.

Habermasin teoria on mielestäni silti vankassa suhteessa retoriikan ja argumentaation tarkastelualaan. On huomattava, että julkisessa keskustelussa ja kansalaisten järjen käytössä keskeisiä eivät ole taloudelliset tai poliittiset valtasuhteet vaan argumenttien vakuuttavuus (Koivisto & Väliverronen 1987, 20). Tähän perustuu julkisen keskustelun ihanne tai ideaali. Habermasin porvarillisen julkisuuden ideaalimalli on myös verrattavissa antiikin Kreikan kaupunkivaltioiden ihannehallintoon. Hellenistinen julkisuus toteutui markkinapaikkojen keskusteluissa, lainsäädännössä sekä oikeudenkäynneissä, jotka eivät olleet aivan kaikille avoimia. (Koivisto & Väliverronen 1987, 13.) Kreikkalaisten kaupunkivaltioiden julkisuudessa ei yksityisellä ollut siis juurikaan merkitystä. Esimerkiksi Aristoteles (Retoriikka I, 16; 1358b 2-14) korosti retoriikan näkökulmissaan jakoa poliittisiin, oikeudellisiin sekä epideiktisiin eli esittäviin puheisiin, jotka kaikki liittyivät tietyllä tavalla tuon ajan kulttuurissa arvostettuun ja ymmärrettyyn julkiseen.

Sen sijaan ja Kreikan kaupunkivaltioiden tavasta eroten Habermas korosti julkisuutta yksityisen ja valtiovallan välillä (Foss, Foss & Trapp 2002, 238-239). Silti on pohdittava, oliko Habermasin liberaali porvarillinen julkisuuskaan todellisuudessa ideaali, ja oliko se todellisuudessa avoin kaikille yksityisille ihmisille. Mitä yksityisen ja julkisen alueen jakautuminen Habermasin esimerkkien mukaan tarkoitti käytännössä esimerkiksi sukupuolijärjestelmän kannalta? Lisäksi korkeasti koulutettujen henkilöiden mahdollisuudet osallistua julkiseen keskusteluun olivat ehkä paremmat kuin kouluttamattomien. Myös nämä kysymykset saavat alkunsa Habermasin työn kaksijakoisesta käsittelytavasta, jossa yhdistetään todellisen reaalihistorian sekä aatehistorian näkökulmia.

Työni suunnittelussa on ollut ajatus siitä, että pohdintavaiheessa saattaisin hyötyä Habermasin ideaalimallista ja teoriasta julkisuuden rakentumisen ja muuntumisen suhteen. Tähän näkökulmaan on mahdollista verrata tutkimukseen valitsemani keskustelutapauksen tulkintanäkökulmaa. Sen sijaan ajatus, että politiikka olisi yksinkertaistetun mallin mukaisesti pelkästään diskursiivista tahdonmuodostusta, jota ohjaa rationaalisuus ja ihmisten tahto yhteisymmärrykseen, ei esimerkiksi

sovi helposti yhteen jo lyhyesti esittelemäni Palosen ajatusten kanssa. Käytännössä pyrin myöhemmässä vaiheessa pohtimaan kriittisesti, huomioiden teoretisoinnin mahdollisuuksia ja rajoituksia tässä kontekstissa, miltä tutkimani julkinen keskustelu näyttää tapausanalyysissä suhteessa julkisen keskustelun porvarillis-liberaaliin ja sosiaalivaltion malleihin ja muodostettuihin toimijaryhmiin.

2.3. Politiikan konstruktiivisuus ja symbolisten merkkien käyttö julkisuudessa

Nostan vielä esiin työssäni keskeisen media- ja politiikkakäsityksen, joka eroaa sekin Habermasin mallista. Yhdysvaltalainen professori ja akateemikko Murray Edelman (1919-2001) on käsitellyt useissa teoksissaan politiikan symbolisuutta sekä politiikan ja vallan subjektiivisia näkökulmia. Hänen teoksistaan ensimmäisestä ”The Symbolic Uses of Politics” (1964/1985) tuli tunnettu klassikko politiikan ja symbolisuuden yhteyksien esillenostajana. (Elektroninen lähde: Kritzer, Sapiro & Witte 2002.)

Edelman kehitteli näkemystä politiikasta ja sen uutisoinnista konstruktiivisena. Hän kritisoi ennakko-oletusta, jonka mukaan politiikasta hyvin informoidut kansalaiset voisivat yhä paremmin suojella omaa etuaan. Tällainen ajatus nimittäin perustuu yhdenmukaiseen, faktuaaliseen maailmaan ja siihen, että ihmiset reagoivat rationaalisesti. (Edelman 1988, 1.) Näkökulma eroaa habermasilaisesta rationaalisuuteen uskomisesta, sillä tässä ajatuksessa politiikka on ymmärrettävissä erilaisissa konteksteissaan muuttuvaksi ja tilanteittain rakentuvaksi. Edelmanin (1988, 10) käsitystä poliittisesta spektaakkelista kuvaa seuraava lainaus:

”Accounts of political issues, problems, crises, threats, and leaders now become devices for creating disparate assumptions and beliefs about the social and political world rather than factual statements. The very concept of “fact” becomes irrelevant because every meaningful political object and person is an interpretation that reflects and perpetuates an ideology”.

Yksilöt rakentavat politiikan uutisten, politiikan toiminnan ja kirjoitusten kautta erilaisia tulkintoja, joten kysymys vain yksistä tai pysyvistä faktoista ja väitteistä muotoutuu hankalaksi ja irrelevantiksi. Kertomukset poliittisista kysymyksistä, ongelmista, kriiseistä, uhkista ja johtajista muodostuvat keinoiksi luoda erilaisia johtopäätöksiä ja tulkintoja poliittisesta ja sosiaalisesta maailmasta. (Edelman 1988, 10.)

Edelman (1964/1985) käsittelee myös politiikan symbolista ulottuvuutta. Hänen mukaansa politiikka itsessään on aina keskeneräinen symboli, sillä politiikka ei ole fyysisiä tekoja vaan yleisön kokemaa kielenkäyttöä. Eli kieli ja puhe itsessään, poliittisten ilmiöiden tuottajana, on ymmärrettävissä tekoina. Vastakkaiset ryhmittymät voivat tarjota vaihtoehtoisia tulkintoja ja näkökulmia julkisuuteen hyödyntäen mediaa. (Edelman 1964/1985, 196.) Koska uskomukset ja tulkinnat poliittisista tapauksista vaihtelevat tässä näkökulmassa esimerkiksi taloudellisen ja sosiaalisen tilanteen sekä historiallisen ja fyysisten näkökulmien mukaan, politiikka muotoutuu kielen kautta dynaamisena. Vaihtelevuus ja muutokset sanastoissa metaforissa ja lauserakenteissa heijastelevat ja vahvistavat kielen merkityksen muutoksia. (Edelman 1964/1985, 197.)

Kieli ei kuitenkaan Edelmanin (1964/1985, 201) mukaan suoraan tuota käyttäytymisen muutoksia, merkitykset ovat vain osa tilannetta. Virkamiehet, toimittajat ja etujärjestöt tai intressiryhmät esittävät uutiset ja asiat niin että niillä vedotaan johonkin yleisöön. Ilman yleisöä, joka on valmis antamaan tuen ja toimimaan, poliittisia tekoja ei toteuteta. (Edelman 1964/1985, 205.) Edelman siis korostaa myöhemmin esittelemäni Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan retoriikkateoriaan verrattavissa olevalla tavalla yleisön merkitystä poliittisen puheen ja kielen muotoutumisessa. Edelmanin mukaan keskittyminen tulevaisuuden hyvinvointiin tai vaaroihin, on taivuttelemaan pyrkivässä poliittisessa kielessä ratkaisevaa. Erilaiset epämääräiset fraasit (esim. edistää demokratiaa, tuoda vaurautta, rauhaa…) ovat poliittisen kielen tehokkaita keinoja, sillä niiden moniselitteisyyden vuoksi erilaiset yleisöt voivat yhdistää niihin toisistaan eroavia merkityksiä. (Edelman 1964/1985.)

Edelman näkee, että toivottavat tulevaisuudenkuvat vaikkapa vauraudesta ja rauhasta pysyvät tavoiteltavana, koska näitä ei koskaan todellisuudessa saavuteta. Niiden avulla voidaan kuitenkin oikeuttaa uhrauksia esimerkiksi tasa-arvossa, veroissa tai elinkustannuksissa. (Edelman 1964/1985, 205-206.) Edelman on myös kuvannut politiikan kielen ja symbolisen suhdetta erityisesti liittyen siihen, että epätasa-arvoisuus hyväksytään yleisesti luonnollisena ilmiönä (Edelman 1977).

Symboli politiikassa on ennen kaikkea yhteiskunnallisten merkitysten monimuotoista luomista (Pekonen 1991). Edelmanin eräs esimerkki symbolisesta termistä on kansallinen kriisi (ekonominen, sosiaalinen, sota…). Suomalaisen sivistyssanakirjan (Nurmi, Rekiaro & Rekiaro 2001, 124) mukaan kriisiä voi kuvata murrokseksi, käänteeksi, kärjistymiseksi tai tilanteeksi, joka on vaarallinen, vaikea, sekava tai poikkeuksellinen. Edelmanin mukaan termin avulla korostuu poliittisessa keskustelussa ainakin seuraavia asioita: 1. normaalista poikkeava kysymys, 2. kontrolloimattomuus, 3. halu kiinnittää huomio siihen, että kriisi aiheuttaa uhrauksia. (Edelman 1977, 44.) Kriisi on siis voimakas sana.

Edelmanin politiikan ja median näkemyksiin tutustuminen muodostaa opinnäytetyössäni Habermasin mallia monipuolistavan ja tasapainottavan pohjan. En näe mallien ristiriitojen johtavan jomman kumman hylkäämiseen, vaan poliittisuuden ja julkisuuden kokonaisuuden parempaan ymmärrykseen. Sosiaalityön ”kriisiytyminen” näyttäisi päällisin puolin viittaavan johonkin poikkeukselliseen tilaan sosiaalityön sektorilla, ehkä sen symbolisen ulottuvuuden ymmärtäminen voi tuoda pohdintaan toisenlaisenkin ulottuvuuden. Lisäksi politiikan symbolisuus vertautuu hyvin uuden retoriikan teoreetikon Kenneth Burken ajatuksiin tekstien tarkastelemisesta osana laajempaa inhimillistä toimintaa.

2.4. Näkökulmien yhdentyminen tutkimuksessa

On syytä käsitellä sitä, miksi koen kaikki edellä esittelemäni hyvinkin erilaisilta vaikuttavat teoretisoinnit tärkeiksi näkökulmiksi tutkimukseni taustalla. Palosen

politiikan retoriikat, Habermasin julkisuuden rakentuminen sekä symboliset ja konstruktiiviset poliittisen julkisuuden näkökulmat näyttäytyvät oikeastaan täysin erilaisina. Habermasin näkemykset esimerkiksi painottavat yhteistä rationaalisuuteen pyrkimistä, Edelman monitulkintaisuutta ja eri näkemysten yhtäaikaista läsnäoloa. Siinä, kuinka teoriat ovat kaikesta huolimatta valikoituneet tutkimukseni taustaksi, on kuitenkin eräs tärkeä ja yhdistävä tekijä. Perusteluni teorioiden samanaikaiseen hyödyntämiseen selventyy verrattaessa näkökulmaani Stobin (2005) eräässä esseessä ottamaan näkökulmaan.

Stob (2005) on käsitellyt esseessään julkisuutta Kenneth Burken ja John Deweyn näkemysten avulla. Akateeminen mielenkiinto julkisuutta kohtaan keskittyy hänen mukaansa nykyisellään ainakin kolmeen seikkaan. Julkisuuden suhteen ollaan kiinnostuneita ensimmäiseksi identiteettien muodostumisista, toiseksi julkisuuteen pääsyn kysymyksistä sekä kolmanneksi vallan merkityksestä julkisuudessa. Sen sijaan Stob itse hahmottelee kirjoituksessaan omaa näkemystä julkisuudesta, jossa edelliset kysymykset eivät ole keskeisiä, vaan jossa kieli on pääosassa. Stob kysyy: ”*What happens if we ask questions not of identity, access and power, but of language itself?*” (Stob 2005, 226-228.)

Keskeistä ei ole se mitä julkisuus on, vaan mitä voi tapahtua kun eri tahot tuodaan toisiaan lähelle kielen avulla. Julkisuus antaa tässä näkökulmassa kielellisen mahdollisuuden yhteyksien luomisesta. Tämä lähentyminen voi tapahtua siis yhteisten symbolien tai symbolisten kokemusten avulla (Stob 2005, 234). Julkisuutta on mahdollista siis tarkastella ensisijaisesti kielellisyyden näkökulmasta.

Oman tutkimukseni tarkastelunäkökulmassa yhdentyvät julkisuus ja teksti tai kieli. Valitsemani teoriat ovat siis mielestäni suhteessa poliittiseen julkiseen keskusteluun ja kielellisyyteen, jota Stobkin painottaa. Palosen politiikkanäkemykset ovat muotoutuneet kielenkäytön merkitystä korostaen policy, polity, politisointi ja politikointi -retoriikoiksi nimetyiksi tiivistymiksi. Habermasin ideaalijulkisuudessa luotetaan parhaimman argumentin, siis kielenkäytönkin, voimaan ja julkisuuteen keskustelutilana. Edelmanin painottama konstruktiivisuuskin pohjaa näkemykseen kielen merkityksestä ja etenkin monitulkintaisuudesta ihmisten välillä.

Valitsemissani teoretisoinneissa on siis vahvoja sidoksia kielellisyyden ja toiminnan suhteiden käsittämiseen ja ymmärtämiseen maailman ilmiönä. Tämän asian vuoksi niitä voi käsitellä yhdessä toisiaan täydentävinä tutkimuksessa, jossa kielellisyyteen perustuva retoriikka-analyysi on keino tutkia maailmassa, erityisesti tekstuaalisessa maailmassa, esiintyviä suhteita. Siirrynkin käsittelemään seuraavassa osiossa tarkemmin kielenkäyttöä ja retoriikka-analyysin mahdollisuuksia tutkimukseni apuvälineenä tai lukutapana.

3. RETORIIKKA TUTKIMUKSEN LUKUTAPANA

3.1. Klassinen ja uusi retoriikka

Tutkimukseni analyysi perustuu retoriikan teorioihin. Kysymykseen, mitä on retoriikka, ei ole helppo vastata. Silti voi yrittää ja esimerkiksi tehdessäni pro gradu – työtä, jossa hyödynnetään retoriikan teorioita, suorastaan täytyy yrittää. Lyhyesti sanoen retoriikassa on kyse ihmisten välisestä kommunikaatiosta ja viestinnästä, jossa käytetään symboleja. Lisäksi on kyse ainakin vakuuttelusta, inhimillisestä toiminnasta, teorian historiasta, kielestä, puheista ja loppujen lopuksi myös tutkimuksesta. Retoriikkaa voi tutkia teorioina ja retoriikan näkökulmasta voi tutkia monenlaisia tilanteita ja tekstejä erilaisissa ihmisten välisissä suhteissa.

Samalla on mahdollista korostaa, kuten Palonen (1997, 3) näkee, että ei ole olemassa mitään yhtenäistä tutkimusmetodia nimeltä retoriikka, vaan orientaatio on vaihteleva. Tämän ajan retoriikan teoriaa on mahdollista käsitellä lukuisista näkökulmista ja retoriikkaan liittyvää tutkimusta tehdessä on helposti ongelman edessä. Kuinka tutkimuksen tai tutkielman tekijä voisi nähdä retoriikan hyödyntämisen paikat ja mahdollisuudet omassa työssään? Erilaisia painotuksia näyttää olevan olemassa paljon, ellei suorastaan valtavasti.

Vaikka Palosen näkemyksen mukaan ei ole olemassa yhtenäistä retoriikkametodia, väitän että on kuitenkin olemassa eräs toistuva tapa jaotella retoriikan teorioita. Jaottelu on ehkä retoriikkaa koskevien tutkimusten juonellisuuden löytämisen helpottumisen lisäksi myös tutkimuksen tekijän kannalta avaava näkökulma erilaisten suuntausten vaihtelevuuden ymmärtämiseen. Aiheeseen liittyvässä oppi- ja teoriakirjallisuudessa retoriikka jaetaan historiallisessa tai aikaa korostavassa kontekstissaan (tai oppikirjojen juonessa) selkeästi klassiseen ja toisaalta uuteen tai aikalais- (contemporary) retoriikkaan (mm. Summa 1996; Blomstedt 2003). Länsimaisella retoriikalla näyttäisi täten olevan oma vakiintunut historiankirjoituksensa.

Klassisesta retoriikasta (classical theories) puhutaan kirjallisuudessa, kun viitataan antiikin Kreikkaan, Roomaan, renessanssin aikaan ja oikeastaan retoriikan ja puheen rakentumisen tarkasteluun ennen 1900 –lukua. Niin kutsuttu klassinen retoriikka puhetaitona tai oppina vakuuttavasti puhumisesta muotoutui siis alkujaan antiikin aikana sofistien ja filosofien välisten keskustelujen kautta. Antiikin puhetaito oli toimintaa, joka suuntautui käytäntöön ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Tällöin retoriikka ymmärrettiin erityisesti taidoksi ja teoriaksi, jonka avulla olisi löydettävissä tietoja, sanoja ja argumentteja (Haapanen 1996, 23-24; 26).

Antiikin Kreikassa Platon (n. 429-347 eKr.) esitti kritiikkiä ympärillään kuulemastaan sofistien puhetaidon kaavamaisesta harjoituksesta ja poliittisesta hyväksikäytöstä, sillä puheen tarkoitus oli hänen mukaansa opettaa ensisijaisesti oikeaa, totta ja hyvää (Haapanen 1996, 23-25). Sen sijaan Aristoteles (382-322 eKr.) paneutui retoriikkaan Platonia käytännönläheisemmin menetelminä ja argumentteina, jotka olisivat menestyksellisiä todellisen elämän poliittisissa, oikeudellisissa ja epideiktisissä eli esittävissä puhetilanteissa. Isokrates (436-338 eKr.), jonka perustamassa koulussa opetettiin käytännöllistä puhetaitoa, painotti erityisesti tyylillisiä sekä rakenteellisia puheen sisältöjä verrattuna Aristoteleen argumentointia painottaviin sisältöihin. (Sihvola 1997, 94-95.) Myöhemmin vaikuttaneen Ciceronkin (106-43 eKr.) käsitys retoriikasta etääntyi Aristoteleen päättelykaavoja korostavasta tyylistä. Ciceroa pidetään nykyään antiikin retoriikan merkittävänä teoreetikkona, jonka aikana retoriikka eli huippuhetkiään (Haapanen 1996, 23). Cicero keskittyy muun muassa siihen, kuinka on mahdollista voittaa kuulijakunnan suosio. Hän piti tunteiden käyttöä ja tunteisiin vetoamista retoriikan hyvin tärkeinä keinoina (Haapanen 1996, 34-36).

Retoriikan kirjallisuudessa on usein ilmaistu, että retoriikan monitieteinen lähestymistapa ja retoriikka tutkimuskohteena unohdettiin tullessa moderniin uuteen aikaan ja viimeistään 1900 –luvun alkupuolelle. (mm. Palonen & Summa 1996; Haapanen 1996; Summa 1996, 51; Foss, Foss & Trapp 2002.) Valistuksen ajan käsitys humanistisen ja tieteellisen kahtijaosta vaikutti retoriikan muuntumiseen. Retoriikka sijoitettiin ”ei-tieteellisen” humanistiselle alueelle akateemisten oppialojen jakaantuessa ja eriytyessä. Tähän aikaan retoriikan kauneus tai esteettisyys, tyyli ja lausunta korostuivat. (Foss, Foss & Trapp 2002, 13.)

Niin kutsutusta uudesta retoriikasta puhutaan 1900-luvun loppupuolen ja eräiden teoreetikkojen yhteydessä. Esimerkiksi Summa (1996, 15) näkee, että retoriikan kolme merkittävää rehabilitoijaa tai kunnian palauttajaa olivat pitkän hiljaisen tauon jälkeen uudelleen retoriikasta ja sen keinoista kirjoittaneet Chaïm Perelman (1912-1984), Kenneth Burke ja Stephen Toulmin. Ilmeisesti on kyse siitä, että retoriikka on palautettu takaisin alueelle, jossa siitä keskustellaan ja sitä käytetään monitieteisesti. Retoriikkaa kohtaan sanotaan olevan uuden retoriikan aikana entistä enemmän kiinnostusta, ja retoriikka on jälleen muodikasta (Palonen & Summa 1996, 7).

3.2. Aristoteleen klassisen retoriikan keinot

Aristoteles edustaa tutkimuksessani vanhaa tai klassista retoriikkaa, jonka pohjalta uuden retoriikan näkökulman muotoutuminen (mikä on keskeistä tutkimuksessani) oli mahdollista myöhemmässä vaiheessa. Aristoteleen ajatukset vaikuttavat edelleen nykypäivän argumentaation tarkastelussa. Aiemmat teoriathan vaikuttavat yleensä uudempien muotoutumiseen. Näin on varmasti myös retoriikan alalla.

Aristoteleen Retoriikka -teos on eräs retoriikan teoretisoinnin tärkeä klassikkovaikuttaja, myös uuden retoriikan alueella. Sitä pidetään systemaattisen retoriikkaajattelun perustajana (Foss, Foss & Trapp 2002, 7). Aristoteles käsittelee teoksen kolmessa osassa taitoa sisäisten ja ulkopuolisten vakuuttamiskeinojen, tunteiden kuvaamisen ja tyyliopillisen ilmaisun kuvaamisen avulla. Ensimmäinen kirja keskittyy retoriikan käsitteiden perusteisiin ja erilaisissa puhetyypeissä tarvittaviin näkökohtiin. Toisessa kirjassa käsitellään tunteiden herättämistä sekä vakuuttamisen keinoina *enthymemaa* sekä esimerkkiä. Kolmas osa keskittyy tyyliopillisiin näkökohtiin sekä puheen rakenteisiin.

Retoriikka -teoksessa vakuuttaminen muodostaa puhetaidon sisällön (Retoriikka I, 7; 1354a 13-15). Retoriikka on kykyä havaita esityksestä vakuuttavat sisällöt (Retoriikka I, 10; 1355b 26-27). Aristoteles vertasi retoriikkaa dialektiikkaan, väitte-

lytaitoon. Retoriikka ei, kuten ei dialektiikkakaan, perustu mihinkään yksittäiseen tai rajoitettuun tieteenalaan (Retoriikka I, 11; 1355b 26-35). Retoriikan tehtävänä on pikemmin käsitellä kysymyksiä, joita harkitaan ilman tieteellisiä tai lopullisia vastauksia (Retoriikka I 13; 1357a 1-5).

Retoriikassa on vakuuttamisen keinojen kannalta keskeistä vakuuttumisen syiden tai keinojen jakaantuminen Aristoteleen tunnetun ajatuksen mukaisesti kolmeen osaan, joita ovat *ethos*, *pathos* ja *logos*. Eetos tarkoittaa lähinnä puhujan luonteeseen liittyviä tekijöitä, paatos yleisön tunnetilaa ja logos argumenttien asiasisältöä. (Kakkuri-Knuuttila 1998, 233; Retoriikka I, 11; 1356a 1-5; Retoriikka III, 117; 1403b 5-10). Eetos, paatos ja logos ovat peruskäsitteitä, joita lainataan tämänkin päivän argumentointia ja retoriikkaa käsittelevissä teksteissä (esim. Kakkuri-Knuuttila 1998; Blomstedt 2003, 79). Puhujan piirteet ja olemus, yleisössä herätetyt tunteet sekä argumentit, kielikuvat ja puheen rakenne ovat yhä retoriikan tarkastelun kohteena päteviä.

Aristoteleen Retoriikan eräs toinen keskeinen sisältö käsittelee *enthymeman* ja esimerkin käyttöä vakuuttamisessa. Esimerkki on induktioon verrattavissa oleva retoriikan vakuuttamistapa, jossa väitettä tuetaan viittaamalla yksittäistapaukseen tai useampaan yksittäistapaukseen (Retoriikka I, 15; 1357b 25-29). Aristoteleen mukaan esimerkkejä on kahdenlaisia, tosiasiassa tapahtuneita ja keksittyjä (Retoriikka II, 94; 1393a 27-29).

Enthymema on verrattavissa dialektiikan tieteelliseen syllogismiin, mutta retoriikassa enthymema voi perustua todennäköisyyteen. (Haapanen 1996, 32). Enthymema on päättelyketju, jossa premissin avulla muodostetaan syy-tarkoitus –suhde, joka on kuitenkin lyhyempi ja helpommin seurattava kuin tieteellinen syllogismi. Esimerkiksi seuraava toteamus on Aristoteleen mukaan enthymema: ”*Kukaan ihminen ei ole vapaa, vaan hän on joko rahan tai onnen orja*” (Retoriikka II, 96-97; 1394b 3-7). Aristoteles kuvaa enthymemojen muodostamista ja niiden periaatteiden löytämisen keinoja. Hyvä, paha, oikeudenmukainen, epäoikeudenmukainen, luonne, tunne mielentila liittyvät osaltaan enthymemojen muodostamiseen (Retoriikka II, 101; 1396b 30-35), mutta Aristoteles erittelee yksityiskohtaisesti

useita muitakin näkökohtia: sanamuotoja, asioiden välisiä suhteita, sanojen merkityksiä ja samanlaisuutta (Retoriikka II, 23.-24. luku).

3.3. Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan teoria analyysissä

Aristoteleen retoriikkanäkökulmat edustavat klassista retoriikkaa, jonka pohjalta uusi retoriikka on voinut muotoutua. Tutkimukseni retoriikka-analyysi tukeutuu kuitenkin uuteen retoriikkaan ja tarkemmin eriteltynä hyödynnän empiirisen osion retoriikka-analyysissä ensisijaisesti Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan uuden retoriikan näkökulmaa. Perelman ja Olbrechts-Tyteca etsivät arvopäätelmien uskottavuuden perusteita pääteoksessaan *The New Rhetoric*. Heidän teoriassaan argumentointia kuvataan tarkasti eritellen. Teoria uudesta retoriikasta lähtee ajatuksesta, että näkemys päättelemisestä on jaettavissa demonstratiiviseen ja argumentatiiviseen tai dialektiseen. Demonstratiivisessa päättelyssä uskotaan, että ennalta sovittujen päättelysääntöjen kautta päädytään oikeaan lopputulokseen eli totuuteen. Dialektiset päätelmät koostuvat puolestaan argumenteista, joiden päämääränä on väitteen yleinen hyväksyntä tai hylkääminen, ei niinkään väitteen oikeus. Uusi retoriikka sijoittuu siis dialektiselle päättelyn alueelle. (Perelman 1977/1996, 7-13; Summa 1996, 65.) Ajatus on verrattavissa Aristoteleen näkemykseen retoriikan sijoittumisesta dialektiselle alueelle.

Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan teoriassa on selkeä ja systemaattinen rakenne. Lähtökohta-ajatuksena on, että argumentointia voi tarkemmin tarkastella ainakin kolmella tasolla, jotka ovat tässäkin tutkimuksessa varsinaisia aineiston analyysille asetettujen kysymysten lähtökohtien tasoja:

1. argumentoinnin yleisösuhteiden,
2. argumentoinnin lähtökohtien (starting point) tai esisopimusten sekä
3. tekniikoiden tasoilla.

Ensimmäinen, eli yleisösuhteen, taso saa pohjansa käsityksestä, jossa dialektinen argumentointi on demonstraation vastakohtana. Koska argumentointi on oikeaa vakuuttelevan eikä totuutta todistavan piirissä, kaikki argumentointi on suunnattava suhteessa johonkin yleisöön. (Foss, Foss & Trapp 2002, 87; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 11-47.) Perelman ja Olbrechts-Tyteca jaottelevat yleisöt erityisyleisöiksi sekä universaaliyleisöksi. Argumentoinnissa pyritään ”hankkimaan tai vahvistamaan yleisön hyväksyntää tai kannatusta esitetyille väitteille” (Perelman 1977/1996, 16). Kaksi seuraava tarkastelutasoa, eli argumentoinnin lähtökohdat/esisopimukset ja argumentoinnin tekniikat, ovat puolestaan niin sanottuja retoriikan keinoja, joita vakuuttelussa voi hyödyntää.

Argumentoinnin lähtökohdat ovat julkilausumattomia oletuksia siitä, millä yleisillä perusteilla yleisöä kannattaa lähestyä (Summa 1996, 70). Kuten aiemmin tuli ilmi, esimerkiksi Edelman (1964/1985, 201) korosti yleisösuhteen merkitystä poliittisessa julkisessa keskustelussa. Argumentointi saa siis aina pohjansa puhujan ja yleisön välisessä kohtaamisessa ja tietynlaisesta tilanteeseen liittyvästä niin sanotusta oletetusta yhteisymmärryksestä. Argumentoinnissa yleisten premissien hyväksyntä pyritään siirtämään koskemaan puhujan väitteitä ja johtopäätöksiä. (Perelman 1977/1996, 28.) Puhuja tai kirjoittaja luottaa siis jonkinlaisiin esisopimuksiin, joita hän ei usko kyseenalaistettavan (Summa 1996, 70).

Perelman ja Olbrechts-Tyteca jaottelevat lähtökohtia myös toisaalta todellisuutta ja toisaalta toivottavaa kuvaavissa puheissa. Todellisuuspuheessa lähtökohdat pohjautuvat universaalin yleisön faktoihin ja totuuksiin sekä toisaalta olettamiin. Sen sijaan toivottavaa painottavissa puheissa pohjataan erityisyleisön arvoihin, hierarkioihin sekä arvohierarkioiden järjestäytymiseen, lokukseen (loci) (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 63-110 ;Foss, Foss & Trapp 2002, 90-94).

Argumentoinnin varsinaiset tekniikat jaetaan teoriassa assosiatiivisiin (yhdisteleviin) ja dissosiatiivisiin (erotteleviin). Dissosiatiivinen argumentointi pohjautuu aiemmin yhdistettyjen asioiden erottelun merkitykseen vakuuttamisessa. Assosiatiivisessa argumentoinnissa ennestään erillisten asioiden yhdistely on olennaista. Vielä tarkemmalla tasolla assosiatiiviset tekniikat perustuvat ainakin 1. kvasiloogisiin, 2. todellisuuden rakenteeseen perustuviin sekä 3. todellisuuden

rakennetta muokkaaviin argumentteihin. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969.)

Kvasilooginen argumentti jäljittelee muodollisen logiikan tai matematiikan päättelykaavoja, jättäen kuitenkin joitakin osia niistä pois (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 193). Foss, Foss & Trapp (2002) antavat esimerkin kvasiloogisesta argumentista liittyen julkiseen aborttikeskusteluun, jossa aborttia vastustetaan argumentoimalla abortin loukkaavan elämänarvoa tai -pyhyyttä. Tällöin syllogistisessa muodossa argumentti rakentuu seuraavasti:

Premissi 1: Elämän pyhyys on ehdoton periaate ja arvo
Premissi 2: Abortti loukkaa elämän pyhyyttä ja arvoa
Johtopäätös: Abortti loukkaa ehdotonta periaatetta

(Foss, Foss & Trapp 2002, 97.) Kvasiloogisia argumentteja on useita muitakin, esimerkiksi ristiriidalle, määrittelylle ja vastavuoroisuudelle perustuvia (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 193-260).

Todellisuuden rakenteisiin perustuvat argumentit pyrkivät yhdistämään yleisesti hyväksytyt käsitykset ja argumentin johtopäätökseen, eli argumentissa väitettyyn todellisuuden rakenteeseen. Tällaiset argumentit pohjaavat järjestäytymiseen, muun muassa aikajärjestykseen tai syy-seuraus –suhteisiin, sekä toisaalta yhteisesiintymiseen tai rinnakkaisuuteen, esimerkiksi henkilön ja tekojen suhteen. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 261-349; Foss, Foss & Trapp 2002, 99-101)

Todellisuuden rakennetta muokkaavat argumentit käyttävät puolestaan apunaan ensiksikin esimerkkiä, havainnollistamista tai mallia sekä toiseksi voivat perustua analogiaan tai metaforaan. Esimerkki, havainnollistaminen ja malli perustuvat vähintään kahden esitettävän asian olemassaoloon samalla tasolla tai niiden vertautuvuuteen ilmeisen samanlaisuuden pohjalta. Sen sijaan analogia (asioiden samankaltaisuus) ja metafora (vertaaminen kielikuvan avulla) voivat hyödyntää hyvinkin erilaisten asioiden vertautumista samankaltaisina. (Foss, Foss & Trapp 2002, 101.)

Dissosiaation tekniikat katkaisevat yhteyksiä aiemmin argumentin kannalta väärin perustein yhdistettyjen asioiden väliltä. Tällöin kaksi käsitettä hahmotetaan erillisinä. Perelman ja Olbrechts-Tyteca havainnollistavat dissosiaatiota John Locken esimerkillä kirkon ja valtion erottamisesta aikakautena, jolloin ne liittyivät olennaisesti yhteen. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 411-412; Foss, Foss & Trapp 2002, 103.) Dissosiaatiota tapahtuu silloin, kun kaksi käsitettä muodostavat yleisesti yhteenliitetyn parin, ja varsinainen käsitteellinen erottelu tapahtuu filosofisten parien avulla. Voidaan esimerkiksi väittää, että ilmiöllä on ulkomuoto, joka ei vastaa sen todellista tai syvällistä olemusta. Tällöin käsiteparin ensimmäinen termi, jonka tulisi vastata ulkomuotoa, ei argumentissa olekaan suhteessa toiseen termiin, jonka tulisi vastata syvällistä olemusta. Siispä dissosiatiivisesta argumentista on kyse silloinkin, kun väitetään, ettei teoria vastaa käytäntöä.

Erottelevaa tekniikkaa käytetään lähinnä analyyttisessä päättelyssä, kun pyritään tarkastelemaan filosofista tai järjestelmällisyyteen pyrkivää ajattelua. Perelmanin mukaan erotteluun nojaavassa päättelyssä ilmiö ja todellisuus asetetaan vastakkain. Esimerkiksi etuliitteet ei-, kvasi- tai muka-sanan ja lainausmerkkien käyttö viittaavat juuri erotteluun ja osoittavat erottelevan termiparin toisen termin. (Perelman 1977/1996, 142-150)

3.4. Kenneth Burken retoriikkanäkökulma pohdinnassa

Tutkimuksessani pyrin pohtimaan myös Kenneth Burken uuden retoriikan laajaa näkökulmaa inhimillisestä symbolisesta toiminnasta ja tarkemmin identifikaation merkityksestä symbolien retorisen tehon tarkastelussa. Kenneth Burken retoriikkaa ei kiinnosta ”hyvä” tai vakuuttava retoriikka ja tekniikka, vaan ennemminkin retoristen identifikaatioiden salakavaluus ja piilevyys. Burke (1969) on tarkastellut retoriikkanäkökulmansa avulla mm. kirjallisuutta. Hänen retoriikkateoriaansa on kuvattu hankalasti ymmärrettäväksi, ehkä osittain laaja-alaisen yhdistelevän näkökulman vuoksi. Burke yhdistelee ja käsittelee niin filosofian, kirjallisuuden, kielitieteen, sosiologian kuin taloustieteenkin käsitteistöä. Näiden alojen kautta

Burken näkökulmassa piirtyvät keskeisiksi etenkin kielelliset symboliset systeemit ja symbolinen toiminta. (Foss, Foss & Trapp 2002, 187; Summa 1996, 59; 56.)

Näkökulman eräs keskeinen käsite on *identifikaatio*. Identifikaatio on prosessi, jonka kautta kirjoittaja tai muu toimija pyrkii vakuuttamaan yleisönsä. Burken mukaan samanlaisuus ja erilaisuus ovat tietynlaisessa yhteydessä identifikaation ja retoriikan käsitteisiin. Esimerkiksi vakuuttelevan retoriikan identifikaatiota ja ykseyttä painottava puoli saa merkityksensä yksilöiden erilaisuuden vuoksi ja toisaalta jos ihmiset olisivat kokonaan yhtä, olisi olemassa myös täysivaltainen yhteinen tahto. Tällöin retoriikasta tulisi hyödytöntä (Burke 1969, 22.) Identifikaatio on siis aina suhteessa eroon ja erottamiseen.

Identifikaatio toimii Burken näkökulmassa kolmella perustavalla tavalla. Puhuja tai esittäjä voi käyttää identifikaatiota samaistumisen kautta, niin että A identifioituu B:hen suoraan. Tästä seuraa vakuuttava lopputulos. Toiseksi identifikaatio voi perustua vastakkainasetteluun, esimerkiksi silloin kun identifikaatio tapahtuu yhteisen vihollisen muodostamisen avulla. Kolmanneksi identifikaatio voi pohjautua tiedostamattomaan. Foss, Foss & Trappin esimerkin mukaan tätä tapahtuu muun muassa silloin, kun puolue puhuu etnisten vähemmistöjen asioista ja valtaväestön edustajat identifioituvat äänestäjinä puolueeseen, koska eivät halua tulla leimatuksi rasisteiksi. (Foss, Foss & Trapp 2002, 192-193)

Burken teoriasta on lähtöisin myös ajatus neljästä perustavaa laatua olevasta kielikuvasta tai troopista, joita ovat *metafora*, *metonymia*, *synekdokee* ja *ironia*. Metafora on asian ymmärtämistä toisen asian kautta ja metonymisessä reduktiossa abstrakti asia ilmaistaan jonkin käsin kosketeltavan asian kautta. Synekdokeessa kahden erillisen ilmiön piirre edustaa kokonaisuutta ja koko ilmiötä. Ironia on puolestaan perspektiivi tai metanäkökulma, joka kieltää yksittäisten näkökulmien oikeutuksen. Perustroopit eivät ole vain kielellisiä ilmiöitä, sillä niissä on lisäksi ajattelun ja ymmärtämisen perusulottuvuudet. (Summa 1996, 54.) Siis tällaisen retoriikan analyysin avulla voi tarkastella myös laajemmin inhimillistä maailmaa ja toimintaa.

3.5. Teorioiden tarkastelu ja kriittiset näkökulmat

Vaikka Aristoteleen Retoriikka on ennen kaikkea aikansa teos, jossa on oma kulttuurinen kontekstinsa, on sen ajatuksiin mahdollista viitata edelleen nykypäivän retoriikan käsittelyssä. Eetos, paatos ja logos ovat laajalti tunnettuja käsitteitä. Nykytutkimuksessa voisi aivan hyvin miettiä myös esimerkiksi Aristoteleen kuvaamien tunnettujen todistajien (vaikkapa asiantuntijana ammattikunnan edustaja, arvostettu henkilö) tai sopimusten (esimerkiksi ministeriön suositukset, journalistin ohjeet) osuutta retoriikassa. Näitä Aristoteles kuvaa taidon ulkopuolelle jääviksi vakuuttamiskeinoiksi (Retoriikka I, 54-57; 1375a 21-1376b 31). Samoin enthymemojen tarkastelu, niiden löytämisen näkökulmasta vaikkapa ristiriitaisuuksien osoittaminen puheessa retoriikan osana tuntuu käytännönläheiseltä.

Klassisessa retoriikassa voi kuitenkin Palosen (1997, 177) mukaan nähdä tiettyjä sisäänrakennettuja näkemyksiä politiikasta ja moraalifilosofiasta. Aristoteleen retoriikan teoriassa näyttää esimerkiksi olevan olemassa ajatus siitä, että retoriikkaa tulisi käyttää nimenomaan hyvään, totuuteen ja oikeuteen (esim. Retoriikka I, 9; 1355a 21-25). Nämä ovat lähemmin tarkasteltuina hankalia käsitteitä. Esimerkkinä voisi mainita seuraavat Aristoteleen lauseet:

> ”*On olemassa kaikkien tietämyksen mukaan yleisesti oikeaa ja väärää…*” ja ”*Suhteessa ihmisiin laki puolestaan määrittyy kahdella tavalla, sillä se, mitä pitää tehdä ja mitä ei pidä tehdä määräytyy suhteessa yhteisöön tai yhteisön jäseneen*” (Retoriikka I, 50; 1373b 7-8 ja Retoriikka I, 51; 1373b 19-21).

Aristoteleen retoriikalla näyttäisi olevan siis jonkinlainen yhteys Aristoteleen ajatukseen valtion olemassaolosta hyvää elämää varten ja teoriaan ihmisen lajityypillisestä ominaisuudesta pyrkiä hyvään elämään (Knuuttila 1992, 34-38). Aristoteleen kuvaus Retoriikassa vakuuttamisen keinoista, hyvästä, hyveestä valtiomuodoista, jalosta ja tunteista, on helposti nähtävissä tuon ajan tuotteeksi ja näkemykseksi kulttuurista sekä siitä, mitä on moraalinen järjestys. Aristoteleen politiikan retoriikka voidaankin ymmärtää yhdeksi välineeksi kansalaisvallan ja hyvän yhteisöllisen elämän toteuttamiseksi (Haapanen 1996, 27).

Aristoteles jakoi retoriikan lajit poliittiseen, oikeuspuheeseen ja esittävään tai epideiktiseen puheisiin. Uuden retoriikan teoreetikot Perelman ja Olbrechts-Tyteca viittaavat siihen, että Aristoteleen käsitys esittävistä puheista johti myöhemmin harhaan retoriikan teoretisoinnissa (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 47). Aristoteleen käsitys jätti kritiikin mukaan esittävän, tavallisille ihmisille suunnatun, puheen merkityksen vähemmälle huomiolle tyylillisten keinojen saadessa enemmän tilaa. Perelman sekä Olbrechts-Tyteca puolestaan näkevät, että esittävät puheet muodostavat erittäin keskeisen osan suostuttelevan puheen ja argumentoinnin kuvaamisessa. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 49.) Klassisessa retoriikassa oletettiin em. teoreetikkojen mukaan, että retoriikkaa voisi käyttää suostuttelemaan tavallinen kansa tekniikan avulla nopeasti puhujan kannalle. Kansa ei ymmärtäisi tulkita retoriikkaa huolellisesti muodostaessaan käsityksiä puhuttavasta aiheesta. Sen sijaan Perelman ja Olbrechts-Tyteca eivät haluaisi painottaa kuulijakunnan tietämättömyyttä, vaan he keskittyvät uudessa retoriikassaan nimenomaan tavallisten ihmisten niihin rationaalisiin ajatusrakennelmiin, joiden vuoksi argumentti onnistuu vakuuttamaan. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 7.)

Perlemanin ja Olbrechts-Tytecan teoretisointi on laaja yritys kuvata systemaattisesti argumentoinnin järjestäytymistä. Argumentin lajeja on esitelty lukuisia. Käytännössä ja tutkimuksen tekijän kannalta tällaista systemaattista rakennelmaa on helppo hyödyntää, kun on kiinnostunut argumentoinnista, vakuuttelevista puheista tai teksteistä. Tutkimuksen analyysiin on mahdollista esimerkiksi löytää perelmanilaista perusjärjestystä yleisön, esisopimusten ja tekniikoiden tarkastelussa. Teorian avulla voidaan kuvata tarkoin tekstin tasolla, kuinka vakuuttava puhe muodostuu.

Teorioiden mikrorakenteiden tarkastelutasolla Perelmanin ja Olbrechts-Tytecaan liittyen on kritisoitu erityisesti heidän lanseeraamaansa universaaliyleisö-käsitettä. Käsitteen on todettu olevan hankala yritettäessä soveltaa sitä todellisuuden yksittäistapauksiin ja osittain on kyse myös rationaalisuuden painotuksen kritiikistä. Esimerkiksi Summa (1996, 69; 73) on maininnut, että on kyse kehäpäätelmästä, jossa universaaliyleisö tarkoittaa yleispäteviin ja yleisesti hyväksyttyihin perustei-

siin vetoamista. Ajallisesti katsottuna: mistä voidaan tietää mikä on missäkin ajassa yleisesti universaaliyleisön hyväksymää? Tätähän ei voi päätellä muusta kuin siitä, mikä on kulloinkin yleisesti hyväksyttyä.

Palonen (1997, 4) on nimennyt eräässä yhteydessä, viitaten Perelmanin oikeusteoreettisiin kirjoituksiin, perelmanilaista teoriaa normatiiviseksi laajennetun rationaalisuuden teoriaksi. Summan (1996) mukaan Perelman (ja Olbrechts-Tyteca) kehittelee puheen analyysiä tai mallintamista ja tutkii argumentointia, jossa on keskeistä arvioida puheiden yleistä pätevyyttä ja vakuuttavuutta. Perelmanin argumentaatioteoriassa painottuu siis oletus jonkinlaisesta rationaalisesta yhteistoiminnallisuudesta. Näin on myös Habermasin rationaalisessa näkemyksessä diskursiivisesta tahdonmuodostuksesta tai julkisen keskustelun yhdistävistä mahdollisuuksista (vrt. Habermas 1962/1989, 27-31.). Tämä voidaan tietenkin kyseenalaistaa. Summan mukaan esimerkiksi politiikan ja viestinnän yhteiskuntatieteellistä tutkimusta kiinnostavia tilanteita ei voi kaikkia kuitenkaan olettaa rationaalisiksi ja yhteistoiminnallisiksi. (Summa 1996, 72.)

Kuten perelmanilaisessa myös Burken näkemyksessä retoriikka on ihmistoimijoiden sanojen käyttämistä, jotta saadaan toiset ihmiset toimimaan tai muodostamaan käsityksiä käsiteltävistä aiheista (Foss, Foss & Trapp 2002, 192). Silti näkökulma retoriikkaan on melkoisen erilainen verrattuna perelmanilaiseen, eikä se keskity argumentoinnin tarkkaan kuvaamiseen. Summa (1996) näkee, että Burken teoriassa retoriset ilmiöt painottuvat osana laajempaa toimintaa ja symbolista järjestystä, vaikkapa jotkin luonnollisiksi muodostuneet kielikuvat voivat ylläpitää poliittista valtaa. (Summa 1996, 51-53.) Identifikaatiomallin avulla on mahdollista lähestymistapa, jossa tarkastellaan inhimillisten yhteisöjen syntymisen, säilymisen, muuntumisen, tuhon sekä uudelleen luonnin prosesseja (Foss, Foss & Trapp 2002, 192).

Burken teoriaa on kritisoitu juuri sen omalaatuisesta laajasta näkökulmasta. Kysytään esimerkiksi, onko tässä teoriassa lopulta mahdotonta luoda systeemiä tai järjestelmää, kun pitävää pohjaa ei rakenneta kuin sieltä täältä poimittujen käsitteiden varaan. Käytännössä usein jonkinlaista järjestystä kaivataan. Lisäksi Burken tyyliä on kritisoitu erittäin vaikeatajuiseksi. (Foss, Foss & Trapp 2002, 214.) Silti

Burken oma systeemi, jonka kautta retoriikan olemista maailmassa selitetään, voi varmasti tuoda oman lisänsä retoriikkaan liittyvään tutkimukseen. Esimerkiksi perelmanilaista järjestelmällistä ja tarkkaa yksityiskohtaisiin argumentteihin keskittyvää tekstintutkimusta voi täydentää näkemyksellä, jossa retoriikka ymmärretään myös laajemmassa kontekstissaan.

3.6. Retoriikan sijoittaminen tutkimuksessa

Joidenkin näkemysten mukaan vanha klassinen retoriikka keskittyi puheeseen, uusi retoriikka keskittyy tarkemmin tekstuaalisuuteen. Tällaista uuden retoriikan painopistettä on kritisoitu. Puron (elektroninen lähde 1998) mukaan, uuden retoriikan myötä retoriikka lakkasi olemasta puhetaitoa. Puhumisen ja esiintymisen arvostus menetti merkitystään. Tiivistäen uudesta retoriikasta tuli strukturalismille ja semiotiikalle sukua olevaa symbolien ja merkitysten tiedettä, kun taas klassinen retoriikka oli tavallisenkin kansan ymmärrettävissä ja ulottuvilla olevaa harjoitteluun ja oppimiseen liittyvää toimintaa. (Elektroninen lähde: Puro1998, 88.) Puron näkemyksessä klassisen retoriikan käytännöllisellä näkökulmalla voi olla hyvinkin annettavaa puheviestinnän tutkimukselle ja mediatutkimukselle, ainakin silloin kun pelkästään tekstuaalisen puolen tutkiminen ei näytä riittävän. Puro paikantaa ja luokittelee klassisen ja uuden retoriikan omasta näkökulmastaan.

Retoriikan teorioissa käytetään paljon erilaisia joskus hankalastikin avautuvia termejä. Sekä klassisessa retoriikassa, että uudessa, voi hahmottaa käsitteitä tai luokitteluja, joiden avulla puheita tai tekstejä on mahdollista tarkastella. Retoriikkaan liittyvässä tutkimuksessa eritelläänkin tutkimuksen painopisteestä riippuen usein ”argumentointia”, puheen tai tekstin ”symboleja” ja tarkemmin ”trooppeja”, ”metaforia”, ”analogioita”, ”identifikaatiota”… Palosellekin (1997, 2) retoriikka on merkinnyt hänen oman väitteensä mukaan ensisijaisesti uutta sanastoa tekstianalyyttisiin tutkimuksiin, vasta toissijaisesti jotakin muuta. Termejä on helppo käyttää tutkimuksen tieteellisen argumentoinnin apuvälineinä ja systemaattisia erillisiä teorioita voisi käyttää sokeasti erillisinä metodeina.

Blomstedt (2003, 9) kuvaa siirtymää klassisesta retoriikasta nykyretoriikkaan ”*matkana neuvoista neuvotteluihin*”. Hän ei näe retoriikan tekniikoiden yksisilmäisessä tai tiukasti systematiikassa pidättyvässä käytössä hyötyä, sillä:

> ”*uusretorinen ajattelu ei tunnusta jakoa yhtäältä epistemologiaan, joka tutkisi todellisuutta sellaisenaan, ja toisaalta retoriikkaan, joka käsittelisi ilmaisua ja tyyliä muuttumattomalla systematiikalla*” (Blomstedt 2003, 226-227).

Blomstedtin näkemyksessä todellisuuden tutkiminen sellaisenaan hahmottuu retorisena. Siis tieteen tekeminen on retorista. Tällaisen nykykäsityksen pohjalta on edelleen hankalaa ymmärtää retoriikkaa. Retoriikkaahan on kaikkialla ja kaiken voi nähdä retoriikkana. Tämä näyttäisi olevan sellainen retorinen keino, jonka avulla pyritään tänä päivänä argumentoimaan tutkimuksen apuvälineenä ”oikeanlaisen” retoriikan hyödyntämisen puolesta. Peruste, johon nojataan, näyttäisi olevan se, että maailman käsittäminen on liikkuvaa. Retoriikka on myös liikkunut klassisesta retoriikasta nykyaikaan näkökulmien painotusten suhteen.

Retoriikka-analyysiä tehtäessä, retoriikkateoria on pysäytettävä hetkeksi ajallisesti ja paikallisesti. Retoriikkateorian voi nähdä vaihtelevana näkökulmana, jonka eri vivahteiden avulla on mahdollista eritellä tutkimuksen aineistoa ja kehitellä omaan työhön istuvaa analyysimenetelmää. Tätä työtä tehdessäni olen pohtinut retoriikkaa ajallisesti ja paikallisesti tutkimusasetelman sekä tutkimuksen aiheen ja aineiston kokonaisuuden kautta. Teoriat, joihin nojaan, olen pyrkinyt näkemään osana lukuisten eri teorioiden sarjaa. Lopulliset valintani ovat rakentuneet työssäni sekä suunnitteluvaiheen, pohdintavaiheen, kirjoitusvaiheen että kaikkien muiden tutkimuksen tekemisen vaiheiden kautta.

Joidenkin retoriikan teorioiden avulla on mahdollista tarkastella nimenomaan vakuuttavaa puhetta tai tekstiä. Oma pro gradu –työni keskittyy pohtimaan erään tapauksen kautta, millaisia argumentointikeinoja julkisuuden areenalla käytetään sosiaalityöstä keskusteltaessa. Työni liikkuu sosiaalityön ja argumentoinnin, poliittisuuden sekä julkisen keskustelun kysymysten ympärillä. Näen tutkimani (keskustelu-) tapauksen poliittisena ja tämän ennakko-oletuksen kannalta tuntuu luonnolliselta lähteä tarkastelemaan vaikuttamisen tai vakuuttelun kielellisiä keinoja. Tämän painotuksen vuoksi tutkimukseni analyysivaiheessa voin hyödyntää

selkeästi Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan argumentoinnin ja uuden retoriikan keinoja analyysin perusjärjestyksen löytämiseksi. Myöhempää pohdintaa on mahdollista syventää ymmärtäen retoriikan olevan lisäksi osa inhimillistä toimintaa ja symbolista järjestystä, kuten Burke asian ilmaisee.

4. TAPAUSKOHTAINEN AINEISTOANALYYSI

4.1. Tekstien taustat, poliittinen tilanne vuonna 2003

Vaikka tutkimukseni keskittyy retoriikkaan, teksteihin ja tekstuaaliseen maailmaan julkisen keskustelun tapauksen kautta, on ehkä syytä kertoa aivan lyhyesti vuoden 2003 tapahtumista. Sosiaalityöntekijöiden mielenilmaushan järjestettiin 10.4.2003. Esittelen lyhyesti tutkimuksen analyysin taustaksi tuon vuoden poliittista tilannetta Suomessa sekä muutaman huomion mielenilmauksesta tapahtumana ja keskusteluista eduskunnassa.

16.3.2003 eduskuntavaaleissa eduskunnan puoluejaossa tapahtui muutoksia edelliseen kauteen verrattuna. Keskusta nousi tällöin eduskunnan suurimmaksi puolueeksi 55 edustajallaan, ohittaen paikoissa Sosiaalidemokraattisen puolueen. Näin ollen myös hallitus rakennettiin Keskustan pääministerin johdolla ja puolue nousi oppositioasemasta hallituspuolueeksi. Aiemmin toimineessa hallituksessa oli ollut edustajia Sosiaalidemokraattisesta, eduskunnan suurimmasta, puolueesta, Kansallisesta kokoomuksesta, Vasemmistoliitosta sekä Ruotsalaisesta kansanpuolueesta. Vihreä liitto erosi hallituksesta kyseisen hallituksen toimikauden aikana. Uuteen hallitukseen tuli edustajia Keskustasta, Sosiaalidemokraattisesta puolueesta sekä Ruotsalaisesta kansanpuolueesta. Näin ollen Kansallinen kokoomus, Vasemmistoliitto sekä Vihreä liitto jäivät oppositioon. (Valtioneuvoston tietoarkisto. Lipposen II hallitus 1999-2003; Valtioneuvoston tietoarkisto. Jäätteenmäen hallitus.)

Pääministeri Anneli Jäätteenmäen hallitus aloitti toimintansa 17.4.2003, ja saman vuoden kesäkuussa hallituksen pääministeri vaihtui Jäätteenmäen erotessa ja Matti Vanhasen siirtyessä pääministeriksi. Talentian tiedote sosiaalityöntekijöiden mielenilmauksesta vuoden 2003 keväällä annettiin aikana, jolloin hallitus oli vaihtumassa ja uusi hallitus alkoi valmistella hallitusohjelmaansa. Talentia otti kannanotossaan esiin ilmauksen sosiaalityön kriisistä, kriisi nimettiin mielenilmauksen syyksi. Sosiaalityön valtionhallinnolliseen ohjaukseen liittyen samana keväänä ennen mielenilmausta oli myös valmistunut Sosiaali- ja terveysministeriön alai-

suudessa toimineen asiantuntijatyöryhmän raportti kiireellisistä toimenpiteistä sosiaalityön vahvistamiseksi (Sosiaalityön neuvottelukunta 2003).

Mielenilmaus järjestettiin 10. päivänä huhtikuuta viidessä suuressa kaupungissa Helsingissä, Espoossa, Turussa, Tampereella sekä Oulussa. Sosiaalityöntekijämielenilmaisijat poistuivat tuona päivänä työpaikoiltaan ja näyttäytyivät kaupunkien keskustoissa. Tiedotusvälineissä uutisoitiin tapauksesta ja esimerkiksi kaikkien mielenilmauskaupunkien päälehdissä oli uutinen tapahtuneesta. Tämän tutkimuksen aineistossa mukana olleista lehdistä Hufvudstadsbladetissa uutinen oli nostettu suuren valokuvan kera etusivulle. Myös Kalevassa aihe oli pääuutisten esittelysivulla seuraavana päivänä. Talentia käsitteli mielenilmausta vielä myöhemmin oman ammattijärjestölehtensä seuraavassa numerossa kolmen artikkelin verran.

Eduskunnassa kansanedustajat eivät ottaneet puheenvuoroissaan mielenilmauksen jälkeen vuoden aikana esiin suoraan mielenilmausta, mutta tapauksen jälkeen muutamat edustajat puhuivat yksittäisissä puheenvuoroissa sosiaalityön kriisistä, jonka olemassaoloa Talentiakin oli lehdistötiedotteen kannanotossa painottanut. Syksyllä 9.10.2003 eduskunnassa käytiin lyhyesti keskustelua suullisella kyselytunnilla ja keskustelu oli nimetty sosiaalityön kriisiksi. Ensisijaisena kysyjänä toimi kristillisdemokraattien edustaja Leena Rauhala. Hallituksen puolelta vastaajana toimi Keskustan peruspalveluministeri Liisa Hyssälä. Muita keskusteluun osallistujia olivat Marjaana Koskinen ja Virpa Puisto sosiaalidemokraattisesta puolueesta sekä Eva Biaudet Ruotsalaisesta kansanpuolueesta.

Seuraavan vuoden eli 2004 tammikuussa tehtiin eduskunnassa vielä keskustelualoite, jonka aiheena oli sosiaalityön tilanne kunnissa ja jossa käsiteltiin aiheena sosiaalityön kriisiä. Aloitteessa oli allekirjoittaneita Satu Taiveahon (sd.) lisäksi muitakin Sosiaalidemokraattisesta puolueesta sekä edustajia Vihreästä liitosta, Keskustasta, Kansallisesta kokoomuksesta, Vasemmistoliitosta, Perussuomalaisista ja Kristillisdemokraateista. Keskustelu-aloite raukesi eikä ajankohtaiskeskustelua koskaan käyty.

4.2. Analyysin rakenne ja tulkinta

Ennen varsinaista aineiston käsittelyä kerron vielä analyysin rakentumisesta. Valitsemani empiirisen aineiston tulkintakehikko pohjaa Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan uuden retoriikan keinoihin käsitellä tekstiä, mutta taustalla on esimerkiksi aineistonvalinnassa toiminut myös Habermasin lähtökohdat julkisuuden muotoutumisesta ja eri toimijaryhmistä: politiikan ja yksityisen sfääreistä sekä eturyhmien olemassaolosta. Ratkaisu on mahdollista kyseenalaistaa. Olen kuitenkin pyrkinyt kirjoittamaan analyysin kuvauksen niin, että samassa yhteydessä esittelen osittain sitä prosessia, kuinka päädyin retoriikkateorian tai ajattelun pohjalta kyseiseen tulkintaan. Käytän suorien lainausten yhteydessä viittauksia liitteenä olevaan aineistoluetteloon (Liite1). Toivon, että lukijan olisi mahdollista ymmärtää tulkinnan kulkua, mikä on joskus retoriikan tutkimisen yhteydessä hankalaa jo esimerkiksi aiemmin esittelemieni teorioihin liittyvien useiden termien vuoksi. Samalla annan tulkintaprosessin arvioitavaksi riittävän vakuuttavuuden sekä luotettavuuden näkökulmasta.

Perelman ja Olbrechts-Tyteca (1958/1969) korostavat, että argumenttien tutkiminen itsellisinä ilman kontekstia tai tilanteen tulkintaa on väistämättä vaarallista. Irrallista argumenttia voi siis harvoin tulkita ilman kontekstin laajempaa tutkimista ja kokonaistilanteen näkemistä. Kieli on usein moniselitteistä, eikä argumentoinnin taustalla vaikuttavia laajempia alkulähteitäkään välttämättä kuvata teksteissä suoraan. Niinpä argumentoinnin rakenteen tutkiminen vaatii tekstin ja puheen sanojen tulkintaa ja tätä kautta myös eksplisiittisesti puuttuvien linkkien tarkastelua sekä huomiointia. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 187.)

Argumentoinnin tekniikoiden sekä myös yleisösuhteiden ja esisopimusten tulkintaa tehdessäni tarkoituksenani on ollut muistaa, että tekstien kokonaisuus ja tilannesidonnaisuus on olennainen tekijä retoriikan analyysissä. Yksittäisten argumentointitapojen kuvaaminen on hyödytöntä, ilman tilanteen kokonaisulottuvuuksien hahmottelua. Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan antamat esimerkit erilaisista argumentoinnin tekniikoista, joita on lähes sata, ovat toimineet analyysiä tehdessä vertailupohjana, jonka avulla olen löytänyt oman tulkintani aineiston keskeisimmistä

tai merkityksellisimmistä tekniikoista. Pyrin palaamaan tarkan kuvauksen jälkeen tässä tutkimuksessa tiivistettyyn tulkintaan tekstitapauksesta.

Kertaan vielä retoriikka-analyysini rakenteen ymmärtämisen pohjaksi, mitä yleisösuhteet, esisopimukset sekä argumentoinnin tekniikat pitävät valitsemassani Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan teoriassa sisällään.

Yleisösuhteet

Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan teoriassa yleisö voi olla määrällisesti jotakin puhujasta itsestään universaaliyleisöön asti. Tähän väliin jää tilaa useille erityisyleisöille. Yleisö voi olla toisinaan helposti nähtävissä ja joskus on vaikeampaa määritellä, kenelle puhe tai teksti on suunnattu. Perelman huomauttaa myös, että joskus puhuja osoittaa sanansa suoraan jollekin henkilölle, mutta puhuu toisenlaiselle yleisölle. Näin voi olla esimerkiksi eduskunnassa, jossa puhe yleensä aloitetaan sanoilla ”arvoisa puhemies”, mutta itse viesti voi olla tarkoitettu vaikkapa hallituksen jäsenille tai tietyn puolueen edustajille. Niinpä Perelman määrittelee teoriansa näkökulmasta yleisön: ”*… meidän tulee lukea siihen kaikki ne, joihin puhuja haluaa argumentaatiolla vaikuttaa*”. (Perelman 1977/1996, 20 -21.)

Esisopimukset

Tekstien esisopimukset tai argumentoinnin lähtökohdat jakaantuvat faktoina tai yleisinä totuuksina pidettyihin olettamiin sekä arvoja tai arvohierarkioita korostaviin näkökulmiin. Arvot voivat olla joko abstrakteja tai konkreettisia. (Perelman 1977/1996, 36.) Perelmanin esimerkki abstrakteista arvoista on kauneus ja oikeus sekä konkreettisista arvoista kirkko tai isänmaa. Hänen mukaansa konkreettisiin arvoihin vetoaminen on luontevaa konservatiivisissa yhteisöissä, kun taas abstraktit arvot antavat mahdollisuuden yhteiskunnalliseen kritiikkiin ja voivat antaa perustaa muutosvaatimuksille sekä kumouksellisuudellekin (Perelman 1977/1996, 36).

Tekniikat

Argumentoinnin tekniikat on Perlemanin ja Olbrechts-Tytecan teoriassa jaettavissa sidosmuotoisiksi eli assosiatiivisiksi sekä erotteleviksi eli dissosiatiivisiksi. Sidosmuotoisissa argumentoinneissa premissejä koskeva hyväksyntä on mahdollista siirtää koskemaan argumentteja. Erottelevissa puolestaan pyritään saattamaan erilleen tekijöitä, jotka on sidottu yhteen vakiintuneen perinteen tai kielen avulla. (Perelman 1977/1996, 58.) Assosiatiivisen argumentoinnin alalajeja olivat kvasiloogiset, todellisuuden rakenteeseen perustuvat sekä todellisuuden rakennetta muokkaavat argumentit. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969.) Näitä esittelin tarkemmin aiemmassa retoriikkateorioita käsittelevässä kappaleessa.

4.3. Talentian, sanomalehtien ja poliitikkojen vaihtelevat yleisösuhteet

Yleisön ja erityisyleisön rakentaminen on tärkeä osa argumentointia. Tarkastelemieni tekstien yleisösuhteet tarkentuivat tekstiä lukiessa pohtimalla erityisesti keneen tai mihin pyritään vetoamaan taikka keneltä tai miltä odotetaan toimintaa. Yleisösuhteet vaihtelivat tietenkin johtuen jo tekstien eri muodoista ja tarkoituksista julkisuuden areenalla. Toisaalta sekä Talentian että sanomalehtien yhteisenä yleisönä oli huomattavissa kuntien ja valtion päättäjätaso. Eduskunnassakin valtionhallinnon päättäjät, edustajat ja hallitus toimivat osittain tekstien yleisöinä. Seuraavassa esittelen tarkemmin Talentian, sanomalehtien ja poliitikkojen yleisösuhteiden rakentumista teksteissä.

Talentian yleisöt

Talentian tiedotteen selkeä yleisöryhmä lienee ollut ainakin tiedotusvälineet, jotka edustivat yleisjulkisuutta ja joiden kautta ammattijärjestön viestin toivottiin pääsevän julkisen alueelle. Kuitenkin argumentoinnissa oli nähtävissä erityisempiä

yleisöjä, joille tekstiä suunnattiin. Päättäjät olivat siis keskeisesti Talentian viestin vetoamisen kohteena ja yleisönä:

> ”*Ulosmarssin syyt ovat jo pitkään olleet myös päättäjien tiedossa. Asialle on korkea aika tehdä jotain*” (Liite1: TA1).

Tiedotteessa kehotettiin lisäksi esimerkiksi kuntia ryhtymään käyttämään keinojaan ja toivottiin että tulevassa ”hallitusohjelmassa sitoudutaan” tiettyihin asioihin. Toimintaan kehottavien tekstin osien avulla erityisiksi tiedotteen argumentoinnin vahvoiksi yleisöiksi muotoutuivat näin ollen päättäjät sekä valtion että kunnan tasoilla. Talentian tiedote pyrki todennäköisesti tavoittamaan erityisyleisönsä eli päättäjät nimenomaan tiedotusvälineyleisön avulla.

Tekstien tyyli Talentia -lehdessä erosi selkeästi tiedotteen tyylistä. Talentia –lehden kirjoitusten (Liite1: TA2-TA4) yleisö ei myöskään eriytynyt täysin samoin painotuksin kuin tiedotteessa. Oletettavasti teksti oli suunnattu ainakin lehden lukijoille ts. Talentian jäsenille tai mahdollisille jäsenille. Talentian internetsivuilla lehden lukijat on määritelty seuraavalla tavalla:

> ”*Lehteä lukevat sosiaalialan korkeakoulutetut ammattilaiset kuten sosiaalijohto, sosiaalityöntekijät, lastenkotien johtajat ja ohjaajat, päiväkotien johtajat ja lastentarhanopettajina toimivat sosiaalikasvattajat ja sosionomit (AMK), vanhustyönjohtajat ja vanhustyötä tekevät ohjaajat, kehitysvammaistenohjaajat, sosiaaliohjaajat sekä alan opiskelijat ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa*”. (Elektroninen lähde: Talentia. Lukijat)

Aineistoksi valitsemieni artikkelien argumenttien erityisyleisönä oli siis mahdollista nähdä työntekijä tai toimiva ja aktiivinen sosiaalityöntekijä yleisesti. Kantaaottavat sosiaalityöntekijät olivat teksteissä toimijoita, joiden aktiivisuutta kuvattiin ja joiden kommentteja hyödynnettiin. Työntekijöistä muotoutui tämän kuvauksen suhteen myös tekstin vastaanottajia.

> ”*Helsingin Haagan sosiaalitoimistosta parikymmenpäinen sosiaalityöntekijäin joukko astelee ulos kello 13 iskulausetauluja heilutellen*”. (Liite1: TA4)

Ensisijainen tekstien toimija oli siis mielenilmauksessa mukana oleva työntekijä. Kuitenkin yksittäinen työntekijä oli selvästi edustamassa joukkoa, mielenilmauksessa mukana olevia tai talentialaisia ammattijärjestön julkisuuskuvan osana.

Voidaan ajatella että ammattijärjestön lehden tekstien näkökulmassa työntekijällä oli järjestön kautta ja osana valtaa vaikuttaa asioihin ja päättäjiin. Lehden teksteissä, kuten Talentian tiedotteenkin, päättäjät nousivat myös vetoamisen toisenlaiseksi kohteeksi ja yleisöksi. Päättäjiltä odotettiin toimintaa, sillä heidän vaikutusvaltansa asioiden järjestämisen mahdollistamisessa korostui. Teksteissä kuntien olisi pitänyt panostaa työhön ja valtiovallan tukea kuntia (Liite1: TA2), päättäjät eivät olisi saaneet paeta vastuutaan (Liite1: TA3) ja hallitusohjelman valmistelijoilla olisi ollut mahdollisuus vaikuttaa kriisiin ja pysäyttää se (Liite1: TA2).

Sanomalehtien yleisöt

Sanomalehtien kirjoitusten yleisöissäkin oli nähtävissä päättäjätaso, jota Talentian tekstit näyttivät kovasti painottavan. Ajatus sanomalehdistä diskursiivisen politiikan osana osoittaa, että tekstien yleisöjä voidaan rakentaa tietoisesti (Puhakka & Ridell 1996). Joissakin tapauksissa saattaa siis olla mahdollista, että toimittaja suuntaa tekstiään erityisyleisölle tai ainakin että sanomalehdessä tehdään valintoja sen suhteen, mitä kerrotaan ja mitä jätetään pois ja toisaalta minkä suhteen käytetään kriittistä näkökulmaa. Tarkastelin sanomalehtien uutisia sekä muuta toimituksellista materiaalia pitäen mielessäni, että retoriikka-analyysin yleisö on jotakin, jolta odotetaan toimia tai johon pyritään vaikuttamaan. Sanomalehtien yleisön tarkempi eritteleminen tapahtui vertailemalla eri uutisia sekä vertaamalla uutisia Talentian antamaan tiedotteeseen. Näin muotoutui ensisijaisina yleisöinä lehden paikallinen lukijayleisö, päättäjätaso ja toisaalta yksi poikkeusyleisö.

Vaikka sanomalehtien teksteissä saattaa siis muotoutua erityisiä tekstin aihepiiriin liittyviä yleisöjä, kuitenkin normaalisti yleisönä voidaan pitää käytännöllisesti ajateltuna lehden lukijaa. Nykypäivänä sanomalehdissä profiloidaan lukijakuntaa tarkoin mainosmyynnin helpottamiseksi sekä tehdään erilaisia lukijatutkimuksia. Turun Sanomat, Aamulehti ja Kaleva ovat sanomalehtiä, joilla on oma paikallinen

levikkialueensa kaupunkien ympärillä. Sen sijaan Helsingin Sanomat on valtalehti, jota luetaan edellisiä lehtiä yleisemmin myös kaupunkiseudun ulkopuolella koko Suomessa (mm. Puhakka & Ridell 1996, 177-178). Hufvudstadsbladet on ruotsinkielinen lehti, mikä rajaa jonkin verran lukijakuntaa.

Useissa aineiston sanomalehtien uutisissa kuvattiin juuri nimenomaisen kaupungin sosiaalityöntekijöiden toimia päivän aikana. Muutamissa teksteissä oli kerrottu mielenilmauksen kävelyreitti, mikä voi osoittaa että teksti oli suunnattu tiedotteeksi tavallisille paikallisille kaupunkilaisille, jotka saattaisivat ihmetellä tapahtumaa. Sanomalehdet kertoivat ensisijassa oman kaupunkinsa työntekijöistä, ja heidän näkökulmistaan oman kaupungin tilanteeseen. Paikallisuus korostui lähes kaikissa journalistisissa uutisissa. Yleisökin oli näin ollen määräytynyt maantieteellisesti lähelle sanomalehden paikkakuntaa ja siis mahdollista paikallista lukijakuntaa tai levikkialuetta. Tämä oli eräs selkeä sanomalehtien tekstien yleisö.

Toisaalta yleisösuhteita tarkasteltaessa on huomionarvoista, että uutisten aiheena ylipäätään olivat sosiaalityöntekijöiden vaatimukset, mikä ilmenee esimerkiksi seuraavista otsikoista:

> ”*Sosiaalityöntekijät toivovat lisää väkeä*” (Liite1: AL1)
>
> ”*Sosiaaliväki vaatii lisää palkkaa ja lisää työntekijöitä kuntiin*” (Liite1: HS1).

Uutisissa käytettiin haastateltujen mielenilmaukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden tai ammattijärjestön edustajien puheesta lainauksia, joissa vetoamisen kohteena eli yleisönä olivat päättäjät, kunnat ja valtiovalta. Nämä yleisöt olivat olemassa siis itse uutisen tekstissäkin. Uutisissa yleisö tehtiin kuitenkin tyylillisesti esimerkiksi Talentian kannanottoa hienovaraisemmin haastateltujen kommenttien avulla. Silti toimittaja tai sanomalehti oli tehnyt valinnan sen suhteen, että kyseessä oleva aihe tai haastateltava sanomisineen pääsi julkaistavaksi, julkisuuteen. Sanomalehdet olivat siis antaneet välillisesti tilaa mielenilmauksen sanomille, joissa vedottiin päättäjiin kunnan ja valtiovallan tasolla. Uutisetkin siis vetosivat sanomalehden lukijakunnan lisäksi välillisesti tai epäsuorasti valtiovaltaan ja päättäjiin käyttämättä kritiikkiä suhteessa siihen, mitä mielenosoittajat vaativat.

Pää- ja mielipidekirjoitukset on tarkoitettu yleensä tekstitilaksi, jossa voidaan ottaa suoremmin kantaa ajankohtaisiin aiheisiin. Aineiston pääkirjoitussivujen teksteissä toisaalta oli ja toisaalta ei ollut nimetty yleisöä suoraan. Esimerkiksi Hufvudstadsbladetin lyhyen kirjoituksen väitteistä on mahdollista tulkita epäsuorasti, että vetoamisen kohteena olivat ainakin ne, jotka olivat olleet aiemmin vastuussa säästämisestä ja tiukasta budjetoinnista. Sosiaalisektorin leikkauksista oli seurannut pahaa:

> ”*Värst är situationen i Helsingfors där socialverket inte får överskrida en snäv budget*” (Liite1: HBL3).

Toisaalta Aamulehden pääkirjoituksen (Liite1: AL2) alaotsikosta voi selkeästi nähdä että vetoamisen kohteena oli uusi hallitus tai uudet hallituspuolueet ainakin Sosiaalidemokraatit sekä Keskusta:

> ”*Punamultahallituksessa luodaan pohjat sille, miten maa makaa seuraavalla vuosikymmenellä*”.

Yleisönosastoteksteissä vetoamisen kohde tai selkeä erityisyleisö oli myös päättäjätaso ja tarkemmin kuntapoliitikot sekä kaupungin esimiestaso.

Aineistosta löytyi lisäksi myös yksi poikkeus, jossa yleisö muotoutui toisin. Aamulehden uutisen loppupuolella oli annettu, muista sanomalehdistä poiketen, puheenvuoro kuntaliiton edustajalle:

> ”*Kuntaliitossa hämmästeltiin sosiaalityöntekijöiden hoppua. –Olisi nyt ensin katsottu, mitä hallitusohjelma ja kansallinen sosiaalialan kehittämishanke tuovat mukanaan ja sitten katsottu, että näyttääkö tilanne niin toivottamalta, yksikön päällikkö Matti Liukko totesi*” (Liite1: AL1).

Tässä kommentissa viesti ei ollut suunnattu päättäjätasolle niin kuin muissa saman artikkelin osissa tai toisissa sanomalehdissä. Suunta oli siis vastakkainen sanomalehtien vallitsevalle argumentaatiolle, jossa Talentian tiedotteen ja mielenilmaisijoiden vaikutteet oli selvästi nähtävissä.

Poliitikkojen yleisöt

Tulkitsin seuraavaksi poliitikkojen tekstien yleisösuhteita ja pohdin vetoamisen kohdejoukkoa. Poliitikkojen yleisöt eduskunnan teksteissä muotoutuivat tietenkin toisin kuin Talentian tai sanomalehtien teksteissä jo siitä syystä etteivät ne suoraan liittyneet mielenosoitukseen vaan ilmaisuun sosiaalityön kriisistä. Eduskunnan täysistunnoissahan on oma puhekulttuurinsa ja konventionsa. Samoin eri teksteillä (pöytäkirjoilla, keskustelualoitteilla, kirjallisilla kysymyksillä, esityksillä, lausunnoilla) on eduskunnassa erilaisia tehtäviä. Täysistunnot ovat kuitenkin julkisia tilaisuuksia, joita voivat seurata yleisöinä universaalisti sekä äänestäjät, yksittäiset kansalaiset että tiedotusvälineet. Istuntojen pöytäkirjat ovat myös periaatteessa kaikkien kieltä osaavien käytettävissä. Kansanedustajan puheessa käsitetty yleisö voi siis käsittää periaatteessa mitä tahansa universaaliyleisöstä, koko äänestäjäkunnasta ja tiedotusvälineistä yksittäiseen edustajaan tai hallituksen jäseneen.

Aineistona olleissa eduskunnan yksittäisissä puheenvuoroissa yleisöt jakaantuivat monenlaisiksi. Usein edustajat käyttivät me-sanaa, mikä osoitti että yleisön paikkaa argumentoinnissa oli selvästi pohdittu. Kuitenkin yleisön tarkempi määrittely jäi monin paikoin hankalasti tulkittavaksi ja suuresti vaihtelevaksi. Wiberg & Koura (1996, 200) ovat tarkastelleet parlamenttikysymyksiä ja mainitsevat että kansanedustajat voivat esimerkiksi esittää kysymyksiä informaation pyytämisen lisäksi signaloidakseen julkisuuteen itselleen tärkeitä tietoja. Muodollisesti kysymykset toimivat hallituksen kontrollivälineenä. Lisäksi kansanedustajat voivat jakaa julkisesti suurellekin yleisölle tietoja, joita he pitävät tärkeinä. Samoin on mahdollista antaa tietoa siitä, millaisia asioita edustetaan ja millainen kuva itsestä halutaan antaa (Wiberg & Koura 1996, 209-212.)

Suullisella kyselytunnilla yleisöä oli mahdollista pohtia suhteessa kyselytunnin muotoon. Kyselytuntia seurataan julkisuudessa esimerkiksi television ja lehdistön osalta. Kyselytunnilla sekä aineistossa olleessa kirjallisessa kysymyksessä selkeä vetoamisen kohde oli ainakin vastaajana toimiva ministeri sekä erityisesti hallitus. Suullisella kyselytunnilla Leena Rauhala (kd.) kysyi:

> *”Mitä hallitus on tekemässä, että sosiaalityöhön voitaisiin saada sellaisia rakenteellisia voimavaroja ja resursseja, jotta sosiaalityönte-*

> *kijät pysyisivät sosiaalialalla nimenomaan niissä tehtävissä, mitä siellä tarvitaan, ja samoin jaksaisivat sitä työtänsä tehdä ja tämä kriisi ei pahenisi*" (Liite1: ETP5).

Marjaan Koskinen (sd.) kysyi kirjallisessa kysymyksessä puolestaan:

> *"Aikooko hallitus ryhtyä pikaisiin toimenpiteisiin niin, että sosiaalityön kriisiytyminen estetään korottamalla ensisijaisia etuuksia, työmarkkinatukea ja peruspäivärahaa, sekä tarkentamalla asumistuen saantiedellytyksiä*" (Liite1: EKK1).

Kysyjät korostivat näkökulmassaan sitä, mitä hallitus ja ministerit aikoisivat tehdä, vaatimukset olivat tosin erilaisia. Rauhala jätti avoimeksi, mitä hallitusyleisöltä konkreettisesti voisi olla odotettavissa, kun taas Koskinen vaati suoraan tiettyjen etuuksien korottamista.

Toisaalta suullisen kyselytunnin osapuolena peruspalveluministeri Liisa Hyssälän (kesk.) vastauskommentit olivat periaatteessa toisella puolella erityisyleisön suhteen kuin sosiaalityön kriisistä kysyneet edustajat. Niinpä yleisökin rakentui toisella tavalla, kuuntelijoina olivat ainakin kysyjinä toimineet edustajat. Eli tarkemmin yleisönä oli myös hallitusta valvova eduskunta.

Kuitenkin ministerin vastausretoriikassa ei annettu heti kysymyksiin selkeää vastausta, sillä jos kysymyksissä todella haluttiin informaatiota tulevaisuudesta, niin ministeri painotti kuitenkin mennyttä:

> *"Sosiaali- ja terveysministeriö asetti sosiaalityön neuvottelukunnan kevättalvella 2002, ja muutamaa kuukautta myöhemmin ministeriö käynnisti Kansallisen sosiaalialan kehittämisprojektin valmistelemaan laaja-alaista sosiaalialan kehittämishanketta. Molempien keskeisenä tehtävänä oli etsiä ratkaisuja myös uudistaa ja kehittää sosiaalityötä ja sosiaalialan työtä "* (Liite1: EKK1)

Kysymyksessä oli siis ehkä toivottu vastausta siihen, mitä hallitus aikoo tulevaisuudessa tehdä, mutta vastaaja eli ministeri vältti suoran vastauksen korostamalla ensisijaisesti sitä mitä esimerkiksi hallituksen osalta oli jo tehty. On mahdollista, että vastaamaton vastaus kertoisi kysyjiä ja eduskuntaa laajemmasta yleisökäsityksestä. Ministeri saattoi puheenvuoroissaan ja vastauksissaan esittää myös suu-

remmalle yleisölle julkisesti millaista politiikkaa hallituksessa tehtiin ja millaisena poliitikkona itse halusi näyttäytyä.

Hallituksen esityksiin liittyvissä keskusteluissa eli aineistossa olleissa yksittäisissä puheenvuoroissa korostui paikoitellen hallitusta puolustava tyyli ja toisaalta myös hallitusta kritisoiva tyyli. Tällöin yleisöinä saattoivat toimia ainakin vasta- tai kilpailevan puolueen edustajat. Esimerkiksi sosiaalityön kriisistä puhuneen Sosiaalidemokraattisen puolueen Satu Taiveahon puheessa tuli esiin monenlaisia ongelmia sosiaalisektorin suhteen. Silti edustaja korosti puheenvuoron loppupuolella selvästi, että hallitus (jossa edustajan puolue oli) oli toiminut monessa suhteessa hyvin:

> ”*Hallituksella on tahtoa rakentaa inhimillisempää, yhteiskuntaa*”
> (Liite1: ETP16)

Esitysten asiasisältöihin keskittyneissä puheissa korostettiin hallituskritiikin tai -kannatuksen sijaan joidenkin tiettyjen ihmisryhmien arvoa, esimerkiksi lasten (Liite1: ETP15).

Hallitus oli siis useissa puheissa selkeästi yleisönä. Kuitenkin laajemmin ajateltuna voi pohtia, olivatko edustajapuhujat ajatelleet puolustavansa ja kritisoivansa hallitusta sekä ihmisryhmiä myös laajemman julkisuuden ja näin ollen yleisön edessä: äänestäjien, oman puolueen, vastapuolueen eduskuntaryhmän edessä. Kaikki kansanedustajien puheenvuorot oli mahdollista ajatella esityksiksi siitä, millaisina poliitikkoina puhujat halusivat julkisesti suuren yleisön edessä näyttäytyä.

4.4. Argumentoinnin lähtökohdat ja esisopimukset

Yhteisinä lähtökohtina päättäjävalta ja sosiaalityö

Teksteissä oli kaksi argumentoinnin lähtökohtaa, jotka toistuivat teksteissä yleisesti. Lähtökohdat ovat perustavanlaatuisia asioita, joista tekstien argumentaatio saa pohjansa. Luettuani aineistoa usean kerran lävitse, löysin tekstien argumentoinnin lähtökohdat yleisösuhteiden tarkastelun kautta. Argumentaatiossa pyritään

siirtämään premisseille osoitettu hyväksyntä koskemaan johtopäätöksiä (Perelman 1977/1996, 28). Siksi yleisön ja esisopimusten tai argumentoinnin lähtökohtien on siis oltava jonkinlaisessa yhteydessä. Käytännössä aineiston tapauksesta oli näin nähtävissä argumentoinnin lähtökohtina toistuvia tekijöitä, jotka esiintyivät jollain tavalla kaikissa tekstiryhmissä eli Talentian, sanomalehtien ja poliitikkojen teksteissä.

Ensimmäinen toistuva ja yhteinen lähtökohta liittyi päättäjäyleisöön, joka oli teksteissä yleinen. Päättäjien vaikutusvaltaa asioissa ei kyseenalaistettu, vaan pikemmin siihen nojattiin vahvasti tai päättäjien asema yhteiskunnassa otettiin sellaisenaan. Päättäjäyleisön muodostuminen Talentian ja sanomalehtien teksteissä kertoi siitä, että lähtökohtana oli luottamus päättäjien mahdollisuuksiin ja vastuunkantoon yhteiskunnassa.

Talentian tiedotteessa vedottiin päättäjäyleisöihin erityisesti valtiovallan ja kunnan tasoilla. Samalla vetoaminen kertoi siitä, että esisopimustyyppisenä olettamana oli usko valtion ja kunnan kykyyn ja mahdollisuuteen vaikuttaa tapahtumissa. Vallitsevaa järjestystä tai oletusta järjestyksestä ei ryhdytty vakavasti kumoamaan ammattijärjestön lehdessäkään. Myös sanomalehtien esisopimuksissa ja argumentoinnin lähtökohdissa oli paljolti samoja piirteitä kuin Talentian kannanotossa ja kirjoituksissa. Vaikutusvalta käsitellyssä aiheessa oli kunnan ja valtionhallinnon päättäjillä ja ’punamultahallituksellakin’. Tätä sovinnaista järjestystä ei kyseenalaistettu tosissaan päättäjäkritiikistä huolimatta.

Poliitikkojen teksteissä ja puheenvuoroissa esisopimusluonteisia seikkoja tai argumentoinnin lähtökohtia oli useita, ja tekstit jakaantuivat tältä osin pirstaleisesti. Kuitenkin myös näissä teksteissä lähtökohtana oli vallitseva poliittinen päättäjä- tai päättämisen järjestelmä. Useimmissa eduskunta-arkiston teksteissä oletettiin erityisesti hallituksella olevan vaikutusvaltaa ja toimintavaltaa päättäjänä tai asioiden ratkaisijana. Puheenvuoroissa vedottiin hallitukseen toimijana sekä kritisoivalla että puolustavalla tyylillä. Vallitsevaa näkemystä hallituksen vaikutusvallasta järjestelmässä sinänsä ei asetettu kyseenalaiseksi, mutta nimenomaisen hallituksen toimien kritisointi antoi kuvan, että kyseinen hallitus ei kannanottajien mukaan välttämättä toiminut hallituksena hyvin tai tietyn hallitusihanteen tai ar-

votyyppisten esisopimusten mukaan. Ihannetilassa se olisi vastuussa teoistaan ja vastaisi esisopimusarvoihin.

Teksteissä oli siis toistuva selvästi nähtävissä oleva ja avoimesti esitetty lähtökohta päättäjävallasta. Toisaalta teksteissä oli yhteistä myös tekijä, joka oli näkymättömämpi ja joka tuli näkyväksi poikkeuksen kautta. Tämä toinen tekijä, joka toistui argumentoinnin lähtökohtana kaikissa tekstiryhmissä, liittyi kritiikittömyyteen suhteessa sosiaalityön asemaan oikeutettuna ja hyvänä työmuotona yhteiskunnassa. Selkeästi näkyväksi tämän lähtökohdan teki siis poikkeuksellinen kommentti Aamulehdessä, jossa Kuntaliiton edustaja sai puheenvuoron (Liite1: AL1). Tässä poikkeuksessa yleisö oli muotoutunut hallitsevan retoriikan vastaisesti, ja tämä osoitti samalla myös sen, mikä oli tekstissä hallitsevaa.

Poikkeusta lukuun ottamatta aineistossa ei ollut siis ainuttakaan kannanottoa, tekstiä, puheenvuoroa, jossa sosiaalityötä sinänsä tai mielenilmausta olisi käsitelty kriittisesti. Sen sijaan sosiaalityö oli aineiston teksteissä itsestäänselvyys. Sosiaalityö oli työmuoto, jonka olemassaoloa yhteiskunnan osana ei kyseenalaistettu, vaan jonka asemaa yksiäänisesti puolustettiin. Talentia esitti alun perin tiedotteessaan näkemyksen sosiaalityöstä, joka otettiin kyseenalaistamatta myös sanomalehtiin. Toisaalta eduskunnassakin sosiaalityön kriisistä puhuneiden edustajien teksteissä nimenomaan puolustettiin sosiaalityön tärkeää asemaa tai tehtävää. Kukaan ei vaatinut tässä keskustelu- ja aineistotapauksessa esimerkiksi leikkauksia sosiaalityöhön.

Konkreettiset esisopimukset ja arvoesisopimukset

Aineiston teksteissä oli konkreettisiksi luokiteltavia esisopimuksia, joiden esiintyvyys oli kuitenkin osittain vaihtelevaa riippuen tekstien näkökulmista. Useimmin korostuivat kuitenkin rahan, resurssien tai lakien merkitykset olennaisina aiheeseen liittyvinä tekijöinä.

Talentian teksteistä oli mahdollista löytää konkreettisina olettamina ensiksikin rahalla vaikuttamisen ja toiseksi myös lainsäädäntöön liittyvät esisopimukset. Teksteissä näytettiin uskovan näiden asioiden vaikutusvaltaan ja toimijuuteen ongelmien ratkaisussa, yhteiskunnan toiminnassa. Talentian tiedotteessa ja ammattijärjestölehden teksteissä kaikissa painotettiin lisäresurssien varaamista sosiaalityöhön. Siispä rahan ja lain valtaa ei myöskään kyseenalaistettu, esimerkkinä tiedotteen väliotsikko:

> ”*Rahan lisäksi tarvitaan vahva signaali sosiaalityön laillisen aseman vahvistamiseksi*”
>
> ”*…tulee varata kunnille lisäresursseja palvelujen laatuun…*” (Liite1: TA1)

Resurssit ja lainsäädäntö olivat konkreettisina esiolettamina ja toistuvasti esillä myös sanomalehtien teksteissä. Hufvudstadsbladetin pääkirjoitustekstissä vedottiin esimerkiksi perustuslakiin:

> ”*Ändå talar grundlagen om social trygghet som en grundläggande rättighet*”(Liite1: HBL3).

Kuitenkin sanomalehtien varsinaisissa uutisissa annettiin ehkä lakipuhetta enemmän tilaa sosiaalityöntekijöiden mielenilmauksen vaatimuksille rahan ja resurssien suhteen. Helsingin Sanomien uutisen alaotsikossa mainittiin esimerkiksi palkkaustekijä (raha) ja työntekijäresurssit:

> ”*Sosiaaliväki vaatii lisää palkkaa ja lisää työntekijöitä kuntiin*” (Liite1: HS1).

Poliitikkojen puheissa lainsäädäntöön vedottiin suoraan esimerkiksi toimeentulotukilain vastaista tilannetta kuvaten (Liite1: EKK1). Toisaalta raha, resurssit ja budjetti oli kritiikittömästi keskeinen osa eduskunnassa käytävää keskustelua. Tekstit kertoivat muun muassa rahan satsaamisesta (Liite1: ETP15), miljoonista euroista ja valtionosuuksista (Liite1: ETP1, ETP16). Konkreettisena esisopimuksena teksteissä oli siis nähtävissä rahan ja budjetinteon merkitys osana eduskunnan yleistä toimintaa. Rahasta ja valtionosuuksista päättäminen ja rahanjako oli keskeinen osa kansanedustajien toimintaa.

Siirryttäessä konkreettisista esisopimuksista arvotyyppisiin, näytti arvoesisopimusten havainnointi teksteistä vaativan huolellista tarkastelua. Arvoesisopimuksissa oli vaihtelevuutta, mutta myös samoja tekijöitä, jotka toistuivat teksteistä toiseen. Teksteissä vedottiin etenkin kärsivän asiakkaan tilanteen helpottamiseen, oikeuksiin, inhimillisyyteen ja heikomman auttamiseen.

Talentian tekstien painopiste näytti olevan selkeästi edellä mainituissa konkreettisissa olettamissa jo siitä syystä, että ne esiintyivät tekstissä toistuvasti. Kuitenkin muutamia arvoja oli hahmotettavissa kun argumentoinnissa tukeuduttiin erityisesti oikeuksiin suhteessa asiakkaaseen tai inhimillisyyteen työmäärässä ja työntekijän arvoon.

> ”*Tämä lainsäädäntö takaa myös asiakkaiden oikeusturvan ja varmistaa laadun*” (Liite1: TA1)
> ” *Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry on jäsentensä tukena ja jakaa huolen työntekijöiden jaksamisesta ja siitä, että asiakkaat saisivat tarvittaessa laadukkaat palvelut*” (Liite1: TA1)
> ”*Nykyisellään työmäärä on epäinhimillisen raskas*” (Liite1: TA1)

Talentian tekstien esisopimuksena oli nähtävissä inhimillisyyden arvo liitettynä työntekijän oloihin ja oikeuksien arvo liitettynä erityisesti asiakkaaseen. Asiakas oli lehden kirjoituksissa melko passiivinen olosuhteiden keskellä. Asiakkaat esimerkiksi ”*kokevat*” passiivisesti resurssipulan tai ”*joutuvat*” odottamaan taikka ovat objekteina, sillä laman tai velkaantumisen ”*seuraukset näkyvät*” ihmisissä (Liite1: TA3). Asiakas ihmisenä oli siis objekti eikä niinkään subjekti. Teksteistä olisi mahdollista tulkita, että esisopimuksen tavoin (sosiaali)työntekijä on toimijana asiakasta vahvempi suhteessa myös valtiovaltaan tai päättäjiin, sillä työntekijällä oli vaikutusvaltaa ammattijärjestön osana. Toisaalta sosiaalityöntekijän oli myös puolustettava ammattijärjestön osana heikomman eli asiakkaan oikeuksia ja arvoa näennäisesti. Tämä oli tekstien taustalla esitetty lähtökohta.

Sanomalehtien uutisoinnissa arvoesisopimuksia korostettiin ehkä Talentian tiedotetta tai tekstejä näyttävämmin. Arvoihin liittyvistä esisopimuksista selkein liittyi

asiakkaan kärsimiseen kyseisessä ja kuvatussa sosiaalityön tilanteessa tai toisaalta tämän kärsimisen poistoon, mutta myös inhimillisyyteen ja auttamiseen. Sanomalehdissä asiakkaat kärsivät (Liite1: HS1), ihmisillä oli kärsimyksiä ja hätää (Liite1: AL3), kurjuus kärjistyi asiakkaaseen (Liite1: TS3), työmäärä oli epäinhimillinen (Liite1: KA3) ja avunsaajien järjestykseen laittaminen kyseenalaistettiin (Liite1: HBL2)

Kuten Talentia -lehden kirjoituksissa myös sanomalehdissä asiakas henkilönä näyttäytyi kuitenkin melko passiivisena verrattuna työntekijään. Työntekijät olivat haastateltuina ja ensisijaisesti kuvattiin heidän toimintaansa sekä mielipiteitään ryhmänä. Esioletustyyppisenä käsityksenä pystyi sanomalehdestäkin löytämään kärsivän asiakkaan tilanteen helpottamisen, heikomman auttamisen arvon tai inhimillisyyden korostamisen. Esimerkiksi Aamulehdessä korostettiin heikkojen ja vahvojen jakoa, kun pienemmässä otsikossa esitettiin seuraavaa:

> ”*Uhka: Jatkossa palveluja saavat vain vahvimmat ja äänekkäimmät*” (Liite1: AL1)

Asiakas eli kärsivä tai heikko oli sanomalehdissäkin jotakin, jonka aseman puolustamiseen vedottiin arvotyyppisenä esioletuksena. Kärsimyksen poisto ja heikommasta huolehtiminen olivat siis sellaisia asioita, joiden oletettiin luonnollisesti vetoavan yleisöön.

Eduskunnan teksteissä oli myös vahvasti nähtävissä Talentian ja sanomalehtien teksteissä korostunut esisopimusluonteinen seikka siitä, että sosiaalityön asiakkaiden kärsimystä tilanteesta olisi poistettava ja heikoista tai erityisryhmistä pitäisi huolehtia. Talentian teksteissä korostui arvona työntekijään verrattuna heikompi asiakas. Kansanedustajat sen sijaan puhuivat erilaisten toimien kohteina muun muassa asiakkaasta mutta myös työntekijästä, lapsista, asukkaista, vanhuksista, vammaisista, pienituloisista, syrjäytyneistä, työttömistä, sairaista…

Erityinen piirre eduskunnan teksteissä oli se, että arvojen toteutuminen liitettiin hyvin yleisesti taloudellisuuden arvoon. Rahapuhehan oli konkreettisena esisopimuksena keskeistä teksteissä. Erityisesti ennaltaehkäisyä ja kärsimyksen poistoa

arvoina vahvistettiin taloudellisuuden perusteen avulla. Taloudellisuus oli esisopimuksena teksteissä hallitsevaa. Muita arvo- tai olettamaluonteisia esisopimuksia olivat sosiaalityön asiakkaan kärsimyksen poistaminen ja huolehtiminen, ennaltaehkäisevä näkökulma, yhteiskunnan menestys ja hyvinvointi sekä lisäksi demokraattisuus ja yhteisöllisyys.

Arvo- ja konkreettisten esisopimusten jako

Perelmanilainen esisopimusten jako arvotyyppisiin ja konkreettisiin ei ollut tässä tutkimuksessakaan käytännössä aivan ongelmaton. Tutkimukseni aineistossa oli tapauksia, joiden jaottelu arvotyyppisiin tai konkreettisiin esisopimuksiin oli hankalaa esisopimusten vahvojen sidosten vuoksi. Nostan tässä esiin esimerkin eduskunnan teksteistä, taloudellisuudesta, rahasta ja muista arvoista.

Kun eduskunnassa keskustelua käytiin nimenomaan budjetista ja valtiontaloudesta, aineistossa olevista yksittäisissä puheenvuoroissa taloudellisuus ja taloudellisen toiminnan kannattavuus toistuivat usein esisopimusluonteisena arvona.

> ”*Hyvinvointipalveluiden sektorilla kaiken painopisteen soisi olevan nykyistä enemmän ennalta ehkäisevässä toiminnassa. Inhimillisempää ja myös taloudellisempaa olisi aina puuttua ongelmatilanteisiin mahdollisimman varhain ja estää ongelmatilanteiden syntyminen*” (Liite1: ETP16).

Ennaltaehkäisevää näkemystä palvelujen järjestämisestä perusteltiin vetoamalla taloudelliseen kannattavuuteen, mikä olisi myös inhimillistä.

Eduskunnan teksteissä toistuvasti esiintynyt ilmaisu taloudellisuudesta liittyi siis muihinkin tekijöihin ja koski ongelmien ennaltaehkäisemistä ihmisten elämässä.

> ”*Me tiedämme, että tällä hetkellä sosiaalityö kunnissa on kriisiytynyt ja siellä jos missä tehostetun perhetyön vaikutus juuri näihin lapsiin ja nuoriin – jos resursseja olisi ja työntekijöitä olisi riittävästi – auttaisi, ennen kuin ollaan tällä ikävällä jäävuoren huipulla eli raskaassa psykoterapiassa*” (Liite1: ETP15).

> ”*Tästä budjetista en löytänyt keinoja, joilla nyt pyritään pureutumaan siihen, että me vihdoin pääsisimme niin sanottuun ennalta ehkäisevään työhön eikä sellaiseen, että erityisesti lasten kohdalla tehdään kiireellisiä huostaanottoja. Siis voi sanoa, että viimeinen keino, jota ei missään tapauksessa tarvitsisi, on se, että odotetaan vaikeinta tilannetta, vaan pitäisi päästä tekemään työtä silloin, kun asia ei ole vielä vaikeutunut: Jotakin pitäisi budjetissa olla tämän sosiaalialan kehittämiseksi ja sen suhteen, miten näihin työntekijöitten uupumiseen ja määrään vastataan*” (Liite1: ETP2).

Ennaltaehkäisy oli nähtävissä esisopimusluonteisena arvona, mutta edellisissä lainauksissa tulivat ilmi silti resurssit ja raha. Arvoesisopimus ennaltaehkäiseminen liittyi siis joissakin kannanotoissa arvona taloudellisuuteen mutta myös konkreettiseen esisopimukseen eli rahaan. Näin esisopimukset kietoutuivat toisiinsa tiukasti, sillä rahasta, inhimillisyydestä, taloudellisuudesta, uupumisesta ja ennaltaehkäisystä puhuttiin samassa yhteydessä ja toisiinsa liittyvinä.

Vaihteleva näkemys muista vaikuttajista ja sosiaalityön kriisistä

Talentian, sanomalehtien sekä poliitikkojen teksteissä oli muutamia erityisiä ja vaihtelevia piirteitä esisopimusten suhteen. Ensiksi, kuten edellisestä kappaleesta ilmeni, vertailtaessa tekstimuotoja toisiinsa näytti siltä, että Talentian teksteissä painottuivat sanomalehtien ja poliitikkojen tekstejä hiukan painavammin konkreettiset esisopimukset. Sanomalehdissä ja eduskuntateksteissä saattoi olla runsaammin ja lisäksi puhetta kärsimyksestä, inhimillisyydestä, auttamisesta ja jopa demokratiasta tai hyvinvoinnista. Toiseksi Talentialla ja sanomalehdillä oli yhteisten olettamien joitakin omia esisopimustyyppisiä näkökulmia. Kolmanneksi Talentian, sanomalehtien ja poliitikkojen teksteissä oli eroa sen suhteen otettiinko sosiaalityön kriisi –ilmaus käyttöön esisopimusluonteisesti ja myös argumentoinnin keinona.

Talentian eräs oma esisopimus liittyi siihen, että lehden selkeänä tekstien toimijoina oli ainakin kahdessa artikkelissa (Liite1: TA3-4) ensisijaisesti ulosmarssija ja mielenosoittajatyöntekijä ja vasta toissijaisesti päättäjät.

> ”*Ulosmarssijat halusivat herättää kaupunkien päättäjät ja hallitusohjelman valmistelijat pysäyttämään sosiaalityön kriisin*”
> ”*Mielenosoituksen tavoitteena oli pysäyttää sosiaalityön kriisi*”(Liite1: TA2).

Näissä teksteissä oli siis argumentoinnin lähtökohtana olemassa usko päättäjien vaikutusvaltaan, mutta esisopimusluonteisesti uskottiin lisäksi mielenosoittajan eli mahdollisen ammattijärjestöön kuuluvan työntekijän arvoon tai vaikutusmahdollisuuteen. Edellisissä lainauksissa sekä päättäjät että ulosmarssijat pystyvät mahdollisesti jopa ”pysäyttämään sosiaalityön kriisin”. Mielenosoittajasta tuli teksteissä toimija, joka pystyi välillisesti vaikuttamaan päättäjätoimijaan ja herättämään päättäjät.

Sekä Talentian tiedotteessa että ammattijärjestölehden artikkeleissa oletettiin yhteisesti että oli olemassa tilanne, jota kutsuttiin sosiaalityön kriisiksi. Esimerkiksi tiedotteessa selkeä väite ilmeni heti aluksi sen otsikosta:

> ”*Sosiaalityön kriisi on pysäytettävä*” (Liite1: TA1).

Artikkeleissa kriisistä puhuttiin seuraavalla tavalla muun muassa kuvatekstissä:

> ”*Tampereen keskustori on keskeinen paikka kertoa tamperelaisille sosiaalityön kriisistä*” (Liite1: TA3).

Tekstiä voidaan tulkita niin, että kriisitilanne oli esisopimusluonteinen todellisuuden tila. Toisaalta kyseessä oli samalla myös argumentatiivinen valinta symbolien käytöstä.

Sanomalehtien uutisten tyyli esitellä yksittäisten oman paikkakunnan ihmisen haastatteluvastauksia vihjasi siitä, että paikallisen ihmisen arvo asioiden esilletuojana korostui. Sanomalehtien omalaatuisessa painotuksessa siis paikallisen ihmisen näkökulmalla oli valtaa tai sitä ainakin arvostettiin suoran viestin esittäjänä suorien lainausten käyttämisen yhteydessä. Ilmeisesti läheisyys ja paikallisuus tekstien muokkaamisessa olivat selkeitä melko konkreettisia esisopimuksia lehden kirjoituksissa. Kyseisessä aineistokokonaisuudessa esimerkiksi nimenomaan paikallisen sosiaalitoimiston työntekijän kokemuksilla oman ryhmänsä edustajana tai

paikallisen ammattijärjestöosaston edustajalla oli merkitystä. Sosiaalityön asiakkaita ei sen sijaan ollut haastateltu yhdessäkään lehdessä.

Esioletuksena sosiaalityön kriisi oli sanomalehdissä toisaalta läsnä ja toisaalta ei. Osassa sanomalehtien teksteistä puhuttiin sosiaalityön kriisistä samoilla sanoilla, jotka esiintyivät Talentian kannanotossa vahvoina esioletuksina. Myös mielenosoittajien mielipiteitä esitettiin niitä juurikaan kyseenalaistamatta, uutisten ääni oli tavallaan ryhmän ääntä, jonka esilletuonti oli lehtien valinta.
Toisissa teksteissä ei tällaista sanayhdistelmää puolestaan käytetty laisinkaan, mutta tilannetta saatettiin silti kuvata ongelmallisena ja mielenosoittajien vaatimuksille annettiin tilaa.

Eduskunnan asiakirja-arkistohaut tein etsien nimenomaan sanat sosiaalityö ja kriisi yhdistäviä tekstejä, joten näissä teksteissä oletettiin yleisesti, kuten Talentian tiedotteessakin, että on olemassa sosiaalityön kriisiksi nimetty tilanne. Kuitenkin painopiste-eroja löytyi, sillä ministerin vastaukset suullisella kyselytunnilla eivät jakaneet täysin samanlaista näkemystä kriisistä tai sen pahenemisesta. Ministeri kommentoi:

> ”*Mehän olemme nyt voimakkaampia kuin aiemmin, kun meillä on nämä sosiaalialan osaamiskeskukset. Siellä on tällä hetkellä noin 70 ihmistä työssä, jotka voivat suunnitella alueilla sosiaalityötä ja joihin voidaan tukeutua koulutus-, kehitys-, ja tutkimusmielessä. Tässä on monenlaista viritystä menossa. Myöskin sosiaalihankkeelle on tulossa budjettirahoitus*”(Liite1: ETP6).

Ministeri ei siis asettunut argumentoinnissaan puolustamaan täysin näkemystä, johon kysymyksen esittänyt edustaja (Liite1: ETP5) vetosi, eli että oli jo olemassa kriisi, joka oli mahdollisesti pahenemassa. Näkemys kriisin olemuksesta oli siis vaihteleva.

4.5. Argumentoinnin tekniikat

Argumentoinnin tekniikat liittyvät laajempaan kokonaisuuteen

Argumentoinnin tekniikoiden analyysissä pyrin nostamaan esille sellaisia tekniikoita ja esimerkkejä, jotka kuvaisivat tutkimuksen tapausta, tekstikokonaisuutta olennaisista näkökulmista. Kuten Perelman ja Olbrechts-Tytecakin mainitsevat, on usein mahdollista, että samassa tekstin osassa käytetään yhtä aikaa erilaisia argumentaatiotekniikoita, eivätkä tekniikat siis sulje toisiaan pois (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 192). Näin kävi myös omassa retoriikka-analyysissäni. Yksittäiset esimerkit saattoivat hyödyntää samaan aikaan muun muassa kvasiloogista, rinnastavaa ja metaforista argumentointia.

Kuvaan tekniikoita yksityiskohtaisesti esimerkkien avulla. Yksittäistarkastelusta on kuitenkin mahdollista päätyä tekstien kokonaistulkintaan. Tämäkin on kyseisessä Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan retoriikkateoriassa ratkaisevaa, sillä konteksti on tärkeä. Argumentoinnin tekniikoiden tarkka kuvaaminen toimii tutkimuksessani keinona, jonka avulla on mahdollista hahmottaa laajempaa näkökulmaa liittyen tekstitapaukseen ja sosiaalityön kriisi -ilmauksen käyttöön. Esittelemäni tekniikkaesimerkit kertovat siitä, kuinka sosiaalityön tilanne tai sosiaalityön kriisi käytännössä eksplikoitiin ja millainen kuva tilanteesta tässä keskustelutilanteessa muodostui.

Seuraavassa keskityn siis argumentoinnin erilaisiin tekniikoihin. Tarkasteltuani aineiston kaikkia tekstejä kokonaisuutena ja yhdessä, tekniikoista hallitsevinta oli selkeästi assosiatiivinen argumentointi niin Talentian kuin sanomalehtien ja eduskunta-arkistonkin teksteissä. Kaikkia tekstiryhmiä tarkasteltaessa löytyi teksteistä erityisesti yhdisteleviä kvasiloogista vertaamisargumentointia, todellisuuden rakenteeseen perustuvia peräkkäisyys- ja rinnastusargumentointeja sekä muutamia todellisuuden rakennetta muokkaavia argumentoinnin tapoja. Erottelevaa eli dissosiatiivista argumentointia ei teksteissä käytetty aivan yhtä näkyvästi kuin muunlaista tekniikkaa.

Assosiatiiviset kvasiloogiset argumentit ja vertaaminen

Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan teoriassa vertaaminen on kvasiloogista, kun se perustuu mittaan tai arvioimiseen, myös silloin kun varsinaista mittaa ei ole tekstissä esitetty. Vertaamista voidaan tehdä esimerkiksi vastakkaisuuden, järjestyksen tai kvantitatiivisen järjestyksen avulla (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 242). Superlatiivin käyttö voi ilmaista vertaamista, esiteltävän ilmiön ylemmyyttä tai ainutkertaisuutta suhteessa kaikkiin muihin (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 245).

Varsinkin aineistona olleissa sanomalehdissä käytettiin vertaamista kvasiloogisesti. Tällöin vertaaminen tapahtui paikkakuntien erilaisten tilanteiden välillä. Kaupunkien lehdissä korostui superlatiivin käyttö ja juuri oman kaupungin sosiaalityön erityisen huono tilanne suhteessa muihin paikkakuntiin tai alueisiin:

> ”*Turussa perussosiaalityön työvoimatilanne on suurista kaupungeista synkin*” (Liite1: TS3).
>
> ”*Kiireeseen ja huonoon palkkaan turhautuneet sosiaalityöntekijät uhkasivat muuttaa Lappiin*” (Liite1: HS1).
>
> ”*-Oulun kaupungin vetovoimaisuus sosiaalialan työnantajana on heikentynyt, kiteyttää kehittämispäällikkö Tero Ristimäki Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentiasta. Hän nostaa myönteisemmäksi esimerkiksi asiaan paneutuneet Haukiputaan, jossa kaikissa viroissa on päteviä työntekijöitä*” (Liite1: KA3).
>
> ”*Värst är situationen i Helsingfors…*” (Liite1: HBL3).

Kaikissa näissä kommenteissa oman sanomalehtikaupungin tilanne nähtiin synkässä tai synkimmässä valossa ja sitä verrattiin paikkakuntiin, joissa asiat olivat paremmin. Tämä esimerkki tapauksen argumentointitekniikoista tuo näkyväksi myös lehtien erityisen esisopimuksen paikallisuuden merkityksestä. Lehdet politikoivat asemastaan nimenomaan paikallisten lukijoiden eli markkinayleisön edessä. Lehdet ehkä toivovat säilyttävänsä markkina-aseman ja hallintansa omalla levikkialueellaan.

Perelman ja Olbrechts-Tyteca kuvaavat myös oikeudenmukaiseen kohteluun perustuvaa vertaavaa argumentointia kvasiloogisena. Tässä argumentoinnissa muodollinen oikeus saa arvon: kun kaksi oliota on samaa kategoriaa, niitä pitäisi myös kohdella samalla tavalla. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 218-219.) Tällaista argumentointia käytettiin teksteissä yleisesti.

Poliitikkojen puheessa rinnastuivat useimmiten sosiaaliala ja terveysala. Poliitikot puolustivat esimerkiksi kummankin alan yhtäläisiä rahoitustarpeita tai alojen erilaisia, mutta toisiinsa suhteessa olevia vertautuvia keinoja ennaltaehkäistä ihmisten ongelmia. Puheissa sosiaalihuolto sekä terveyshuolto näyttäytyivät samaan kategoriaan kuuluvina:

> ”*Tässä pyritään tähän koulutukseen, että työntekijöillä olisi, kuten terveyspuolellakin, mahdollisuus päästä koulutukseen, ja vahvistetaan kaikella tavalla tätä*” (Liite1: ETP8).
>
> ”*Terveysprojektin rinnalle tarvittaisiin yhä voimakkaammin sosiaalipoliittisia panostuksia*” (Liite1: ETP1).
>
> ”*Kansallisen sosiaalialan kehittämisohjelma tulee toteuttaa kansallisen terveysohjelman rinnalla. Nämä sektorit ovat niin sidoksissa toisiinsa, ettei vain toisen sektorin kehittäminen ole mielekästä*” (Liite1: EKA1).

Sukupuoli oli nostettu esiin muutamissa Talentian ja sanomalehtien teksteissä. Oikeuteen perustuva verrannollinen suhde oli muutamassa tekstissä muodostunut sosiaalityöntekijöiden, -toimiston ja naisten välille. Periaatteessa seuraavien kommenttien voi nähdä vetoavan siihen, että sosiaalityö on naisvaltainen ala, jossa palkkaus on matalahkoa. Toisaalta argumentoinnissa saatettiin virittää jännitettä myös naisen ja naisen ”vastakohdan, miehen” aseman sekä yhteiskunnallisten tasa-arvoisten oikeuksien välille. Vaikka tasavertaisuutta ei mainittu, näytti siltä että siihen viitattiin esisopimusluonteisena arvona.

> ”*Tampereen kaupunki sortaa sosiaalityöntekijöitä ja naisia, naisvaltaista alaa*” (Liite1: AL4).
>
> ”*-Lisää liksaa, vaativat Kaarelan sosiaalitoimiston naiset*” (Liite1: HS1).

> *”Sanomalehti Ilkan pääkirjoitus otsikolla ’Sosiaalityön kriisi on otettava vakavasti’ toteaa, että ’kun matalapalkkaiset ja monet määräaikaisissa työsuhteissa olevat naiset alkavat osoittaa mieltään, on siitä leikki kaukana’. Ilkan pääkirjoitus osoittaa myötätuntoa…*” (Liite1: TA2).

Assosiatiivinen todellisuuden rakenteeseen perustuva argumentointi: aika, suunta ja rinnakkaisuus

Perelmanin (1977/1996, 93) mukaan todellisuuteen perustuvissa argumenteissa vedotaan yleensä järjestykseen tai peräkkäisyyssiteisiin, kuten syy ja seuraus, tai rinnakkaisuussiteisiin, kuten henkilön ja hänen tekojensa suhde. Järjestäytymis- tai peräkkäisyyssiteet ovat samalla tasolla ja ajallisuus on niissä keskeisesti läsnä, rinnakkaisuussiteissä ajallisuus ei määritä argumenttia.

Peräkkäisyyssiteitä muodostuu Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mukaan ainakin syy-seuraussuhteissa (causal), argumentoinnissa, jossa suunta on keskeistä (direction) sekä argumentoinnissa, joka yhdistää lopputuloksen ja keinot (ends and means) (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 263-292). Rinnastusta tapahtuu puolestaan käytännössä esimerkiksi henkilön ja hänen tekonsa yhdistävässä argumentoinnissa (person and his act), ryhmän ja jäsenet yhdistävässä argumentoinnissa (group and members), auktoriteettien käytön yhteydessä (authority) sekä symbolisissa suhteissa (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 293-296; 305-310; 321-327; 331-337).

Peräkkäisyyssiteet teksteissä

Aineiston tekstien argumentoinnissa oli nähtävissä selkeä ajallinen kulku, kun korostettiin nykyisen tilanteen kriisiluontoisuutta tai muuten huonommuutta. Useimmin argumentointi järjestyi menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden väleille. Teksteissä, joissa sosiaalityön kriisi oli keskeinen väite, kuvattiin esimer-

kiksi sitä kuinka asiat olivat aiemmin suhteessa siihen miten ne nyt olivat. Nykytilanne nähtiin näissä kannanotoissa, erityisesti Talentian teksteissä, epätoivottavana ja huonona. Toisaalta nykytilannetta kuvattiin eri teksteissä myös suhteessa tulevaan, joka voitiin nähdä joko positiivisesti hyvänä (kehitys) tai negatiivisesti huonona (uhkakuvat). Ajallisuutta esiintyi Talentian kirjoituksissa, mutta myös sanomalehtien ja poliitikkojenkin kirjoituksissa.

Teksteissä aktivoitui peräkkäisyyssuhteita ajallisuuden suhteen sanomalehdissä esimerkiksi seuraavasti:

> ”*- 1990 –luvun alun laman vaikutuksia korjataan yhä. Monet laman seuraukset näkyvät ihmisten kohtaloissa. Vaikutukset lapsiin ovat näkyneet vuosien ajan viiveellä. Monella henkilökohtainen elämä ei ole välttämättä korjaantunut miksikään, ja nyt on tullut uutta asiakaskuntaakin*” (Liite1: TA3).
>
> ”*Sosiaalityöntekijöitä on hiertänyt viimeisen vuosikymmenen aikana Oulun sosiaalitoimessa tapahtuneet suuret organisaatiomuutokset. Vielä 1990-luvun puolivälissä Oulussa palkat olivat työehtosopimuksen keskitasoa korkeampia, mutta ovat sen jälkeen pudonneet*” (Liite1: KA3).

Peräkkäisyyssuhteita syyn ja seurauksen kautta muodostui siis edellisissä esimerkeissä laman vaikutuksista lapsiin tai organisaatiomuutoksen seurauksista sosiaalityöntekijöiden tilanteeseen. Näiden lisäksi peräkkäisyyssiteitä muodostui teksteissä myös säästämisen tai erityisesti päättäjien ja sosiaalityön huonon tilanteen välille (esim. Liite1: HBL1) sekä pitkäaikaistyöttömien huonon sosiaaliturvan ja sosiaalityön kriisin välille (Liite1: EVL2).

Ajallisuutta tarkastellen eduskunnan irrallisissa ja valtiontalouteen keskittyvissä teksteissä painopiste oli useimmiten tulevassa tai osittain nykyhetkessä. Erityisesti suullisella kyselytunnilla (Liite1: ETP5-14) kirjallisessa kysymyksessä (Liite1: EKK1), keskustelualoitteessa (Liite1: EKA1) ja toisessa valiokunnan lausunnossa (Liite1: EVL2) oli olemassa ajallisesti läsnä myös mennyt. Peräkkäisyyssiteitä muodostui poliitikkojen teksteissä esimerkiksi sosiaalihankkeen ja sosiaalityöntekijöiden saatavuuden, laadun ja hyvän tulevaisuuden välille (Liite1: ETP6), pitkäaikaistyöttömien riittämättömän sosiaaliturvan ja nykyisen sosiaalityön kriisin

välille (Liite1: EVL2) sekä kriisin pysäyttämättä jättämisen ja sosiaalisten ongelmien kasvun välille (Liite1: EKA1).

Poliitikkojen puheissa oli paljon myös suuntaan keskittyvää peräkkäisyyttä korostavaa argumentointia. Perelmanin & Olbrechts-Tytecan mukaan tällaisessa tekniikassa painotetaan usein argumentointitapaa jonka periaatteena on: ”jos annat nyt tarvitsee myöhemmin antaa vähemmän” (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 282). Kun poliitikot korostivat taloudellisuuden esisopimusta, tässä yhteydessä käytettiin myös suunta-argumentointia. Taloudellisuuden perustein puolustettiin valtiontalouden menoja ja panostusta esimerkiksi sosiaaliturvamenoihin. Suunta ilmeni seuraavassa esimerkissä tavalla, jossa valtiontalouden hyvä tila tai elpyminen siis saavutettiin kehityskulussaan pienituloisten voimavaran avulla.

> ”*Nimenomaan nämä pienituloiset ihmiset, jotka saavat tämän korotuksen, elvyttävät ja ostavat kotimaan taloudesta tuotteensa ja sitä kautta myös työllistetään*”(Liite1: ETP19).

Pienituloisten tukeminen oli puhujan argumentoinnissa välttämätön vaihe kehityskulussa. Argumentoinnissa pohjattiin suuntaan, sillä toivottavaan päätepisteeseen (taloudellisesti vahva valtio) päästiin vain esitetyn välttämättömän (pienituloisten tukeminen) vaiheen kautta. Poliitikot käyttivät suunta-argumentointia taloudellisuuteen liitettynä myös silloin, kun esimerkiksi inhimillisen kärsimyksen poistaminen ja yksittäisten ihmisten toimintakyvystä huolehtiminen tarkoitti tulevaisuudessa säästöä tai yhteiskunnan menestystä (Liite1: KA1, ETP1).

Samantyyppistä argumentointia oli olemassa myös Talentian sekä sanomalehtien teksteissä. Talentian teksteissä suuntaan liittyvä argumentointi oli selkeää esimerkiksi, kun sosiaalityön kriisistä pääsyn onnistuminen liitettiin siihen, että asia vaati sen hetkistä lisäresursointia, palkkaa tai työolosuhdeparannuksia (esim. Liite1: TA1, TA2). Talentian käyttämä argumentointitekniikka tuki siis mahdollisia politikoinninkin päämääriä, rahan saamista sosiaalisektorille.

Suunta oli läsnä myös seuraavassa sanomalehtitekstissä, jossa ”sijoittaminen sosiaalityöhön” näytti olevan hyvän tulevaisuuden ja esisopimusluonteisena arvona

heikkojen (eli ei vahvojen) auttamisen toteutumisen keskeinen tekijä. Sijoittamisen välttämättömyys hyvän kehityskulun takaajana vahvistui kommentissa, jossa esitettiin negatiiviseksi tarkoitettu tulevaisuudenvisio:

> ”*-Sosiaalityön vaikutusten näkeminen tuntuu olevan ylivoimainen asia. Ei ole haluttu ajatella, että tämä olisi hyvä sijoitus. Päivi Toivonen-Rostilan tulevaisuudenvisio on ’vahvojen Tampere’, ellei sosiaalityöhön panosteta*” (Liite1: AL1).

Edellinen esimerkki voidaan tulkita myös lopputuloksen ja keinot yhdistäväksi argumentoinniksi. Erityisesti, jos ymmärretään että heikoista (eli ei vahvojen) huolehtimisen esisopimuksen voisi nähdä toivottavana lopputuloksena. Sosiaalityöhön sijoittaminen ja tämä hyvä arvo ovat siis peräkkäisyyssuhteessa toisiinsa.

Seuraavassa esimerkissä oli läsnä ajallisesti mennyt, nykyisyys ja tuleva. Samalla siinä kuitenkin yhdistyivät myös osapuolena päättäjät ja päättäjien tekojen tai tosiasiallisen toiminnan suhde.

> ”*Socialarbetarna har fått nog av beslutsfattarnas sparprioriteringar…Det går inte att skära mer i en sektor som redan knäar under en enorm arbetsbörda som dessutom bara växer*” (Liite1: HBL2).

Tässä oli nähtävissä assosiatiivista argumentointia, jossa peräkkäisyyssitein yhdistettiin päättäjät ja säästäminen.

Rinnastukset teksteissä

Edellisessä sanomalehden päättäjät ja teot yhdistävässä Hufvudstadsbladetin tekstiesimerkissä oli myös rinnastavaa argumentointia. Esimerkkitekstissä päättäjien teko, eli säästäminen, oli saanut aikaan epätoivottavan tai huonon tilanteen. Jos päättäjät ymmärretään henkilöinä, voidaan argumentoinnin tekniikka tulkita myös henkilöön liittyväksi rinnastusargumentoinniksi. Osassa teksteistä korostui nimenomaan päättäjien suhde tekoihin. Argumentti voidaan ymmärtää päättäjien kritiikiksi, jossa rinnastuvat huono nykytilanne ja päättäjien huonous. Henkilön ja tekojen suhteen rinnastavaa argumentointia oli käytetty teksteissä jonkin verran.

Teksteissä käytettiin lisäksi jonkin verran rinnastamista auktoriteettien avulla. Perelman & Olbrechts-Tyteca mainitsevat, että auktoriteetti voi joskus olla ”yleinen mielipide”, toisinaan taas ryhmä henkilöitä (tieteilijät, lääkärit) tai jopa muuta kuin henkilö tai henkilöitä (fysiikka, Raamattu) (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 307). Talentian muutamassa tekstissä korostettiin viestintävälineitä, pääkirjoituksia tai ohikulkijoita, jotka olivat tekstin mukaan asettuneet puolustamaan mielenilmauksen sanomaa tai suhtautuneet siihen positiivisesti.

> ”*Ulosmarssi sai laajan näkyvyyden lehdissä, radiossa ja televisiossa. Uutisoinnin lisäksi useissa pääkirjoituksissa annettiin tuki sosiaalityöntekijöiden vaatimuksille ja patistettiin hallitusohjelmaneuvottelijoita ja kunnallisia päättäjiä ottamaan vaateet huomioon*” (Liite1: TA2).
>
> ”*-Oikealla asialla olette. Koettakaa kestää. Pitäkää pintanne, kuuluivat ohikulkevien mielipiteet*” (Liite1: TA4).

Tiedotusvälineet saattoivat edustaa Talentian teksteissä joukkoa, joka pyrkii ainakin yleisten periaatteiden mukaan totuudenmukaiseen viestintään, niinpä sitä oli käytetty auktoriteettina, joka vahvisti Talentian tekstin sanomaa. Ohikulkijat puolestaan edustivat objektiivista yleisöä tai yleisempää mielipidettä, jonka tuki vahvisti tekstin argumentteja. Muissa tekstiryhmissä auktoriteetteja, joihin viitattiin ja joiden asemaan vedottiin olivat esimerkiksi sosiaalibarometri (Liite1: TA1), Stakesin selvitys (Liite1: EKK1), selvityshenkilöt (Liite1: EVL2) sekä tavoite- ja toimenpidesuositukset (Liite1: EKA1).

Talentian teksteissä tuli ilmi myös henkilön ja ryhmän rinnastusta. Sosiaalityöntekijät nähtiin Talentian teksteissä osana ammattijärjestöä. Toisaalta ryhmä oli yksiselitteisesti ammattijärjestö. Talentia asettui työntekijöiden ja jopa asiakkaan rinnalle ja edustamaan näin yksittäistä sosiaalityöntekijää:

> ”*…Talentia ry on jäsentensä tukena ja jakaa huolen työntekijöiden jaksamisesta ja siitä, että asiakkaat saisivat tarvittaessa laadukkaat palvelut*”(Liite1: TA1).

Talentia saattoi politikoida ja ajaa asemaansa itseoikeutettuna sosiaalityöntekijöiden ja ehkä myös asiakkaiden edustajana julkisuudessa.

Poliitikkojen mahdollinen rinnastuksiin liittyvä politikointi muodostui eduskuntateksteissä luonnollisesti omalla tavallaan. Seuraavassa esimerkissä on havaittavissa rinnastusta henkilön ja tekojen suhteen, mutta puheenvuorossa oli myös muita argumentoinnin tekniikoita ja huomioitavia näkökantoja. Maija Perho (kok.) kommentoi oppositiosta hallituksen edustajana ministeri Hyssälän (kesk.) puhetta ja rinnasti henkilön hänen tekoihinsa. Toisaalta rinnastusta voi nähdä myös jos oletetaan että edustaja (kok.) tarkasteli ministeriä ryhmänsä tai puolueensa (kesk.) edustajana. Eli oli kyse henkilön ja ryhmän rinnastavasta argumentoinnista. Aiemmassa hallituksessa oli ollut ministereitä edustaja Perhon kanssa samasta puolueesta. Puheenvuoron esittämisen aikaan ei uudessa hallituksessa enää ollut samaisen puolueen edustajia laisinkaan ja puheenvuoro tuli siis opposition edustajalta.

> *”Arvoisa puhemies! Kun täällä on keskusteltu perusterveydenhuollon kriisistä ja ministeri Hyssälä on edeltäjäänsä moitiskellut siitä, miksi ei lähdetty ajoissa liikkeelle, nyt ministeri Hyssälällä on oivallinen tilaisuus lähteä, ei välttämättä ajoissa, mutta toivottavasti kuitenkin niin, että sosiaalityö ei kokonaan kriisiydy, tässä Sosiaalialan kehittämishankkeessa. Aivan samalla tavalla kuin terveyskeskuslääkärien puute rapauttaa perusterveydenhuoltoa, samalla tavalla sosiaalityöntekijöiden puute, heidän erittäin raskas ja liiallinen työmääränsä karkottaa heitä järjestöihin, projekteihin, pois kuntien sosiaalitoimistoista. Mitä ministeri Hyssälä aikoo tämän asian kiirehtimiseksi tehdä, joka on nyt sitten tällä kaudella teidän vastuullanne ”* (Liite1: ETP3).

Edellinen eduskunnassa annettu puheenvuoro on esimerkki useista eduskunnan teksteissä esiintyneistä argumentoinnin tekniikoista. Tekstissä oli nähtävissä todellisuuden rakenteeseen perustuvia (rinnastukset), mutta myös todellisuuden rakennetta muokkaavaa argumentointia.

Assosiatiivinen todellisuuden rakennetta muokkaava argumentointi: esimerkit ja metaforat

Todellisuuden rakennetta muokkaavat argumentointitekniikat hyödyntävät esimerkkejä, malleja ja havainnollistamista, mutta myös analogiaa tai metaforaa. Tällöin erityinen tapaus tai analogia otetaan argumentoinnissa huomioon todellisuuden rakennetta luovana tai uudelleen esittävänä, eli argumentti koettaa herättää uudessa kontekstissa ajatusrakenteita, jotka jo esiintyvät jossain muualla todellisuuden piirissä. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 191.)

Aineistotapauksen teksteissä käytettiin esimerkkejä puolustamaan väitettä sosiaalityön kriisistä. Edellisen kappaleen tekstissä kansanedustaja Perho (kok.) käytti todellisuuden rakennetta muokkaavaa argumentointia esimerkin avulla:

> ”*Aivan samalla tavalla kuin terveyskeskuslääkärien puute rapauttaa perusterveydenhuoltoa, samalla tavalla sosiaalityöntekijöiden puute…*”(Liite1: ETP3).

Sosiaalityöntekijäpulan esimerkkinä ja toisaalta myös sosiaalityön kriisin ilmentäjänä toimi näin ollen terveyskeskuslääkäripula, jonka oletettiin olevan yleisesti tiedossa oleva ilmiö. Muita poliitikkojen antamia esimerkkejä olivat muun muassa Turun sosiaalitoimen tilanne (Liite1: EKK1, ETP9), lasten ja perheiden ongelmien lisääntyminen (Liite1: EVL1) sekä huostaanottojen lisääntyminen (Liite1: ETP2, ETP4).

Erilaiset esimerkit voivat ilmentää myös yleistä sääntöä, ja tällöin annetaan usein toisistaan eroavia sääntöä edustavia esimerkkejä (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 353). Lukuisissa aineiston teksteissä oli käytetty useita erilaisia esimerkkejä sosiaalityön kriisin tai sosiaalityön huonon tilanteen ilmentämisen avuksi. Kriisistä ja huonosta tilanteesta muodostui tavallaan horjuva sääntö, jota vahvistettiin esimerkkien käytön kautta. Talentian tiedotteessa käytettiin esimerkin ja havainnollistamisen tekniikoita, jotka oli sijoitettu tekstin loppupuolelle. Tiedotteessa vedottiin viesteihin kentältä, Turun aluesosiaalityön tilanteeseen ja Tampereen lastensuojelun tilanteeseen sekä sosiaalibarometrin antamiin lukuihin (Liite1: TA1). Sanomalehdistössä esimerkeille annettiin tilaa varsinkin haastateltavien kommenttien yhteydessä, esimerkkejä olivat muun muassa toimeentulotuen odo-

tusajat, työntekijöiden vuorotteluvapaan määrät (Liite1: AL1), asiakasjonot, täyttämättömät virat (Liite1: KA3).

Analogia tai metafora voivat Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mukaan yhdistää todellisuuden rakennetta muokkaavassa argumentoinnissa erilaisilla tasoilla tai sfääreissä sijaitsevia asioita. Analogiaa voidaan kuvata kaavan avulla, jossa A on suhteessa B:lle jotakin kuten C on D:lle. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 373-374.), ja jolloin A ja B ovat eri sfäärissä kuin C ja D. Metafora on puolestaan tiivistetty analogia, jossa eri sfäärit yhdistyvät suppeassa muodossa, esimerkiksi A yhdistyy suoraan C:hen (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 399).

Aineistossa olevissa teksteissä käytettiin toistuvasti yleisessä tilanteen kuvaamisessa sotaan sekä leikkiin tai peliin liittyviä metaforia. Teksteissä valtiovallan tai hallituksen toimia kuvattiin aseeksi tai panostukseksi (Liite1: ETP8, ETP1, ETP16, ETP4), sosiaalityöntekijät seisoivat taistelun etulinjassa (Liite1: HBL3, TA2) ja lapset elivät haavoittuvissa oloissa (Liite1: ETP16). Sotaan liittyvien ilmausten avulla pyrittiin painottamaan tilanteen vakavuutta. Toisaalta vakavuutta korostettiin myös kevyiden, mutta toisaalta vaarallisten leikki ja peli- metaforien avulla, joissa puhuttiin sijaiskarusellista (Liite1: TS3, KA, TA2), sijaisruletista (Liite1: TA4) ja lasten pallottelusta (Liite1: ETP13). Työtä itsessään kutsuttiin esimerkiksi lastensuojelukentäksi tai kentäksi (Liite1: ETP4, TA1).

Päättäjiä tai valtiovaltaa kuvattiin puolestaan useasti heräämiseen tai nukkumiseen ja arkuuteen liittyvillä termeillä. Päättäjät eivät näissä teksteissä nähneet tilannetta tai tarkemmin sosiaalityön kriisin luonnetta ja pistivät päänsä arasti jopa pensaaseen väistääkseen tilannetta.

> ”-*Kuntien ja valtion on herättävä…*” (Liite1: KA3).
>
> ”-*Nykyinen tilanne kertoo joko tietämättömyydestä tai siitä, että herrat korkealla pitävät silmiään kiinni täällä Tampereella…*”(Liite1: AL1).
>
> ”-*Päättäjät eivät voi pistää päätään pensaaseen ongelmien edessä*” (Liite1: TA3).

Lisäksi käytettiin toistuvasti mittaamiseen, rakentamiseen tai korjaamiseen liittyviä metaforia. Esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden mitta oli täyttynyt (Liite1: TA2), hyvinvointiyhteiskuntaa rakennettiin (Liite1: ETP4), työkaluja ei ollut ja oikeudessa käytiin millimetrikiistaa (Liite1: ETP13). Lisäksi sosiaaliturva toimi tukipilarina (Liite1: AL3). Muita metaforia käytettiin teksteissä sota-, leikki- ja rakentamis-metaforia satunnaisemmin.

Dissosiatiivinen argumentointi: erottelunäkökulma

Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan teoriassa dissosiatiivinen argumentointi liittyy asioiden erotteluun ja yhdistävien linkkien murtamiseen. Dissosiatiivisessa argumentoinnissa on siis kyse esimerkiksi yhteen liitettyjen filosofisten käsiteparien erottamisesta ja syvällisestä argumenttien perusrakenteiden muuttamisesta. Tämä ei kuitenkaan ole helppoa sillä toistuva kahden asian erottaminen saattaa johtaa niiden yhä vahvempaan yhteenliittymään (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 411-436).

Aineiston teksteissä ei käytetty paljonkaan suoraan ilmaistua dissosiatiivista argumentointia. Erottelunäkökulma tuli ehkä suorimmin esiin, kun sosiaalityön kriisin olemassaolon väitettä pyrittiin vahvistamaan kommenteilla, joissa kerrottiin millaista työ tai todellisuus ei sillä hetkellä ole. Useimmiten Talentia korosti epäinhimillisyyttä työoloissa, ja sitä etteivät asiakkaiden oikeudet toteudu. Työ ei tässä tilanteessa ollut myöskään pitkäjänteistä (Liite1: TA2, TA3). Lisäksi Talentian kirjoituksessa, jossa lainattiin Ilkka-lehden pääkirjoituksen viestiä, ilmaistiin mistä mielenosoituksessa ei ollut kyse. Viestissä mainittiin että nimenomaan naisten mielenosoituksesta on leikki kaukana (Liite1: TA2), ei ole siis kyse leikistä. Sanomalehdissä nähtiin että työssä ei ollut aikaa (Liite1: HS1, AL1, KA3). Puhuttiin myös epäpätevyydestä (Liite1: HS1, TS3) ja ettei hätää kuulla (Liite1: AL3).

5. VETOAMISEN TAPA JA KRIISIRETORIIKAT

Edellisissä kappaleissa tarkastelin tekstien argumentaatiota ja retoriikkaa yleisöjen esisopimusten ja tarkasti kuvattujen argumentoinnin tekniikoiden tasolla. Keskityin kuvaamaan yksityiskohtaisesti retoriikan muotoutumista yksittäisten aineisto-esimerkkien avulla. Yksittäistarkastelusta on kuitenkin mahdollista hahmotella tekstien kokonaistulkintaa, jossa kaikki retoriikka-analyysin osat (yleisöt, esisopimukset ja tekniikat) liittyvät toisiinsa. Koska Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan retoriikkateoriassa konteksti ja kokonaiskuva ovat tärkeitä, on tässäkin työssä syytä käsitellä myös tiivistetysti tekstien tulkintanäkökulmaa. Tarkasteltuani tekstejä kokonaisuudessaan, olen muodostanut niistä tiivistetyn hahmotelman tekstien mielestäni tärkeästä tai yleisestä vetoamisen tavasta.

Tekstien yksiäänisessä kokonaisuudessa oli havaittavissa vahvimpia esisopimuksia, jotka määrittivät tämän julkisen keskustelutapauksen argumentointia niin Talentiassa, sanomalehdissä kuin eduskuntateksteissäkin. Yksiäänisyydellä tarkoitan tulkintaa teksteistä, joka oli löydettävissä tasona kaikkien toimijaryhmien tekstien kokonaistarkastelussa eli Talentian, sanomalehtien sekä poliitikkojen tekstien aineistotapauksessa. Tässä tutkimuksen retoriikka-analyysin tiivistetyssä tulkinnassa painottuvat seuraavat asiat:

- lähtökohtana sosiaalityön hyvyys työmuotona yhteiskunnassa
- lähtökohtana oikeutettu päättäjävalta
- arvona asiakkaan kärsimyksen poistaminen, heikon auttaminen ja oikeudet
- konkreettisina odotuksina tai toimenpiteinä päätökset ja resurssien sijoittaminen

Selviä konkreettisia esisopimuksia aineiston teksteissä olivat siis esimerkiksi raha tai laki, jotka voidaan nähdä myös määrällisesti. Tällaista konkreettista, konservatiivista tai säilyttävää argumentointia oli teksteissä hyvinkin paljon. Talentia, verrattuna sanomalehtiin ja poliitikkoihin, hyödynsi konkreettisia esisopimuksia ehkä muita tekstejä painokkaammin. On mahdollista, että konkreettinen, säilyttävä argumentointi liittyi erityisesti politikoinnin päämääriin, aseman saavuttamiseen julkisuudessa sekä rahallisten uhrausten legitimointiin. Ehkä Talentialla oli mielenilmaustapauksessa sosiaalityön kriisin esiinnostajana selkein politikoinnin

päämäärä ja näkemys resurssien ”oikeanlaisesta” kohdistamisesta? Talentia myös esittäytyi esimerkiksi selkeästi politiikan ja etujen ajamisen kentällä etujärjestönä, joka oli ”työntekijöiden rinnalla”. Kuitenkin sanomalehdissä ja eduskunnan teksteissäkin oli omia piirteitään, jotka kertoivat politikoinnista. Sanomalehtien teksteissä voidaan nähdä politikointia ottamalla huomioon mahdolliset lehtien kaupalliset tarkoitusperät tai huomaamalla vaikkapa pääkirjoitus, jossa kommentoitiin ”punamultahallitusta” ja sen mahdollisuuksia. Eduskunnan teksteissä politikointi oli vaihtelevinta, sillä keskustelut liittyivät monenlaisiin tilanteisiin. Politikoinnin piirteitä eduskunnassa saattoi esiintyä vaikkapa, kun huomioidaan millaisten arvojen kanssa edustajat halusivat esittäytyä äänestäjien suuntaan.

Konkreettisiin tekijöihin liittyvä argumentointi ei kuitenkaan ollut tekstien taustan ainoa kiinnostava tai syvin vetoamisen osa. Mielestäni konkreettiset esisopimukset kuvasivat tapauksessa sitä mikä oletettiin olevaksi tai faktaksi niin sanotun yleisen- tai universaaliyleisön edessä. Koska Perelman esittää, että konkreettiset esisopimukset yleensä säilyttävät konservatiivisuutta, niin nostan analyysissa olennaiseksi myös argumentoinnin pohjalla vahvasti vaikuttaneet arvotyyppiset esioletukset. Arvot mahdollistavat uuden retoriikan näkökulmassa muutoksia ja yhteiskunnallista kritiikkiä. (Perelman 1977/1996, 36.) Myös tutkimuksen tapauksessa voi nähdä, että arvoesisopimukset eivät kuvanneet välttämättä sitä mikä on faktaa, vaan sitä mikä on toivottavaa ja sosiaalisesti tai yhteiskunnallisesti suotavaa. Näin ollen nimenomaan arvojen tai laadullisen argumentoinnin painotuksen avulla muodostuu erityisyleisöjä ja erityisiä kohteita, joille argumentointia suunnataan ja joiden edessä käsiteltävän kysymyksen väitteet pyritään hyväksyttämään.

Arvoesisopimukset mahdollistavat politisointia. Julkiseen keskusteluun sosiaalityön kriisistä ja mielenilmauksesta toivat vaihtelevia omia arvoesisopimuksiaan erityisesti sanomalehdet ja poliitikot, mutta myös Talentia. Kuitenkin vaihtelevia sopimuksia yleisemmät ja kiinteämmät arvoesisopimukset tässä aineistotapauksessa sosiaalityön kriisistä ja tilanteesta kerrottaessa korostivat sanomalehtien, Talentian ja poliitikkojen teksteissä ainakin, että sosiaalityön asiakkaiden kärsimystä tilanteessa on poistettava ja oikeuksia on puolustettava. Toisaalta siis yhteiskunnassa olisi huolehdittava heikommista. Kun tähän lisätään näkemys ja ai-

neiston teksteissä yhteinen lähtökohta oikeutetusta päättäjävallasta ja järjestelmästä, voidaan muodostaa yhdistetty tulkinta: päättäjien tulisi käyttää vaikutusvaltaansa niin, että kärsivän asiakkaan tilannetta parannetaan ja heikot tulevat autetuksi. Aineiston tekstejä jossain määrin yhdistävä yhteiskunnallisesti kriittisin ja poliittisuutta korostava näkökulma liittyi asiakkaan tilanteen helpottamiseen ja heikomman passiivisen asemaan yhteiskunnallisina arvoina ja näiden huonoon tai uhattuna olevaan toteutumiseen.

Sosiaalityö nähtiin sekä Talentian, sanomalehtien että poliitikkojen teksteissä työmuodoksi, jonka olemassaoloa ei käsitelty kriittisesti. Sosiaalityö oli työmuoto, jolla oli itseoikeutetusti arvoa ja johon tulisi käyttää rahaa ja resursseja, jotta passiivisten asiakkaidenkin tilannetta voitaisiin helpottaa. Teksteissä vedottiin useimmiten asiakkaiden ja heikkojen arvoihin ja sosiaalityön hyvyyteen. Käytännössä haluttiin saavuttaa päättäjätasolla ehkä tekoja, joissa rahaa ja resursseja annetaan esitettyjen arvojen suhteen oikeutetusti, jos niitä annettaisiin sosiaalisektorille.

Yhtä aikaa keskustelutapauksessa käsiteltiin sosiaalityötä kriisiytyneenä, kriisiytyvänä tai kriisissä olevana. Erityisesti aikaan liittyvä argumentointi toi esille suhteita, joiden avulla oli nähtävissä kehityskulkuja ja näin ollen myös erilaista kriisiretoriikkaa. Keskustelutapauksessa oli mielestäni yhteensä ainakin kolmenlaista kriisiretoriikkaa. Ensimmäiseksi käytettiin tyyliä, jossa kriisi oli olemassa ja näin ollen nykytilanne kuvattiin useimmiten kokonaan ja negatiivisesti ongelmalliseksi, vaaralliseksi tai uhkaavaksi. Toiseksi oli olemassa epävarmaa kriisiretoriikkaa, jossa nähtiin että nykytilanteessa on huonoja piirteitä mutta myös hyvää on olemassa. Kolmas, eli positiivinen kriisin vastaretoriikka oli epävarma kriisin suhteen ja tässä tyylissä korostettiin paljon nykytilanteen hyviä, positiivisia puolia suhteessa menneeseen ja tulevaisuuden mahdollista kehitystä.

Vahvasti negatiivinen kriisiretoriikan painotus oli erityisesti Talentian teksteissä. Tilanne näyttäytyi läpeensä ongelmallisena. Sen sijaan sanomalehdissä käytettiin rinnakkain sekä negatiivista että epävarmaa painopistettä. Vaikka negatiivisuutta korostettiin esimerkiksi oman lehden kaupungin tilanteessa, nähtiin samalla, ettei muualla kaikki ole välttämättä niin huonosti. Eduskunnan tekstit olivat tässäkin

suhteessa vaihtelevimpia. Poliitikot hyödynsivät niin negatiivista, epävarmaa kuin positiivistakin kriisiretoriikkaa tilanteesta riippuen. Vallitsevinta nimenomaisessa aineistossa oli kuitenkin silloin, kun sosiaalityön kriisiä kuvailtiin, negatiivinen ja epävarma tyyli.

Tekstien kokonaisuudessa kriisistä muodostui siis aika tai murrostilanne, joka voi kääntyä joko pahaan tai hyvään. Päättäjillä oli tekstien mukaan mahdollisuus toimia oikein tai väärin tämän muutoksen edessä. Samalla hallitsevin politisoiva retoriikka korosti, että ihannevaltiossa päättäjät tekevät ratkaisuja, jotka vaikuttavat tulevaisuuteen. Selkein vetoamisen arvo oli, että kärsivän tilannetta on helpotettava ja heikkoa on autettava tai ainakin hänestä on huolehdittava. Kriisitilanteessa päättäjät voivat mahdollisesti vaikuttaa kärsimykseen ja auttaa heikkoa. Niinpä johtopäätöksenä on, että teksteissä kriittisin osuus tai näkökulma toi esiin ihannevaltion, jossa heikon tai kärsivän asema yhteiskunnassa huomioidaan valtiovallan taholta. Tämä oli puhtaasti politisoivin tekstien näkökulma. Käytännössä asia toteutuisi päätösten, rahan ja resurssien avulla.

6. YHTEENVETO

6.1. Habermasin ideaalijulkisuuden ja sosiaalivaltion julkisuuden piirteet retoriikassa

Tutkimukseni aineistonvalinnan taustalla oli vaikuttamassa Habermasin mallit porvarillis-liberaalista ideaalijulkisuudesta ja murentuneesta ideaalijulkisuudesta sosiaalivaltion vaiheessa. Tutkimuksen tapauksessa Talentian tiedote ja ammattijärjestölehti, sanomalehdet ja eduskunnan ajankohtaiskeskustelu nähdään poliittisen julkisuuden tiloiksi, jotka voisivat ihannetilassa mahdollisesti yhdistää yksityistä aluetta ja julkista valtaa. Habermasin poliittinen ideaalijulkisuus toimi yksityisen alueen ja julkisen vallan välillä ja välittävänä, koska se sijoittui yksityisen alueelle (Habermas 1962/1989, 27-31). Roberts ja Crossley kuvasivat Habermasin ideaalijulkisuuden merkitsevyyttä kahden asian avulla. Ensiksikin ideaalijulkisuuden tila perustui parhaimman argumentin rationaaliseen voimaan. Toiseksi ideaalijulkisuus oli voimakas, sillä julkisella kriittisellä ja rationaalisella päättelyllä tai argumentoinnilla pystyttiin ideaalimallissa todella vaikuttamaan hallintoon ja yhteiskuntaan ja sen muutoksiin. (Roberts & Crossley 2004, 4.)

Mielestäni Habermasin käsittely lähenee Perelmanin ajatusta arvoesisopimuksista ja niiden osasta retoriikassa, joka antaisi tilan yhteiskunnallisten muutosten mahdollisuudelle. Kuten edellä esittelin, aineistotapauksen tiivistetyssä tulkinnassa on mahdollista pohtia sitä tekstien osuutta, jossa arvot, asiakkaan oikeudet, kärsimyksen poisto ja heikomman auttaminen yhteiskunnassa, hallitsevat retoriikkaa. Perelmanin uuden retoriikan käsityksen mukaanhan etenkin arvoesisopimukset argumentoinnin lähtökohtina mahdollistavat yhteiskunnallisia muutoksia (Perelman 1977/1996, 36). Näin ollen arvoihin pohjautuva politisoiva retoriikka olisi siis suhteessa Habermasin ideaalijulkisuuden toimintatapaan. Tutkimukseni tapauksessa politisoiva arvopohjainen retoriikka edustaa siis samankaltaista asiaa kuin Habermasin ideaalijulkisuus. Kummassakin yhteiskunnallinen muutos on potentiaalinen mahdollisuus. Tutkimukseni julkisen keskustelun tapauksessa on siis nähtävissä piirteitä argumentoivan keskustelun mahdollistavasta ideaalijulkisuudesta, julkisuudesta missä asioista keskustelemisella on tärkeä merkitys.

Samaan aikaan tutkimustapauksen aineistot edustivat kuitenkin myös jotakin muuta kuin ihannetta yksityisen alueen ja julkisen vallan yhdistävistä keskustelutiloista. Talentia ammattijärjestönä, sanomalehdet ratkaisujen tekijöinä ja poliitikot päättäjinä olivat tutkimuksen tapauksessa julkisessa keskustelussa myös päämäärätietoisia toimijatahoja, suurempia organisaatioita. Tällöin kiinnostavaksi vertailukohteeksi tulee Habermasin sosiaalivaltion julkisuus. Roberts ja Crossley kuvasivat tätä myöhempää Habermasin julkisuuden vaihetta tilanteeksi, jossa valtiosta tai sosiaalivaltiosta tuli siis voimakas ja hallitseva yksityisen elämän suhteen. Yksityinen ei enää pystynyt vaikuttamaan valtioon tai hallintoon, vaan erilaiset organisaatiot ja eturyhmät saapuivat julkisuuteen yksityisen ihmisen voiman tilalle. Näin ollen yksittäinen ihminen oli julkisuudessa tärkeä vain kuluttajana, ei niinkään keskustelevana kansalaisena. (Roberts & Crossley 2004, 4-5.) Sosiaalivaltion julkisuudessa aiheista keskustelemista tärkeämmäksi nousivat siis manipulatiiviset keinot, kuluttaminen ja aseman saavuttaminen.

Tutkimuksen tapauksessa politikoivan retoriikan piirteitä oli kaikissa tekstiryhmissä. On mahdollista korostaa Talentian asemaa etujärjestönä, joka hyödynsi julkisuutta, ajoi omia etujaan resurssien suhteen edustaessaan mielenilmaisijoiden joukkoa tai sanomalehtien mahdollisia kaupallisia intressejä ja poliitikkojen puoluesidonnaisuutta ja valta-aseman kysymyksiä julkisuuden hyödyntämisessä. Sanomalehdissäkin haastatellut työntekijät edustivat ensisijaisesti organisaatiota tai mielenosoittajien ryhmää. Yksityisen ihmisen tilanne ei korostunut, vaan yksityinen ihminen pääsi ääneen lähinnä sanomalehtien mielipidepalstoilla. Kysymystä sosiaalityöntekijöiden tai asiakkaiden asemasta ei myöskään otettu suoranaisesti parlamentaariseen päätöksentekoon ainakaan mielenosoituksen jälkeisen vuoden aikana. Sosiaalityön kriisistä kuitenkin keskusteltiin eduskunnassa. Tosin on kyseenalaista oliko tämä sittenkin vain sellainen retorinen ja manipuloiva keino, jonka avulla poliitikot profiloituivat ”heikkojen auttajiksi tai puolustajiksi”, kuten Piiroinen (2005, 13) asian esitti.

Tässä työssä tutkitun julkisuuden ja julkisen keskustelun näkeminen pelkästään Habermasin joko ideaalin tai murentuneen julkisuuden avulla, voi johtaa helposti yksipuolisiin näkemyksiin tutkitusta julkisesta keskustelusta. Varsinaista valintaa

esimerkiksi siitä, toimiiko julkisuus tapauksessa ideaalin tai murentuneen mallin mukaan, ei ole hyödyllistä tehdä. Toinen puoli jäisi joka tapauksessa näkemättä. Tutkimukseni aineiston argumentoinnin tavat olivat sen sijaan nähtävissä suhteessa sekä ideaalijulkisuuteen että murentuneeseen julkisuuteen yhtä aikaa.

6.2. Retoriikka ja politiikka tutkimuksen tapauksessa: politisoinnista politikointiin

Yksiäänisen ja vallitsevan retoriikan ulottuvuuksien tiivistetyssä tulkinnassa käsitys tutkimani keskustelutapauksen politisoivasta ja arvoja korostavasta retoriikasta oli siis keskeistä. Julkinen poliittinen keskustelu on kuitenkin paljon muutakin kuin asioiden politisointia tai yhteiskunnallisen kritiikin esilletuontia. Julkisessa keskustelussa ei pelkästään tuoda esille ongelmia, joiden pohjalta diskursiivinen tahdonmuodostus ja muutos ovat mahdollisia. Julkisuus voi olla tila, jossa kamppaillaan vallasta tai vaikkapa puolueen uskottavuudesta tai hallituksen hyvyyden tai pahuuden julkisuuskuvasta.

Palosen (1993, 6-16) näkemys politiikasta politisoinnin-, politikoinnin- sekä polity- ja policyretoriikkoina tuo ilmi julkisen poliittisen keskustelun tarkastelun moni-ilmeisyyden. Tekemällä aineiston analyysin tarkalla luennalla, jossa argumentointi ja erityisyleisön vakuuttaminen arvojen avulla on keskeistä, olen tehnyt valinnan, jossa tutkittu tapaus tulee nähdyksi helposti juuri politisoinnin (vrt. Habermasilla ideaalijulkisuudessa yksityisen ongelman esiinnosto valtakunnan politiikan puolelle) näkökulmasta. Sosiaalityön asiakkaan kärsimysten poistamisen ja heikompien auttamisen arvot yhteiskunnassa uudelleenpolitisoiva retoriikka oli keino, jolla kriisiretoriikassa pyrittiin vakuuttamaan ainakin poliitikkoja. Näkökulman otto ei kuitenkaan tarkoita että Talentia, sanomalehdet ja poliitikot olisivat teksteissään toivoneet pelkästään arvojen todellista toteutumista yhteiskunnassa. Kärsiminen, auttaminen ja huolehtiminen olivat vain vetoamisen vahvimmat arvolähtökohdat, jotka oletettiin niin tunnistettavaksi että yleisö vakuuttuisi muista viesteistä ja tekstien päämääristä.

Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa näin keskeiseksi yhtä aikaa politisoivan ja politikoivan retoriikan. Siten en tehnyt näiden välillä selkeää valintaa tutkimusintressini vakiinnuttamiseksi. On kuitenkin mahdollista nähdä myös toisenlainen näkökulma. Retoriikassa voi olla arvojen lisäksi faktuaaliseen maailmaan liittyviä tasoja. Retoriikan konkreettisia tai käsinkosketeltavia päämääriä tutkimukseni tapauksessa olivat varmastikin rahalliset uhraukset, joita vaadittiin sosiaalisektorille. Kukaanhan ei kyseenalaistanut sitä, että sosiaalityön alueelle olisi kohdennettava lisää varoja ja toimenpiteitä. Oli olemassa myös kysymys vallan tai oikeutetun edustuksen hankkimisesta. Otin esiin näiden politikoinnin tasojen muutamia mahdollisuuksia tapauksen tiivistetyssä tulkinnassa.

Sanomalehdet saattoivat politikoida mielenilmausuutisoinnissa, sillä uutisten tärkeä yleisö muodostui paikallisista lukijoista. Yritettiinkö sanomalehdissä politikoida suhteessa toisiin kilpaileviin sanomalehtiin ja tehdä uutinen erityisesti paikallisesta näkökulmasta, koska lehden kaupallinenkin arvo ja valta sijoittuisivat myös paikallisesti suhteessa mainosmyyntiin ja mainosten kohderyhmiin? Politikoiko esimerkiksi Aamulehti pääkirjoituksella, jossa kirjoitettiin ”punamultahallituksesta”? Entä kun Talentia ammattijärjestönä asettui edustamaan jäseniään ja sosiaalityöntekijöitä ryhmänä ja esittäytyi ehkä politikoiden virallisena äänen esilletuojana? Oliko Talentia ainoa oikeutettu ryhmän edustaja? Poliitikotkin ottivat politikoiden selkeästi puolueestaan riippuen joko kriittisen tai tukevan näkökulman hallitukseen. Hallituspuolueiden edustajat korostivat lopulta asiakriittisissä kommenteissaan hallituksen mahdollisuuksia, oppositioedustajat kritisoivat asioita ja hallitusta. Tapahtui siis puoluejärjestelmään liittyvää politikointia.

Nämä edelliset politikoinnin ja puheiden motiivien näkökohdat ovat kuitenkin omakohtaista aineistotapauksen tulkintaa, jonka olisi voinut tehdä toisellakin tavalla. Olin valinnut aineiston tietyn näkökulman ja tietyn julkisen keskustelun aiheen perusteella. Valintani siis rajasi tulkinnan mahdollisuuksia esimerkiksi, koska tarkastelin aineistoa monesta lähteestä. Kaikkien tämän keskustelutapauksen toimijoiden tekstejä olisi voinut tarkastella yksittäistutkimuksissa erikseenkin. Se kuinka monella tavalla esimerkiksi juuri eduskuntateksteissä tuli esiin politikoinnin tai politisoinnin piirteitä, olisi jo uuden tutkimuksen aihe ja vaatisi tällaisen erityispuheen laajempaa tarkastelua omassa päätöksenteon ja vallanjaon ym-

päristössään. Luulen, että lopulta politikoinnin tason erityisen tarkka tutkiminen vaatisi siis omaa tutkimustaan, jossa olisi mahdollisuus tarkastella esimerkiksi vain tietyn julkisuudessa toimivan tahon retoriikkaa ja toimijuutta.

6.3. Pohdinta symbolisten kriisikertomusten tehosta ja identifikaatiosta

Vaikka teksteistä voisi tehdä lukuisia useita tulkintoja, näen että kriisi oli tutkimukseni keskustelutapauksessa keskeinen käsite, jolla todellisuus määriteltiin ja jolla oli näin myös symbolisesti yhteiskunnallinen ulottuvuutensa. Niinpä nostan vielä tässä yhteydessä kriisin käsitteen ja kriisikertomusten retorisen tehon tai symbolisen merkitsevyyden pohdittavaksi. Retoriikka-analyysissä tulkitsemieni tekstien Talentian, sanomalehtien ja poliitikkojen yhteinen yksiääninen osuus korosti eri tavoin negatiivista, horjuvaa tai positiivista kriisikertomusta.

Perelman ja Olbrechts-Tyteca korostavat että argumentin muotoa ja tyyliä ei voi erottaa esittämisen yhteydestä. Tällöin myös sanojen ja termien (terms) valinta voi tietyssä yhteydessä olla neutraalia ja toisessa yhteydessä sillä voi olla huomattava argumentatiivinen arvo. Sanan neutraalius riippuu ympäristöstä tai asiayhteydestä (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1969, 149; Foss, Foss & Trapp 2002, 96.) Symbolisesti nähtynä kriisi ei ollut mielestäni tutkimuksen teksteissä neutraali termi.

Tässä aineistotapauksessa voi pohtia kriisin ja kriisikertomusten symbolista ulottuvuutta retoriikka-analyysin metaforissa esille tulleen avulla. Symboleissa ja metaforissa voidaan nähdä yhteisiä piirteitä, mutta lopulta ne myös eroavat toisistaan. Kummatkin ovat tavallaan kieltä tuntemattomasta. Metaforassa pyritään luomaan yhtäläisyyksiä erilaisten ja tavallisesti erotettujen asioiden välille. Metaforaa ei kuitenkaan usein pystytä tulkitsemaan kirjaimellisesti, se on kielellinen keino. Symboli sen sijaan voi toimia myös suorana merkkinä, mutta yhtä aikaa sille muodostuu tulkintojen kautta useita merkityksiä, joilla on yhteiskunnallisia puoli-

aan. (Pekonen 1991, 49-52.) Työni aineistossa metaforien jännitteisyys antoi ehkä vihjeitä siihen, kuinka voisin pohtia symbolisia kriisikertomuksia.

Tutkimissani teksteissä käytettiin paljon sotaan ja vaaralliseen leikkiin liittyviä metaforia, joilla pyrittiin tuomaan esiin tilanteen vakavuus ja vakauden horjuvuus. Myös kriisi-sanan käyttö symbolisen kertomuksen muokkaajana viittasi sotametaforien ohella vakavaan ja horjuvaan tilanteeseen, esimerkiksi kun puhuttiin kriisintorjuntaohjelmista (Liite1: TA2) ja kriisitoimenpiteistä (Liite1: KA1). Kriisi oli jotakin, mikä piti pysäyttää (esim. Liite1: TA1, TA2, TS3) tai mihin piti puuttua (Liite1: KA2, TS1, HBL1). Näissä yhteyksissä korostettiin uhkien mahdollisuutta (esim. Liite1: TA1, ETP16) ja puhuttiin jopa sosiaalityöntekijöiden joukkopaosta (Liite1: TA1). Nämä näkökulmat toivat esille symbolisen tekstien tason eli kertomuksen kriisistä epävakaana ja vaarallisena tilanteena, jossa on kuitenkin monenlaisia lopputuloksen mahdollisuuksia.

Tilanne sosiaalityössä haluttiin näyttää kriisi-sanan avulla mahdollisimman epävarmana ja epätasapainoisena. Symbolisesta näkökulmasta ”sosiaalityön kriisi” –termin avulla tässä nimenomaisessa aineistotapauksessa oli keskeistä tilanteen epävakaus ja horjuva mahdollisuus kääntyä joko hyvään tai pahaan. Onnistuneessa kertomuksessa ja hyvässä tulevaisuudenkuvassa päättäjien vaikutusvalta toimisi niin että sosiaalityön asiakkaiden kärsimys tilanteesta poistetaan ja heikoista huolehditaan, pahassa päättäjät rikkoisivat noita esisopimuksia, seurauksena olisi uhkia ja lisää ongelmia ja kustannusten kasvua. Kriisiretoriikalla tavoiteltiin myös tiettyjä konkreettisia uhrauksia, jotka koskivat tällä erää erityisesti valtiovaltaa sekä valtion ja kunnan varojenkäyttöä. Kriisi siis symboloi horjuvaa tilaa ja päättäjien mahdollisuutta huolehtia heikommista ja tätä kautta yleisemmin yhteiskunnasta. Kriisi oli siis vastakkaista tasapainon tilalle.

Miten sitten yleisö, joka tässä julkisessa keskustelussa koostui melko suureksi osaksi päättäjistä, sanomalehtien paikallisista lukijoista ja työntekijöistä, voisi tunnistaa keskustelussa muodostuneet kriisitarinat. Kuinka identifikaatio olisi mahdollista kriisi-muotoisessa kertomuksessa?

Summa näkee, että Burken retoriikkanäkökulmassa tutkijan tehtävänä on tulkita symboleja ja näin ollen selventää inhimillisen toiminnan motiiveja. Tällainen inhimillisen toiminnan tutkimus määräytyy myös pluralistiseksi ja tieteidenväliseksi. Identifikaatio on Burken käsite, joka kuvaa motiivien retoriikkaa. Identifikaation lajien kautta yleisö on mahdollista vakuuttaa ja näin ollen retoriikassa syntyy myös toisistaan kilpailevia erotteluja ja piilevän identifikaation malleja. (Summa 1996, 55-56.) Identifikaatiota tapahtuu suoraan samaistumiseen, vastakohtiin sekä tiedostamattomaan perustuen (Foss, Foss & Trapp 2002, 192-193). Ehkäpä identifikaation käsitteen avulla on mahdollista pohtia kriisikertomusten tehoa yleisöjen edessä.

Käsittelemieni sosiaalityön kriisiä korostavien tekstien esioletuksissa painottui siis vahvasti näkemykset, että kärsivien tilannetta tulisi helpottaa ja heikommista tulisi huolehtia ja että valtiovallalla sekä muilla päättäjillä on oikeutettua vaikutusvaltaa. Näin ollen päädyin ajatukseen, että sosiaalityöntekijöiden ja kuntien odotettiin toimivat niin että kärsimystä poistetaan, mutta ennen kaikkea viime kädessä valtiovalta olisi vastuussa kansalaisistaan. Keskustelussa kriisi yhdistettiin ehkä tietynlaiseen yhteiskunnalliseen ihanteeseen valtion ja päätöksentekojärjestelmän toiminnasta, mikä oli esitellyssä tilanteessa uhattuna, eikä ihanne siis kannanotoissa toteutunut. Identifikaation tilat muotoutuivat keskustelussa siis kärsimyksen poiston, heikkojen auttamisen ja erityisesti päättäjien välille. Näytti siltä, että retoriikassa odotettiin päättäjien niin kuntien kuin valtiovallan tasollakin samaistuvan kertomukseen. Käytännössä esimerkiksi sanomalehtien tekstit korostivat, että kärsimystä voisi poistaa niin, että rahaa käytettäisiin sosiaalityöhön. Siksi päättäjien tulisi sijoittaa varoja sosiaalityöhön ollakseen moraalisesti tai sosiaalisesti oikein toimivia (kärsimystä poistavia ja heikkoja auttavia) päättäjiä.

Käytännössä tekstitapauksen yksiäänisestä tulkinnasta on siis löydettävissä samaistumiseen perustuva identifikaation tulkinta. Päättäjät samaistuisivat kärsivän helpottamiseen ja heikoista huolehtimiseen. Toisaalta kertomuksissa saatettiin näin ollen tehdä myös eroa huonoon päätöksentekijään, joka ei toimisi ihanteen mukaan. Se kuinka tehokasta tällaisen identifikaatio olisi todellisuudessa, esimerkiksi haluavatko poliitikot suurimmaksi osaksi ja ensisijassa samaistua kärsimyksen poistoon enemmän kuin johonkin muuhun, jää lopulta arvoitukseksi. Kun tar-

kastelin pelkästään eduskuntatekstejä, eräs kaikkien aineiston toimijaryhmien yhteisestä auttamismallista eroava toisenlainen samaistumisen kohde olisi voinut olla esimerkiksi taloudellisuutta painottava poliitikko.

Toisaalta voi pohtia millaisen samaistumisen kohteen kriisiretoriikka tarjosi muille julkisuudessa mahdollisille yleisöille kuin päättäjille ja poliitikoille. Vaikka viestit oli suunnattu päättäjätasolle, kuinka esimerkiksi sosiaalityöntekijät näkivät asemansa kriisiä painottavassa kertomuksessa? Talentiassa sosiaalityöntekijä kuvattiin aktiivisena osana suurempaa ryhmää, jonka olosuhteet olivat hankalat. Ehkäpä aktiivinen kuva voisi olla houkutteleva samaistumisen kohde myös mahdollisille uusille ammattijärjestön jäsenille? Kuitenkin Talentian kirjoituksissa ja kriisiretoriikassa itse sosiaalityö tai työn ympäristöolosuhteet kuvattiin hyvin negatiivisesti. Tämä saattaa olla negatiivista alan julkisuuskuvan kannalta.

Sanomalehdissä ja eduskunnassa kuvaus oli vaihtelevampaa. Esimerkiksi sanomalehdet vertasivat paikkakuntien tilannetta ja oman kaupungin tilanne näytti olevan synkin. Ehkäpä tässä näkökulmassa lehti esittäytyi paikallisten lukijoiden edessä asiakkaan, eli paikallisen lukijankin etuja puolustavana lehtenä. Entä kuinka sosiaalityön kohteena tai asiakkaana ollut ihminen tunnisti kertomuksen kriisistä? Asiakashan oli melko passiivinen toimenpiteiden ja olosuhteiden kohde, kärsivä uhri jokaisen osapuolen teksteissä. Ehkä kertomuksia ei laisinkaan tarkoitettu positiivisen samaistumisen kohteena heille? Symbolisen ulottuvuuden pohtiminen tekstintutkimuksessa tuottaa siis yhä uusia ja uusia kysymyksiä, joihin ei oikeastaan tässä yhteydessä ole oikeita vastauksia.

7. PÄÄTÄNTÖ

7.1. Matkan määränpää

Tutkimukseni alkupuolella esitin, että tämä tutkimus sai alkunsa kahden asian tarkastelusta, jotka olivat julkisuus tai julkinen keskustelu yleensä sekä tutkimuksen tapauksena sosiaalityön mielenilmaukseen ja kriisiin liittyvä retoriikka. Tutkimukseni lopuksi on syytä pohtia saavuttiinko aiheen etsinnän matkalta minnekään, tuottiko tarkastelu tulosta.

Julkisuus on makrotasolla ilmeisesti jotakin niin vaikeaa tai niin triviaalia, että se sinänsä ja yksinään ei näytä kiinnostavan kovin paljon suomalaista nykytutkimusta. Julkisuus pitää siis liittää johonkin erityiseen, mediaan, tietoverkkoon, aiheeseen, henkilöön, julkisuuskuvaan, julkisuuden hallintaan tai hallitsemattomuuteen, jotta aihetta voisi käsitellä. Niinpä tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat valikoituivat aiheen etsinnän ja muotoutumisen matkalla joukosta, joka ei ollut ollenkaan yhtenäinen. Toisaalta, tai ehkä juuri edellä mainitusta syystä, teoreettinen tausta tässä tutkimuksessa saattaa ensisilmäyksellä vaikuttaa sekin hahmottumattomalta. Habermasin, Edelmanin ja Palosen näkemykset eroavat toisistaan hyvin paljon. Osittain ne ovat jopa vastakkaisia. Valintojen taustalla oli kuitenkin olemassa selkeä vaikuttava logiikka. Se perustui kielen ja kommunikaation merkitykseen ja arvoon osana maailman ja ilmiöiden ymmärtämistä, sillä jokainen valittu teoria tunnusti näiden suuren merkityksen toiminnassa. Teorioissa oli siis yhteistä näkemys siitä, että kielellä voi vaikuttaa ja puhetekojen tekeminen julkisuudessa tai politiikassa on mahdollista.

Niinpä julkisuus määrittyi tässä tutkimuksessa tuosta oletuksesta käsin. Vaikuttaminen tai ainakin sen yrittäminen on mahdollista nimenomaan kielen ja symbolien avulla julkisessa keskustelussa. Olen Habermasiin tukeutuen olettanut että tutkimukseeni valittu tapaus olisi määriteltävissä julkisuudessa olevaksi, että suurin osa tutkimukseni yleisöstäkin olettaisi että Talentian tiedote, lehti, sanomalehdet ja eduskunnan tekstit sijoittuisivat julkisen alueelle. Ja että tällä julkisen alueella käydään siis julkista keskustelua.

Voiko julkisuutta lopulta määritellä niin että sillä olisi selkeät rajat, jotka näyttävät missä julkisuus alkaa ja missä se loppuu? Vastakohtaparina julkinen-yksityinenkin on hankala, sillä se antaa vain mahdollisuuden uuteen määritykseen siitä, mikä on yksityistä suhteessa julkiseen. Lopputuloksena on spiraali, jossa yksityinen ja julkinen muodostavat päättymätöntä kehää. Tässäkään tutkimuksessa julkisuus ei siis sinänsä makrotasona vakiinnu niin, että siitä voisi tehdä yhteen lauseeseen tiivistetyn määritelmän.

Tutkimuksessani on tarkasteltu 2000 –luvun sosiaalityön kriisikeskustelua julkisena keskusteluna sosiaalityöntekijöiden mielenilmauksen yhteydessä ja eduskunnassa omanlaisesta teoreettisesta näkökulmastaan. Politikointi ja politisointi ovat keskustelussa kielellisiä ilmiöitä, julkisen keskustelun tasoja. Niinpä retoriikan näkökulma ja tämän tutkimuksen kielellisen vaikuttamisen merkityksen lähtökohta ovat asettaneet rajoituksia sille, millaisia tuloksia voidaan saavuttaa. Tarkasteluni tulokset eivät lopulta kerro julkisuudesta tai sosiaalityön kriisistä ilmiöinä, jotka olisivat faktoja tai antaisivat vastauksia käytännöllisen todellisen elämän ongelmiin. Tuloksia ei ole tässä tarkasteltu suhteessa 2000-luvun tosiasialliseen suomalaisen yhteiskunnan tai sosiaalityön tapahtumiin.

Olisi tietenkin ollut mahdollista pohtia kriisiretoriikan vaikutuksia esimerkiksi myöhemmin tapahtuneen näkökulmasta. Onko esimerkiksi mielenilmauksella ja puheella sosiaalityön kriisistä ollut vaikutuksia siihen, että sosiaalialan ammatinharjoittamislaki otettiin myöhemmin uudistettavaksi eduskunnassa? Entä millaisia vaikutuksia käytännössä voi olla retoriikalla, jossa korostuu sosiaalityön työympäristön tai olosuhteiden negatiivisuus, esimerkiksi sosiaalityön opiskelijoiden työhön hakeutumisen vaiheessa? Tai onko sanomalehtien paikallisuutta korostavalla uutisoinnilla todella vaikutusta lehden lukijakuntaan ja ostomääriin? Tuloksia ei ole asetettu rinnakkain tällaisten kysymysten kanssa, joissa käsitellään kielenkäytön käytännöllisiä vaikutuksia tiettyihin tahoihin. Perelmanilaisittain käytännön filosofinen vastapari terminä voi olla teoria. Tutkimukseni on tuottanut tuloksenaan pohdintaa siitä, kuinka kielellä on pyritty vaikuttamaan. Siispä julkisessa keskustelussa käytetään kielellä vaikuttamista ainakin kahdella tasolla.

Tutkimus on ollut kokonaisuudessaan julkisen keskustelun tarkastelua yhden tapauksen näkökulmasta. Tämä nimenomainen tapaus vakiintui retoriikka-analyysin kautta ja tekstit avautuivat sosiaalityön negatiivisiksi, epävarmoiksi ja positiivisiksi kriisiretoriikoiksi. Nämä joidenkin arvojen yhteiskunnallista toteutumista politisoivat ja tilanteen vaarallisuutta korostavat kertomukset oli suunnattu muiden yleisöjen lisäksi erityisesti päättäjätasolle. Julkisessa keskustelussa on mahdollista politisoida kysymyksiä silloin, kun retoriikassa pohjataan arvo-oletuksiin. Tämä on ensimmäinen julkisen keskustelun mahdollisuuksien taso. Luultavasti julkisen keskustelun piirissä tapahtuu kuitenkin paljon muutakin kuin arvoista neuvottelemista. Toisella julkisen keskustelun tasolla politikoidaan. Toimijatahojen motiivit keskustelun osapuolina saattavat pitää sisällään monenlaisia hyödyn tavoittelun esimerkiksi rahaan, valtaan ja asemaan liittyviä mahdollisuuksia.

7.2. Loppusanat: sosiaalityön kriisi julkisessa keskustelussa

Tutkimukseni johdannossa nostin esiin Raivion (2004) artikkelista Synnöve Karvinen-Niinikosken ajatuksen siitä, että sosiaalityön kriisipuhe olisi tuotettu ammattikunnan ulkopuolella esimerkiksi hallinnollisissa ohjelmissa, jotta hyvinvointijärjestelmää voitaisiin organisoida uudella tavalla. On tietenkin mahdollista, että Talentian järjestämä mielenilmaus olikin saanut alkunsa valtiovallan puolelta. Tätä ei tässä työssä ole tutkittu. Merkitystä oli varmasti alkuvuodesta 2003 ilmestyneellä Sosiaalityön neuvottelukunnan raportilla kiireellisistä toimenpiteistä sosiaalityön vahvistamiseksi. Neuvottelukuntahan oli toiminut Sosiaaliministeriön alaisuudessa. Näin ollen tapauksessa olisi toistunut ilmiö, jossa sosiaalisektoriin liittyvä julkisuus ja uutisointi on passiivista. Julkisten uutisten lähteenä eivät toimi yksityiset ihmiset, yksityinen sfääri, vaan valtiovalta ja organisaatiot, jotka käyttävät julkisuutta omiin tarkoituksiinsa.

Toisaalta tutkimukseni tapauksessa julkisen keskustelun aihe sosiaalityön kriisiytymisestä näytti tulevan myös muualta kuin valtionhallinnon hallintopolitiikan tasolta päin. Talentia sosiaalityöntekijöiden ammattijärjestönä ja työntekijöiden

edustajana antoi alun perin tiedotteen mielenilmauksesta ja käytti tiedotteessa sanayhdistelmää sosiaalityön kriisistä mielenosoituksen syynä. Jos Talentia todella toi esiin asioita, jotka olivat ensin koskettaneet yksittäisiä työntekijöitä reaalielämässä, yksityinen sosiaalityöntekijän ääni pääsi julkisuuteen eturyhmän kautta.

Argumentoinnin lähtökohtana luotettiin siihen, että julkisuuden kautta voisi vaikuttaa päätöksentekoon ja päätöksentekijöihin, jotka toimivat eräänä keskeisinä vetoamisen yleisöinä. Tästä näkökulmasta Talentia käytti julkisuutta manipulatiivisesti erittäin onnistuneesti ainakin lyhyellä aikavälillä. Kaikki tapauksessa mukana olleet sanomalehdethän tavallaan hyväksyivät mielenilmauksen tiedotteen näkökulman kritiikkiä juuri esittämättä. Pitemmän ajan vaikutukset ovat kuitenkin vaikeasti aavistettavissa.

Sanomalehdet ja kriisistä puhuneet poliitikot puolustivat sosiaalityötä. Keskustelussa kritiikki kohdistui lähinnä siihen, että sosiaalityöllä on vähän resursseja ja työolot ovat hankalat, ei siihen, että itse työ olisi ongelmallista tai tehotonta vaikuttavuuden suhteen. Tässä yhteydessä ei voi olla pohtimatta mistä johtuu, että kaikki keskustelun osapuolet suhtautuivat sosiaalityöhön työmuotona niin positiivisesti ja puolustaen. Asiaa voisi ehkä tutkia tarkemminkin. Tässä tutkimuksessahan julkinen keskustelu sosiaalityöstä liittyi selkeästi vain yhteen tapaukseen, mielenosoitukseen, ja sanalliseen ilmaukseen sosiaalityön kriisistä. Lisätarkastelu sen suhteen, voidaanko sosiaalityötä työmuotona ja vaikuttavuuden näkökulmasta 2000-luvun Suomen keskustelukulttuurissa kritisoida olisi ehkä valaisevaa. Onko olemassa esisopimus, joka määrää että sosiaalialan leikkaukset ja kritiikki työmuodon tehoa kohtaan on julkisesti esitettynä tabu, asia jota julkisuuden keskeiset toimijat, ammattijärjestö, suuret sanomalehdet ja poliitikot eivät ehkä uskalla käsitellä?

KIRJALLISUUS

Aristoteles: Retoriikka I kirja. Teoksessa Aristoteles IX Retoriikka ja runousoppi. (1997) Suomentanut Paavo Hohti. Tampere: Gaudeamus, s. 7-59.

Aristoteles: Retoriikka II kirja. Teoksessa Aristoteles IX Retoriikka ja runousoppi. (1997) Suomentanut Paavo Hohti. Tampere: Gaudeamus, s. 60-116.

Blomstedt Jan (2003) Retoriikkaa epäilijöille. Helsinki: Loki-Kirjat.

Burke Kenneth (1969) A Rhetoric of Motives. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press. (1. painos vuonna 1950, Prentice-Hall Inc.)

Curran James (2000) Rethinking Media and Democracy. Teoksessa James Curran & Michael Gurevitch (toim.) Mass Media and Society. 3. painos. London: Arnold & New York: Oxford University Press Inc, s. 120-154.

Edelman Murray (1964/1985) The Symbolic Uses of Politics. With a new Afterword. Urbana & Chicago: University of Illinois Press.

Edelman Murray (1977) Political Language. Words That Succeed and Policies That Fail. New York, San Francisco, London: Academic Press.

Edelman Murray (1988) Constructing the Political Spectacle. Chicago & London: The University of Chicago Press.

Foss Sonja K., Foss Karen A. & Trapp Robert (2002) Contemporary Perspectives on Rhetoric. Third Edition. Illinois: Waveland Press, Inc.

Golding Peter, Middleton Sue (1982) Images of Welfare. Press and Public Attitudes to Poverty. Oxford: Martin Robertson & Company Ltd.

Haapanen Pirkko (1996) Roomalaisten korkein taito. Johdanto antiikin retoriikkaan. Teoksessa Kari Palonen & Hilkka Summa (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tampere: Vastapaino, s. 23-50.

Habermas Jürgen (1962/1989) The Structural Transformation of the Public Sphere. An Inquiry into a Category of Bourgeois Society. Alkuperäinen teos Strukturwandel der Öffentlicheit. Kääntänyt Thomas Burfer, Fredrick Lawrence. Cambridge: Polity Press.

Habermas Jürgen (1983/1990) Moral Consciousness and Communicative Action. Alkuperäinen teos Moralbewusstsein und kommunikatives Handeln. Kääntänyt Christian Lenhardt ja Shierry Weber Nicholsen. Cambridge: Polity Press.

Habermas Jürgen (1990/2004) Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta. Alkuperäinen teos Strukturwandel der Öffentlickheit (2. painos). Kääntänyt Vastapaino ja Veikko Pietilä. Tampere: Vastapaino.

Habermas Jürgen (1992/1996) Between Facts and Norms. Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy. Alkuperäinen teos Faktizität und Geltung. Beträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats. Kääntänyt William Rehg. Cambridge: Polity Press & Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Jauhiainen Tiina (2004) Kuntouttava työtoiminta poliittisessa argumentaatiossa – Retoriikan näkökulma kuntouttavan työtoiminnan lakiesityksen käsittelyyn eduskunnassa vuonna 2000. Sosiaalityön pro gradu. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Jokinen Arja (1996) Poliitikkojen puheet puntarissa. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila, Merkitykset ja vuorovaikutus - Poimintoja asunnottomuuspuheiden kulttuurisesta virrasta. Ser. A vol. 510. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis, s. 101-130.

Julkunen Raija (2001) Suunnanmuutos: 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Kakkuri-Knuuttila Marja-Liisa (1998) Retoriikka. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.) Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Helsinki: Gaudeamus, s. 233-272.

Knuuttila Simo (1992) Aristoteles. Teoksessa Jukka Kanerva (toim.) Platonista Bakuniniin: Politiikan teorian klassikoita. Helsinki: yliopistopaino, s. 29-47.

Koivisto Juha, Väliverronen Esa (1987) Julkisuuden valta. Jürgen Habermasin sekä Oskar Negtin ja Alexander Klugen julkisuusteorioiden tarkastelua. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja. Sarja A, 57/1987. Tampere: Tampereen yliopisto.

Moksunen Sami (1991) Sosiaalitoimen julkisuustyö ja tiedottaminen. Sosiaali- ja terveyshallituksen tutkimuksia 8/1991. Helsinki: VAPK-Kustannus, Sosiaali- ja terveyshallitus.

Nurmi Timo, Rekiaro Ilkka & Rekiaro Päivi (2001) Suomalaisen sivistyssanakirja. 15. painos. Jyväskylä: Big Sur Oy ja Gummerrus Kustannus Oy.

Palola Elina (2004) Euroopan sosiaalinen malli. Yhteiskuntapolitiikka 69, 6/2004, s. 569-582.

Palonen Kari & Summa Hilkka (1996) Johdanto: Retorinen käänne? Teoksessa Kari Palonen & Hilkka Summa (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tampere: Vastapaino, s. 7-19.

Palonen Kari (1993) From policy and polity to politicking and politicization. Teoksessa Kari Palonen & Tuija Parvikko (toim.) Reading the Political. Exploring the Margins of Politics. Helsinki: The Finnish Political Science Assosiation (Valtiotieteellinen yhdistys), s. 6-16.

Palonen Kari (1997) Kootut retoriikat. Esimerkkejä politiikan luennasta. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 11. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto SoPhi.

Pekonen Kyösti (1991) Symbolinen modernissa politiikassa. Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisu 25. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.

Perelman Chaïm & Olbrechts-Tyteca Lucie (1958/1969) The New Rhetoric. Alkuperäinen teos La Nouvelle Rhétorique: Traité de l'Argumentation. Kääntänyt John Wilkinson ja Purcell Weaver. Toinen painos 1971. Notre Dame & London: University of Notre Dame Press.

Perelman Chaïm (1977/1996) Retoriikan valtakunta. Alkuperäinen teos L'empire rhétorique. Rhétorique et argumentation. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.

Piiroinen Hannu (2005) Epävarmuus, muutos ja ammatilliset jännitteet. Suomalainen sosiaalityö 1990 –luvulla sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. Jyväskylä Studies in Education Psychology and Social Research 264. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Puhakka Sirpa & Ridell Seija (1996) Politiikkaa ja politiikkaa uutisessa. Hallitus, oppositio ja Helsingin Sanomat. Teoksessa Heikki Luostarinen, Ullamaija Kivikuru, Merja Ukkola (toim.) Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, s. 177-198.

Raivio Kari (2004) Sosiaalityön kriisi ravistelee ammattejakin. Dialogi 7/2004, s. 43 alk.

Reunanen Esa (2003) Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyyttisiä näkökulmia suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun. Tampere: Tampere University Press.

Roberts John Michael & Crossley Nick (2004). Introduction. Teoksessa Nick Crossley & John Michael Roberts (toim.) After Habermas: New Perspectives on Public Sphere. Oxford: Blackwell Publishing, s. 1-27.

Sihvola Juha (1997) Selitykset. Retoriikka. Teoksessa Aristoteles IX Retoriikka ja runousoppi. (1997) Suomentanut Paavo Hohti. Tampere: Gaudeamus, s. 193-233.

Sosiaalityön neuvottelukunta (2003) Kiireelliset toimenpiteet sosiaalityön vahvistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2003:10. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Stob Paul (2005) Kenneth Burke, John Dewey and the Pursuit of the Public. Philosophy & Rhetoric, 2005, Vol 38 Issue 3. Pennsylvania: Pennsylvania University Press, s. 226-247.

Summa Hilkka (1989) Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: Tapaus asuntopolitiikka. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A 17. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Summa Hilkka (1996) Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Kari Palonen & Hilkka Summa (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tampere: Vastapaino, s. 51- 83.

Tuori Kaarlo (1988) Oikeuden rationaalisuus. Max Weber ja Jürgen Habermas oikeuskehityksen tulkitsijoina. Helsingin yliopiston julkisoikeuden laitoksen julkaisuja D: 4. Helsinki: Suomen akatemian tutkimushanke Oikeuden rajat, Helsingin yliopisto.

Verkkosaari-Jatta Leena (2004) ”Sanat sukkelat sujuvat, huostaanotot huolettavat”. Retoriikka-analyysi Helsingin Sanomien lastensuojelua koskevasta yleisönosastokirjoittelusta. Sosiaalityön pro gradu –työ. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, Tampereen yliopisto.

Elektroniset lähteet:

Eduskunta poliittisen keskustelun foorumina. [Viitattu 10.10.2005] Saatavilla www-muodossa: <http://www.eduskunta.fi/fakta/esite/esitt_04.htm>

Kritzer Herbert, Sapiro Virginia & Witte John (2002) Memorial Resolution of the Faculty of the University of Wisconsin-Madison, on the Death of Professor Emeritus Murray J. Edelman. Faculty Document 1605, 4 February 2002. University of Wisconsin Madison. [viitattu 20.11.2005] Saatavilla www-muodossa: <http://www.secfac.wisc.edu/senate/2002/0204/1605(mem_res).pdf>

Puro Jukka-Pekka (1998) Puhetaidosta retoriikkaan, vai oliko se päinvastoin. Tiedotustutkimus (1998): 3, 82-91. [viitattu 17.9.2005] Saatavilla www-muodossa: <http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/oppimiskeskus/verkkoaineisto/yht/puro.pdf>

Talentia. Julkaisut/Jäsenlehti. [Viitattu 10.10.2005] Saatavilla www-muodossa: <http://www.talentia.fi/index.php?m=7&s=2&did=138>

Talentia. Lukijat. [Viitattu 10.10.2005] Saatavilla www-muodossa: http://www.talentia.fi/index.php?m=9&did=384

Talentian lausunnot ja kannanotot. [Viitattu 20.11.2005] Saatavilla www-muodossa: <http://www.talentia.fi/index.php?m=7&s=4&did=146>

Valtioneuvoston tietoarkisto. Lipposen II hallitus 1999-2003. [Viitattu 18.11.2005] Saatavilla www-muodossa: <http://www.valtioneuvosto.fi/vn/liston/base.lsp?r=35819&k=fi>

Valtioneuvoston tietoarkisto. Jäätteenmäen hallitus 17.4.2003-24.6.2003. [Viitattu 18.11.2005] Saatavilla www-muodossa: <http://www.valtioneuvosto.fi/vn/liston/base.lsp?r=39304&k=fi>

Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja viestintä. [viitattu 20.11.2005] Saatavilla www-muodossa:
<http://www.talentia.fi/index.php?m=1&s=1&d=4&did=6>

LIITTEET

Liite1: Aineistolista

Talentian arkisto & lehti:

Talentian verkkoaineisto:
TA1: 10.4.2003: Lehdistötiedote: Sosiaalityön kriisi on pysäytettävä
Talentia –lehti 4/2003:
TA2: Koskiluoma Kristiina (2003) Ulosmarssi viidessä kaupungissa, s. 5-6.
TA3: Sepponen Hannu T. (2003) Tampereella liian pitkät jonot sosiaalityöntekijälle, s. 6-7.
TA4: Helsingissä virkajärjestelyt saivat huutia, s. 7-8.

Sanomalehdet

Hufvudstadsbladet:
HBL1: 10.4.2003: Socialarbetare marscherar ut i fem städer
HBL2: 11.4.2003: Björkqvist Jeanette (2003) Omöjligt skära mer i socialvården
HBL3: 11.4.2003: Westman Johanna (2003) Det sociala är gemensamt (pääkirjoitussivulla)

HS:
HS1: 11.4.2003: Lindberg Marjut (2003) Sosiaalityöntekijät marssivat ulos virastoista. Sosiaaliväki vaatii lisää palkkaa ja lisää työntekijöitä kuntiin. (Kotimaa s. A13)

Kaleva:
KA1: 10.4.2003: Sosiaalityöntekijöiden ulosmarssi Oulussa (Kaleva)
KA2: 10.4.2003: Sosiaalityöntekijät marssivat ulos (STT)
KA3: 11.4.2003: Karppinen Lassi (2003) Sosiaaliväen mitta on täysi

TS:
TS1: 10.4.2003: Sosiaalityöntekijät marssivat ulos (Kotimaa)
TS2: 10.4.2003: Sosiaalityöntekijät marssivat ulos (Online/Kotimaa)
TS3: 11.4.2003: Heikkilä Marja (2003) Turun sosiaalityöntekijöiden mitta täyttyi: Sijaiskaruselli haittaa sosiaalityötä Turussa (Verkkolehti/Kotimaa)

Aamulehti:
AL1: 11.4.2003: Ellilä Tiina (2003) Sosiaalityöntekijät toivovat lisää väkeä (Kotimaa s. 6)
AL2: 14.4.2003: Mitä sitten kun jalka ei enää nouse? (Pääkirjoitus s. 2)
AL3: 25.4.2003: Perkiö Mikko (2003) Hyvä sosiaalityö kannattaa (Yleisönosasto/Mielipide s. 4)
AL4: 18.5.2003: Tuomi Arja (2003) Sosiaalityöntekijöitä sorretaan (Yleisönosasto/Mielipide s. 4)

Eduskunnan arkisto
VUOSI 2003

Täysistuntojen puheenvuorot:
ETP1: 27.5.2003: Hallituksen esitys vuoden 2003 lisätalousarvioksi/Lähetekeskustelu. Satu Taiveaho/sd. PTK 28/2003

ETP2: 17.9.2003: Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2004/Lähetekeskustelu. Leena Rauhala/kd. PTK 59/2003

ETP3: 17.9.2003: Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2004/Lähetekeskustelu. Maija Perho/kok. PTK 59/2003

ETP4: 18.9.2003: Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2004/Lähetekeskustelu. Leena Rauhala/kd. PTK 60/2003

9.10.2003: PTK 74/2003, SKT 81/2003, N:o 81) Sosiaalityön kriisi:
Puheenvuorojen kulku:
1. **ETP5:** Leena Rauhala/kd
2. **ETP6:** Peruspalveluministeri Liisa Hyssälä
3. **ETP7:** Leena Rauhala/kd
4. **ETP8:** Peruspalveluministeri Liisa Hyssälä
5. **ETP9:** Marjaana Koskinen/sd
6. **ETP10:** Peruspalveluministeri Liisa Hyssälä
7. **ETP11:** Virpa Puisto/sd
8. **ETP12:** Peruspalveluministeri Liisa Hyssälä
9. **ETP13:** Eva Biaudet/r
10. **ETP14:** Peruspalveluministeri Liisa Hyssälä

ETP15: 21.10.2003: Hallituksen esitys laiksi Kansaneläkelaitoksen rahoituksen väliaikaisesta muuttamisesta vuonna 2004. Aila Paloniemi/kesk. PTK 82/2003

ETP16: 18.12.2003: Pääluokka 33, Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala. Satu Taiveaho/sd. PTK 116/2003

Valiokunnan lausunnot:
EVL1: 3.6.2003: StVL 3/2003 – K4/2003. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunto 3/2003. Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2002

EVL2: 17.10.2003 StVL 6/2003 – HE 55/2003. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunto 6/2003. Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2004

Eduskunnan arkisto
ALKUVUOSI 2004

Täysistuntojen puheenvuorot:
ETP17: 26.2.2004: Suullisen kyselytunnin asia SKT 20/2004, 20) Perheväkivalta. Rosa Meriläinen/vihr. PTK 16/2004

ETP18: 26.2.2004: Suullisen kyselytunnin asia SKT 20/2004, 20) Perheväkivalta. Liisa Hyssälä/ kesk. PTK 16/2004

ETP19: 24.3.2004: Valtioneuvoston selonteko valtiontalouden kehyksistä vuosille 2005-2008. Lähetekeskustelu. Marjaana Koskinen/sd. PTK 31/2004

Kirjallinen kysymys:
EKK1: 2.3.2004: Marjaana Koskinen/sd. Ensisijaisten sosiaalietuuksien tason korottaminen. KK 144/2004. Vastaus: peruspalveluministeri Liisa Hyssälä.

Keskustelualoite:
EKA1: 15.1.2004: Satu Taiveaho/sd. ym. Sosiaalityön tilanne kunnissa. KA 6/2004